AL. PIRU

859.0.09
A36

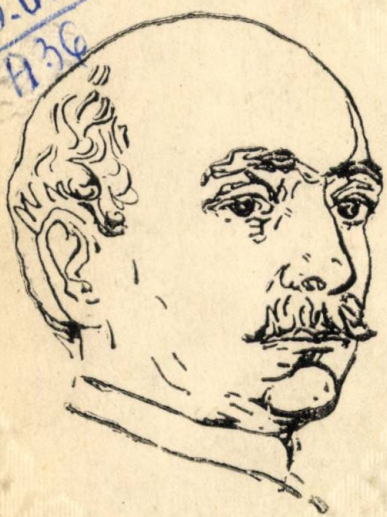

Introducere
în opera lui

VASILE ALECSANDRI

AL. PIRU

INTRODUCERE ÎN OPERA LUI VASILE ALECSANDRI

Coperta seriei : *Dumitru Verdeş*

Toate drepturile rezervate
Editurii Minerva

8V9.0.09
A36

AL. PIRU

INTRODUCERE ÎN OPERA LUI VASILE ALECSANDRI

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR"
BIBLIOTECA
BUCUREȘTI

V9.780

EDITURA MINERVA
București — 1978

I

Primele încercări literare ale lui Alecsandri sînt în versuri franţuzeşti şi datează din 1838 cînd era de trei ani „bacalaureat ès lettres". Trecuse examenul „brillamment" şi, neplăcîndu-i medicina, dreptul şi ingineria, se hotărîse să urmeze vocaţiei sale literare („je m'adonne à la littérature"), aruncînd pe fereastră cărţile celorlalte domenii.

S-au păstrat din acest an, 1838, patru poezii : o dedicaţie către Lamartine *(À Lamartine*, publicată în 1841 în *Spicuitorul moldo-român — Le glaneur moldo-valaque*, nr. 2), *Marie* (despre o fetiţă moartă la şapte ani, „où la beauté sourit au sein de la candeur"), *Les brigands* şi *Le petit rameau (À bord du bateau à vapeur).* Alte două poezii, *À madame C .... C ...* şi *L'ange et la jeune fille*, din 1840, au rămas în manuscris, ca şi *Pour l'enfant de m-me C... C...* şi *Pietro le gondolier* din 1841, an în care acelaşi

jurnal bilingv al lui Asachi îi publica poeziile *Le kosaque* și *La jeune fille* (despre moartea la 16 ani a Alphonsinei Theodolinde, fiica profesorului de literatură al poetului, Cotte). Poetul mai scrie *À m-lle A ... de G ...* și *Farinelle* în 1842, acest an sfîrșindu-se cu debutul lui în limba română cu poezia necrolog *Maiorului Iancu Bran,* publicată în *Albina românească* la 31 decembrie. De acum încolo, compunerile în limba franceză sînt sporadice : una în 1845 *À toi mon premier chant (romance, musique de Emmeline Raymond),* cinci în 1846 : *Ma cousine — mon cousin (Vers écrits sur l'album de madame Emmeline Raymond, ma cousine du monastère d'Adam), Vers écrits sur l'album de m-lle Zoé Filipesco (ma petite soeur), Vers écrits sur l'album de m-lle Espérance, Conseils d'une grand'maman à sa petite fille (À madame Catynka Iakovenko)* și *6 Mars 1846.* Șapte poezii nu sînt datate : un elogiu al femeii, fără titlu, *Le bouquet (Écrit sur l'album de la princesse Nathalie Ghika), Le miroir (Envoi d'un miroir ciselé artistement à md...), Écrit sur le portfeuille de m-me Cathynca Bogdan, Le chant du Cygne d'un Communeux* (1871) și versuri fără titlu despre o amnistie ; două sînt din 1872 : *Lettre de Gogou à Nera la petite chienne de md. C.B.* și *Réponse de Gogou à la lettre de Blanchette, la petite chienne de la princesse Nathalie.* Toate au rămas în manuscris. În timpul vieții, poetul a mai publicat : *Festin aux bords du Rhône (dédiée à m-me Rose Anaïs Roumanille)* în volumul *Jeux flo*

raux de Provence, Gapp, 1882, și *Le signal du réveil*, datată 1882, în *Revue du monde latin* (septembre-octobre, 1883, traduit du roumain). Deși cunoștea bine limba franceză, Alecsandri nu a năzuit, ca mai tîrziu Macedonski, să fie poet francez, scriind mai mult ocazional în limba lui Lamartine și publicînd în această limbă doar la început. A ținut doar să dea o versiune proprie din culegerea sa de poezii populare, publicată la Paris în 1855.

Întîiul volum de poezii al lui Vasile Alecsandri a apărut la Paris în 1853 sub titlul *Doine și lăcrimioare* și conține poezii din deceniul 1842—1852. Poetul a publicat întîi în *Albina românească* a lui Asachi, în *Calendarul pentru poporul român* începînd din 1843, în *Propășirea* (1844), în *Album științific și literar* și *Bucovina* în 1847, poezii din ciclurile *Doine* și *Suvenire*. Se adaugă pentru aceleași cicluri *Foaia pentru minte, inimă și literatură* și *Zimbrul* pînă în 1852. Ciclul *Lăcrimioare*, cu două excepții (poeziile *Lăcrimioare* și *Cantonetă napolitană*), apare în întregime pentru prima oară în volum.

Odată cu *Doine și lăcrimioare* apar la Iași în 1852—1853 cele două volume de *Poezii poporale. Balade (Cîntice bătrînești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri* începînd din 1844, și publicate abia din 1848 (numai *Păunașul codrilor* în *Almanah de învățătură și petrecere*, Iași, 1849 (numai *Codreanul în Bucovina)* și, afară de zece, apărute tot în *Bucovina* (1850) și una în *Zimbrul* (1851), restul, toate

în volum. Printre baladele adunate și îndreptate, Alecsandri introducea două poezii proprii : *Erculean*, pe o temă din *Cronica anonimă brîncovenească*, variantă la *Iovan Iorgovan*, și *Movila lui Burcel*, versificarea unei legende din *O samă de cuvinte* de Ion Neculce. Ulterior poetul va mai da ca poezii populare compunerile proprii : *Dragoș*, *Cînticul lui Mihai Viteazul* și *Cînticul plugariului*.

Prin 1856—1857 scria lui A. Ubicini asupra perioadei începuturilor sale și a publicării primelor volume de poezii proprii și populare :

„J'écrivis alors, ou, pour mieux dire, j'improvisai mes meilleures poésies : *La baba kloanța*, *La strounga*, *La doïna*, *La hora*, *Le krai nou* etc., et je me promis bien de laisser de coté mes essais de versification française et de suivre la route que je m'étais tracé moi-même dans le domaine de la véritable poésie roumaine. La publication de quelques-unes de ces pièces dans un Calendrier de 1843 donna lieu à une foule de critiques. Dans les grands salons on les appelait des *poésies de chaumière*. Une seule personne (Elena Negri, n.n.), qui me connaissait à peine, et qui, par la suite, a exercé une influence divine sur ma jeunesse, m'écrivit de loin une lettre charmante, dans laquelle elle me disait : «Continuez comme vous avez commencé, le plus beau titre de gloire qu'un poète doive ambitionner c'est celui de poète national et populaire !»

C'est à elle que je dois tout ce que j'ai fait de bon, et, si je n'avais pas eu le malheur de la perdre, j'aurais fait des chefs-d'oeuvre.

(Je vous ouvre mon coeur, cher Ubbi, mais c'est pour vous seul que je le fais.)

Le filon de la mine une fois trouvé, je pensai à une oeuvre chère et pieuse, à la collection des poésies populaires de mon pays, et dans ce but je parcourus les montagnes et les plaines, me mélant aux paysans dans les foires, entrant bravement avec eux dans les cabarets, assistant aux horas des villages, grimpant sur les sommets des montagnes pour trouver des bergers troubadours, parcourant les ruines du Château de Niamtzo, fréquentant les monastères, écoutant partout les récits des contes populaires, des légendes fantastiques etc ... et sténographiant à la hâte tout ce qui arrivait à mon oreille. Au bout de trois ou quatre ans, je possédais un gros fatras de vers altérés par la bouche des chanteurs, de légendes tronquées, de pièces confondues dans un désordre épouvantable, mais les pierres précieuses étaient là, sous ma main ; il ne s'agissait que de les polir, de les remettre à leur place primitive, de les enchâsser proprement, pour reconstituer les anciens joyaux poétiques de nos ancêtres.

Ce travail eût été impossible à tout autre que moi, de l'aveu même de mes collègues : pour moi ce n'était qu'une occupation pleine d'intérêt et de charme. J'avais acquis une telle facilité d'élaboration en ce genre, qu'il m'est arrivé souvent de relier les diverses parties d'une ballade par des vers de mon cru et de retrouver plus tard ces mêmes vers dans la bouche de quelque veillard, qui me récitait une légende inconnue.“

Rezultă că, părăsind exercițiile de versificație franțuzești, Alecsandri și-a ales ca model pentru poezia sa poezia populară, doina, definită de el drept „cea mai vie expresie a sufletului românesc" în ceea ce privește „simțirile sale de durere, de iubire și de dor", fiind, „pentru cine o înțelege", „plîngerea duioasă a patriei noastre după gloria sa trecută!" Definiția o va repeta și cînd va publica o doină populară din Moldova: „Doină, doină, cîntic dulce!..." : „Doinele sînt cîntice de iubire, de jale și de dor, plîngeri duioase a inimii românului în toate împregiurările vieții sale".

Doinele lui Alecsandri nu sînt însă numai cîntece de jale, cîntece de lume în genere, ci și poezii pe motive populare, consemnînd credințe și ființe fantastice, scene din viața haiducească și legende fantastice și istorice. În poezia liminară *Doina* se exprimă un număr de dorinți în formula ce va fi reținută de Eminescu în poezia *De-aș avea*. Întîia dorință e a unui tînăr visînd dragostea („De-aș avea o puiculiță..." ; „De-aș avea o mîndrulică..." ; „De-aș avea o bălăioară"). Diminutivele (se adaugă : guriță, ochișori, porumbică) le va prelua întocmai Eminescu, pînă a le osîndi Maiorescu ca pe o „manieră *par excellence* țigănească". Desigur, nu ele dau liniile portretului femeii, care e înaltă, veselă și ușoară asemenea puiului de căprioară, blondă cu ochi negri și cu suflet de voinică. A doua dorință a tînărului e de a avea pușcă, bardă, cal negru și șapte tovarăși de haiducie. Îndrăgostit, ar cînta noaptea ca privighetoarea, haiduc, ar izbăvi

țara de păgîni și de robie. Încercarea de a grupa elementele într-un tablou dă greș. Compararea calului cu leul e himerică, haiducul se poate avînta ca un vultur în soare, dar vulturul, din nefericire, nu cîntă. Intuițiile lui Alecsandri n-au la îndemînă mijloacele de figurare și poezia, zice G. Călinescu, „rămîne totuși rea". Mai izbutită e *Hora*, cîntecul de joc pe care Alecsandri îl crede derivat din latinescul *chorus*, cu amenințări pitorești ale flăcăului haiduc la adresa lăutarilor :

Duh-de-Spaimă ! Pei Nălucă !
Sună bine-n cobză, sună,
Să nu-ți fac spetele strună
Și chica măciucă.

Tu, Fes-Roș cu giubea lungă !
Din arcuș trage mai tare,
Căci în gard am un par mare
Și mulți bani în pungă !

Dorința eminesciană este măcar în parte în spiritul doinelor lui Alecsandri, al, între altele, poeziei *Mîndruliță de la munte*, chemare a iubitei pe iarba înflorită din luncă :

Vină-n iarbă, mîndruliță,
Eu, să-ți cînt doina, doiniță,
Tu, să plîngi de dulce dor !

Cine ar învinui de frivolitate asemenea versuri s-ar înșela, căci în *Dorul romîncei* poetul arată că dorința cea mai fierbinte a femeii e să aibă prunci cărora să le cînte „nani, nani".

Ce este dorul, acest cuvînt specific românesc căruia în traducerea sa I. E. Voinescu i-a zis *le doru*, se vede din cîntecul de lume plasat de Alecsandri la ciclul *Doine*, deşi fusese scris la Brussa în drum spre Veneţia unde urma să întîlnească pe Elena Negri :

Dorul arde ca un soare,
A juniei dulce floare !
Dorul stinge, vestejeşte
Inima care iubeşte.

Alt dor, pe care Alecsandri îl avea într-un grad foarte înalt, era dorul de călătorie, exprimat într-o poezie omonimă din 1852, cînd tocmai pleca în Franţa :

Duce-m-aş în cale lungă,
Dor să nu mă mai ajungă !
Duce-m-aş şi m-aş tot duce,
Dor să nu mă mai apuce !

În fine, *Doina iubirei* vorbeşte în termeni populari de acelaşi dor iscat de dragoste :

Mîndruliţo, draga mea,
Au căzut din cer o stea

Şi mi-au zis într-un ceas rău
C-am să mor de dorul tău !

Aceste mici poezii care aproape se confundă cu producţia folclorică vor face mare carieră în literatura română de la Eminescu pînă la Blaga, cîntăreţul dorului dor.

A doua grupă de doine împrumută din folclor credinţe şi fiinţe fantastice, ilustrate prin

cîte un scenariu în care imaginația plastică a poetului își dă mîna cu umorul. *Baba Cloanța* exemplifică „vorba veche" pe care o va trata în proză Caragiale că „baba-i calul dracului". Baba gonește Urîtul și cheamă pe Făt-Frumos amenințîndu-l cu stihiile malefice, Satan, Fiară-Verde, Sînge-Roș și Hraconit, și ademenindu-l cu farmece ca mai tîrziu Cătălina pe Luceafăr :

„Dragă puiule, băiete,
Trage mîna din cel joc
Ce se-ntoarce lîngă foc
Ș-ochii de la cele fete,
Cu ochi mari, făr' de noroc."

Baba toarce descîntînd, vîrcolaciul (cuvînt derivat de Alecsandri din latinescul *vermicolacius*, amintit, zice el, și de Ovidiu) mănîncă luna, caierul se termină și atunci baba conjură pe Satan căruia își vinde sufletul, ca Faust. Mișcările repezi, aparițiile sînt specialitatea poetului. Se poate spune că Satan sosește cu viteza luminii :

Abie zice, și deodată
Valea, muntele vuiesc,
În nori corbii croncăiesc,
Și pe-o creangă ridicată
Doi ochi dușmani strălucesc!

Urmează cavalcada demonică în căutarea lui Făt-Frumos pe care o vom reîntîlni la Bolintineanu în *Mihnea și baba:*

Fuge baba despletită,
Ca vîrtejul fioros,
Sus, pe malul lunecos,
Și-n tăcerea adîncită
Satan urlă furios.

Mii de duhuri ies la lună,
Pintre papură zburînd,
Și urmează șuierînd,
Baba Cloanța cea nebună
Care-aleargă descîntînd.

Notă veselă, cînd cocoșul cîntă, Satan se aruncă împreună cu jertfa sa într-un băltoi mucezit, de unde baba continuă să cheme pe Făt-Frumos.

O babă cloanță a zis, trăgînd din bobi, Zamfirei să fugă „de străin mîndru cu glasul blînd". Fata invocă luna nouă, iubitul vine și, părăsind-o după o noapte, Zamfira moare *(Crai-nou)*. Portretul Zamfirei al cărei nume poate fi luat din *Țiganii* lui Pușkin e o anticipare a celui din *Rodica :*

Părul său negru ca nori de ploaie
De-a lung pe umeri neted cădea.
Ades copila mîndră, vioaie,
De soare-n păru-i se ascundea.

Iar cînd pe frunte-i ducea cofiță
Cu apă rece de la izvor...

Toți trecătorii simțeau deodată
O sete mare în peptul lor...

Mîndrul străin cu glasul blînd e desigur un Zburător, deoarece cîntecul Zamfirei apropie aceste fantasme :

Ea cînta dulce ca ciocîrlia
Ce ciripește vesel în ziori,
Și suna gingaș atunci cîmpia
Ca de un freamăt de Sburători.

Zburătorul, explică Alecsandri într-o notă la poezia omonimă, „este un geniu nevăzut, care pîndește fetele în lunci și le sărută pe furiș". În *Descriptio Moldaviae* Dimitrie Cantemir glosa mai pe larg, demitizînd :

„Însemnează cel ce zboară. Ei (moldovenii) zic că este o nălucă, un om tînăr frumos, care vine noaptea la fete mari, mai ales la femeile de curînd măritate și toată noaptea săvîrșește cu dînsele lucruri necuviincioase, cu toate că nu poate fi văzut de ceilalți oameni, nici chiar de cei care îl pîndesc. Iar noi am auzit că unii bărbați însurați mai inimoși au prins asemenea zburători și, cînd au aflat că sînt făpturi cu trup ca și alții, i-au pedepsit cum li se cădea."

Alecsandri nu pare a fi pornit de la Eliade, ci direct din Cantemir. Două fete se întreabă dacă, culegînd fragi (cea dintîi), viorele (a doua), nu au fost mușcate de zburători, una pe buze, cealaltă pe sîn. În timp ce gingașele fete glumesc pe cărare, „la zare" (vedere) în luncă stau :

Doi voinici cu negre plete,

— zburătorii (imaginea va fi preluată de Emi-

nescu în *Călin :* „Zburător cu negre plete, vin la noapte de mă fură").

O credință populară spune că cel ce-ți este sortit, ursit, poate fi cunoscut de mai înainte. „Fetele romînce, notează Alecsandri, întrebuințează deosebite mijloace de a cunoaște ursiții ce vor avea. Unele discîntă izvoarele, crezînd că vor videa în fața apei chipurile bărbaților de care au să aibă parte ; altele își leagă ochii în noaptea ajunului Bobotezei și merg de pun mîna pe un par din gardul casei. Dacă se întîmplă ca acel par să fie drept și curat, ursitul are să fie nalt și bine făcut ; iar dacă, din contra, parul e strîmb și nodoros, ursitul are să fie bătrîn și urît. Etc., etc." În poezia *Ursiții* două fete se uită seara, descîntînd de trei ori, în apa dintr-o fîntînă. Li se arată chipurile a doi haiduci care se uită și ei, din spate :

Doi voinici cu sprinceni late
Cu fețe de vînt pișcate

cu care fetele se mărită, luînd calea codrului. Și aici Alecsandri întoarce superstiția spre glumă.

Singura chestiune pe care nu se poate glumi e moartea, mai ales cînd mortul s-a prefăcut în strigoi. Tema strigoiului aparține folclorului universal, de unde o resuscită întîi Thomas Percy în *Reliques of Ancient English Poetry, consisting of old Heroic Ballads, Songs and other Pieces of our earlier Poets, together with some few of later Date* (1765), apoi, în vremea Sturm und Drang-ului, Bürger în *Lenore* (1770)

Nu-i nevoie însă să căutăm o sursă străină pentru *Strigoiul* lui Alecsandri, rezumat de el însuși așa : „Un tînăr voinicel se desparte de logodnica lui și, alergînd călare pe cîmpii, la miezul nopții, vede în depărtare niște lumini tainice. El se îndepărtează către acele flăcări prin întuneric și cade într-o prăpastie unde moare fără preot și se preface în strigoi.“ Faptul că poetul își intitulează el însuși poezia baladă înseamnă că auzise de balada *Lenore*. C. Negri a compus o continuare a baladei, publicată separat, ca partea a doua. Se poate recunoaște lui Alecsandri capacitatea de a deștepta sentimentul de teamă față de misterul fantomei prin înfățișarea unui spațiu straniu :

Jg. 780

În prăpastia cea mare
Unde vîntul cu turbare
Suflă trist, înfricoșat
Vezi o cruce dărîmată
Ce de vînt e clătinată,
Clătinată neîncetat ?

Împregiur iarba nu crește
Și pe dînsa nu-și oprește
Nici o pasere-al ei zbor ;
Că sub dînsa-n orice vreme
Cu durere jalnic geme,
Geme-un glas îngrozitor.

Ceasul rău, localizare, zic unii, după balada lui Victor Hugo *La fiancée du timbalier*, tradusă în românește, mai înainte, de C. Negruzzi, spune despre moartea, la o goană de tătari, a logodnicului unei fete al cărei tată conducea

LICEUL TEORETIC BIBLIOTECA ORAȘTIE

oastea de voinici români, fiindcă fata îi pomenise numele într-un moment fatidic (deci balada e ilustrarea acestei credințe) :

Din bătrîni se spune
Că sînt ceasuri bune
Și că rele sînt.
Vai de-acei ș-acele
Care-n ceasuri rele
Zic vre un cuvînt !

Făt-Frumos din *Baba Cloanța* mai poartă și numele de Făt-Logofăt într-o poezie omonimă, e eroul, explică poetul, poveștilor populare care „se luptă cu zmeii și-i frumos ca soarele, avînd, ca și el, plete de aur". Interesant e că o fată îl numește eminescian „Luceafăr din stele" și-l conjură să nu se lupte cu balaurul, fără succes, deoarece eroul vrea să dobîndească, pentru gloria ei, „fală sau peire". Făt-Logofăt are un cal (Alecsandri îl descrie hiperbolic), extraordinar :

Murgul meu, cînd sare,
Trece peste mare
Și zboară prin nori.

În sfîrșit, în rîndul obiceiurilor țărănești figurează șezătorile la care se spun cimilituri, dintre care unele „foarte poetice" după Alecsandri, care ne dă trei exemple *(Cinel-Cinel)*. Citățm unul singur :

Păstorul zise : „Cinel-cinel,
Copilei june de lîngă el.
Două steluțe cu raze line
Lăsat-au ceriul plin de lumine

Și pe-a ta frunte ele-au căzut.
Gîci, drăguliță, că le sărut."
Nu gîci-ndată
Gingașa fată,
Și pe *ochi* dulce fu sărutată.

Și aceste poezii în care intră o doză mai mare de originalitate, oarecare particularitate a descripțiilor, simțul grotescului și umorul au detașat creația lui Alecsandri de producția curentă, exploatînd, chiar dacă nu totdeauna prea adînc și fără a înlătura cu totul o anumită dulcegărie de uz comun, izvoarele folclorice.

A treia grupă de doine o formează compunerile în care apare figura haiducului, altfel denumit și hoț, fiindcă fură, dar nu pentru a aduna avere, ci pentru a face bine. „Banii — scrie Alecsandri — luați din chimirul bogatului trec în mîna săracului, căci românul, deși se face hoț, el nu trece cu vederea pe cei ce-l poate ajuta la nevoie... De aceea poporul nostru a avut totdeauna o simpatie nemărginită pentru voinici. El îi găzduiește, îi cîntă, îi admiră și îi tînguiește amar cînd ei pică pe mîna potirei. În ochii poporului, hoțul este un erou la ale căruia fapte și nenorociri el se interesează ca la un copil al său..." Un *Cîntic haiducesc* din 1843 în acest spirit putea fi publicat de Alecsandri în *Calendar pentru poporul românesc* al lui Kogălniceanu împreună cu *Hora* și cu *Cînticul ostașilor călăreți* (ulterior *Cîntic ostășesc)* sub titlul general de *Poezii românești*, ceea ce voia să zică — nu de imitație. Pe lîngă sentimentul de jale al haiducului la venirea

iernii și de exuberanță la învierea naturii primăvara, Alecsandri pune și dorința aceluiași de a da piept cu călătorul legat cu șal la cap, prin urmare turc, sau, mai încoace, cu ciocoii și soldații din poteră, împotriva cărora își îndeamnă calul :

„Fugi ca vîntul, fugi ca gîndul,
Măi, voinice năzdrăvan !
Căci acum ne-a venit rîndul,
Au sosit vremea de an,

Să ținem codrii și valea
Noi vitejii amîndoi,
La neferi să-nchidem calea,
Să dăm groaza prin ciocoi !"

Azi, cînd cîntecele haiducești din colecția Alecsandri și altele ne sînt cunoscute, impresia e mai mică, dar ea trebuie să fi fost puternică la 1843. Înțelegem de ce, pe de altă parte, în marile saloane ale timpului, poezia era trecută cu dispreț în rîndul poeziilor „de colibă".

Subiectul poeziei *Sora și hoțul* premerge pe acela din *Făt-Frumos din tei* de Eminescu. Sora e pedepsită din naștere să nu se bucure de desmierdare lumească, să cadă ca pomul. Auzindu-i plîngerea, hoțul o invită să lase neagra chilie și să vie cu el unde nu mai este teamă de a fi călugărită. Cum s-a observat, sora are chiar fizionomia Blancăi și hoțul îi vorbește ca poetul *florii* sale *albastre :*

Tu să mori, dulce minune !
Și de Domnul nu-ți e frică ?

...Hai cu mine-n codrul verde
S-auzi Doina cea de jale,
Cînd plăieşii trec în vale
Pe cărarea ce se perde.

...Lasă tot, neagră chilie,
Comanac, metanii, rasă ;
Şi de vrei a fi voioasă,
Ca o zi de voinicie,

Vin' în lumea fericită...

În amintirile sale *Autrefois et aujourd'hui*, Marie G. Bogdan, fiica poetului, deplînge soarta verei sale Sion „condamnată să îmbrace rasa împotriva voinţei sale şi să-şi sacrifice părul". Episodul e tratat de G. Sion în *Călugăriţa* (1846) cu ecouri din poezia lui Alecsandri. Acesta publică la rîndul său în *România literară* (1855), *Călugăriţa* de C. Negri, care avea o soră călugăriţă la Văratic, unde a ajuns mai tîrziu stareţă, Eugenia (vara Mariei Bogdan era la Agapia). Oroarea claustrală e o temă romantică frecventă.

Un pandant la *Sora şi hoţul* e *Hoţul şi domniţa*, unde un haiduc întoarnă din drum o fiică de voievod trimisă cu sila ca mireasă unui crai de peste munţi, în Transilvania (poezia interpretează toponimicul Dealul Doamnei din Munţii Neamţului, la nord de Hangu).

Şi poezia *Strunga* are în vedere tot un toponim, pădurea Strungăi, mult timp locaş al cetelor haiduceşti, ceea ce a făcut acest nume, ne încredinţează poetul, „vestit în Moldova, precum Pădurea Neagră în Germania şi pădu-

rea Bondi în Francia". Peisajul este introdus printr-o interogație, procedeu cunoscut la Alecsandri :

În dumbrava cea vecină
Unde buhna greu suspină,
Vezi cea zare de lumină ?

Mai exact, cu detalii foarte precise, sînt pictați haiducii :

Opt voinici cu spete late
Și cu mînici suflecate
Stau cu puștile-ncărcate.

...Sînt de cei ce-mpușcă-n lună,
Care noaptea-n frunze sună,
Feciori de lele nebună.

Alte detalii, afară poate de cele de la început („Sînt de cei cu pușca lungă/Care dau chiorîș la pungă !") sînt de prisos („Trei sărută crucea sfîntă, / Trei se luptă greu la trîntă, / Unul drege, unul cîntă"), dar Alecsandri nu vrea să rămînă în pur fabulos, haiducii săi sînt însetați de dragoste și mai ales de luptă contra ciocoilor, la fluierul căpeteniei lor numit umoristic Taie-Babă.

Balada *Andrii-Popa* povestește despre un hoț care fusese popă, urmărit șapte ani de poteră și ucis abia în 1818 de unchiul lui Alecsandri, Mihai Cozoni, la Valea-Seacă, din goana calului. Dat fiind că Mihai Cozoni a murit ca sutaș în armia lui Ipsilanti în bătălia de la Drăgășani, simpatiile poetului merg către amîn-

doi eroii a căror încăierare o descrie după tipicul cîntecelor bătrînești :

Pept în pept !... cîmpul răsună,
Toți de tot dau împreună.
Toți la luptă-s încleștați,
Toți în sînge încruntați.

...Zi de vară păn-în seară
Dau voinicii să se peară,
Și cu ferul ascuțit,
Și cu pumnul amorțit.

Mor șapte haiduci și trei poterași, rămînînd vii numai Andrii-Popa (cu o mînă tăiată) și Mihai. Andrii încearcă să fugă călare, Mihai îl ochește strigînd :

„Stăi, hoț-popă, dragul meu,
Să-ți arăt cine sînt eu !"

Mișcarea epică punctată de strigătul luptătorilor (Andrii-Popa : „Hai la goană de neferi / Hai la horă de muieri !") e vie, dar linia e stricată, observă G. Călinescu, de încheierea autorului în care un vultur aprobă uciderea hoțului cu trei de ura :

„Ura !" vulturul din nori
Răcni falnic de trei ori.

Astfel de soluții va adopta Alecsandri și în alte ocazii și nu numai la această dată *(Andrii Popa* e din 1843).

Balada *Groza* (despre un haiduc cu acest nume relata revistă germană *Das Ausland* din octombrie 1838 cînd a fost prins și judecat) a

stîrnit admirația lui Maiorescu („Alecsandri, în frumoasa poezie *Groza*, deșteaptă cea mai vie impresie prin adjectivele pline de sensibilitate, cu care însoțește obiectele gîndirii") și o ironie a lui Topîrceanu à propos de ce declară moșneagul care pune doi bani netezi lîngă haiducul mort („Oameni buni ! an iarnă bordeiu-mi arsese, / Și pe-un ger cumplit / Nevasta-mi cu pruncii pe cîmp rămăsese...") : „Un moșneag cu plete albe nu putea, numai cu un an în urmă, să aibă prunci. Iar dacă-i avea, nu erau ai lui." Însă moșneagul lui Alecsandri n-are plete albe, ci doar „o barbă lungă", nu știm dacă și albă. Pentru G. Călinescu poezia este azi neglijabilă. Dar, judecînd prin relație, ea înfățișa atunci o bună înscenare. Întins pe o scîndură veche, Groza e înconjurat de făclii și norod. Un moșneag intră și pune lîngă mort doi bani, lămurind celor de față frumoasa purtare a lui Groza, apoi iese din scenă. Intenția poetului era mai mult de ordin social la data cînd o publică în *Calendar românesc pe anul 1844*, al aceluiași Kogălniceanu : el urmărea să reabiliteze în ochii contemporanilor pe haiducul justițiar.

Ultima categorie a doinelor am putea-o socoti ceea ce Alecsandri însuși va numi legende. Întîia e *Tatarul*, publicată sub emblema „cîntic vechi", dar într-o traducere franceză ca din secolul al XV-lea și socotit de Macedonski „un cap de operă în toată puterea cuvîntului", însă fiindcă ar fi popular, și nu fiindcă ar aparține lui Alecsandri. Evident, poezia e personală, în stilul celorlalte doine, cu amenințări specifice lui Alecsandri la adresa năvălitorilor :

Măi tatare dă-ne pace,
Măi tatare, stăi, nu trece,
Măi tatare, nu mă face
Să-ți fărîm capul în zece !
Că de sus, de pe movilă,
De-oi zvîrli ghioaga cea mare,
Zău, ți-oi plînge chiar de milă,
Măi tatare, măi tatare !

Pus pe muzică, întîi de A. Flechtenmacher, apoi de St. Nosievici, cîntecul s-a bucurat de o mare răspîndire și popularitate.

Maghiara e precedată de o notă : „În munții Slatinei curge un pîrîu mic ce se numește Maghiarnița. Legenda poporală spune că numele lui se trage de la întîmplarea descrisă în această baladă." „Un domn român vestit" din Moldova ia de peste munți în robie mulți nemeși printre care și pe iubitul Maghiarei. Îmbrăcată bărbătește, aceasta vine în țara zimbrului, dar, oprindu-se cu calul într-un ceas rău la o apă sălbatecă, se îneacă în ea. Eminescu va reține imaginea călăreței trecînd

Peste codri, peste munți,
Peste ape fără punți...

și perspectiva fără sfîrșit a Moldovei arhaice :

Șesuri, văi, norii din cer
În urmă-i departe per.
Cine-o vede, o zărește
Ca o stea care lucește
Și-n văzduh se mistuiește.

În codrii merei pustii
Unde urlă fiare mii...

Maghiara e rezultatul unei călătorii la mănăstirea Slatina, ctitoria lui Alexandru Lăpușneanu la alegerea locului căreia cronicarul Eftimie scrie că voievodul ar fi căzut într-un pîrîu între satele Corlățești și Todorești. Din aceeași călătorie, oprită la mănăstirea Putna, a ieșit și legenda *Altarul monastirei Putna*, avînd ca punct de plecare prima parte a însemnării nr. 3 a lui Ion Neculce din *O samă de cuvinte*. Alecsandri executa programul de literatură inspirată din cronici al *Daciei literare*.

O legendă este și *Mărioara Florioara* cu care ciclul doinelor se încheie. Dedicată prințesei Maria Cantacuzino, ea este o alegorie prin care poetul deplînge plecarea definitivă din țară a acestei femei de oarecare faimă în vremea ei, fostă soție întîi a lui Gheorghe Stratulat (1835), apoi a cneazului Alecu Cantacuzino (1839), autorul începutului de roman *Serile de toamnă la țară*. Maria se născuse în 1817 și pleca din țară pentru totdeauna prin 1850. Era prietena lui Alecsandri, N. Bălcescu și Ion Ghica, o va desena elevul lui Ingres, Théodore Chasseriau, și, cu toate că mai mare cu șapte ani decît el, va deveni soția lui Puvis de Chavannes, care o va lua ca model pentru Sfînta Genoveva, patroana Parisului, în fresca Panthéonului. Poemul lui Alecsandri, de aproape 600 de versuri, îi face un portret măgulitor, interesant pentru că va servi lui Eminescu ca material pentru a sa „văduvioară tinerică" :

Trupușoru-i gingășel
Părea tras printr-un inel !

Nici micuță, nici năltuță,
Numai bună de drăguță,
S-o tot strîngi la pept cu foc
Și să-ți fie cu noroc.

Alecsandri însă excedează. „Zînișoara munților" și „sorioara florilor"

...mai avea
Pe guriță-o floricea,
Și-n guriță mărgărele,
Și pe față-i drăgănele,
Și la sîn doi crinișori,
Și pe crini doi frăgușori...
Să-i dismierzi ș-apoi să mori !

„Mîndrulița" întîlnește un „străinel" cu care petrece cîteva zile fericite („O zi dulce de iubire / E un veac de fericire"), uitînd de munți și de flori. Acestea, supărate, o reclamă lui Dumnezeu care trimite un zmeu sub forma unui nor negru și Mărioara e dusă în zbor „în cei munți despre apus", de unde se tînguie :

Neagră e străinătatea !
Crudă e singurătatea !

Tradus în limba franceză de I. E. Voinescu, lungul poem entuziasmase pe Jules Michelet care-l analizează amabil în *Légendes démocratiques du Nord*, condamnînd la rîndul său înstrăinarea de patrie : „Și sub această formă plină de adevăr, de sinceritate, de tandrețe și de pasiune, e transparent un mare mister național, o profundă gîndire... Întreg cîntecul ar putea să se traducă prin această formulă : ea muri, de ce ? pentru că iubise pe străin..." Alt

francez, Xavier Marmier, găsea poemul *Mărioara Florioara* semnificativ pentru întreaga creatie populară românească și-l reproducea în versiune franceză în cartea sa *Du Danube au Caucase. Voyages et littérature*, Paris, 1854.

Alte alegorii, cu substrat politic, le-a grupat Alecsandri în ciclul *Suvenire*, un fel de memento al împrejurărilor pe care poetul le-a parcurs înainte și după revoluția de la 1848. Una din ele, *Păsărica*, se referă, în 1843, la amenințarea imperiului țarist („o pajură mare" a cărui gheară se lungește spre cuibul păsăricăi) și a uneltelor lui din interior, în frunte cu domnitorul Mihail Sturza („un șerpe cumplit"). *Zimbrul și vulpea*, fabulă după *Le corbeau et le renard* de La Fontaine, face aluzie la același protectorat, oferit insistent de vulpe zimbrului care nu se lasă însă păcălit. Cît despre curci, ele reprezintă neîndoios în fabula *Curcile* elementele „gîrbovite și zburlite" ale vechiului regim, neîmpăcate cu ideile noi ale porumbilor (tinerilor). Acum ca și întotdeauna, Alecsandri își leagă numele de evenimentele politice însemnate. La 31 ianuarie 1844 Obștească Adunare a Moldovei votează eliberarea țiganilor robi de pe moșiile statului și ale mănăstirelor. Alecsandri publică în suplimentul revistei *Propășirea* oda *Desrobirea țiganilor*, salutînd evenimentul ca pe un prim pas în vederea emancipării sociale și naționale :

Fală-n lume și mărire pentru tine-n veci să fie,
O ! Moldovo, țară mîndră ! tu ce dai sfînta dreptate !
Brațul tău ce sfarmă astăzi un jug aspru de robie
Ție însăși pregătește viitor de libertate !

Poezia lui Alecsandri, „una din odele lui cele mai frumoase", după N. Iorga, este reprodusă în limba română și, în traducere în proză, în limba franceză în volumul III din *La Romanie* (Paris, 1844) a lui I. A. Vaillant cu mențiunea că versurile „nu fac mai puțină onoare lui Alecsandri decît cetățenilor săi".

Iubindu-și mult țara, poetul nu pleca niciodată în străinătate fără un sentiment de tristețe. Vedem acest lucru din *Adio Moldovei*, poezie publicată în 1849 ca datînd din 1848, dar care a fost scrisă mai probabil în 1846, în drum spre Constantinopole :

Scumpă țară și frumoasă,
O ! Moldovă, țara mea !
Cine pleacă și te lasă
E pătruns de jale grea,
Căci, plutind în visuri line
Pe-al tău sîn ca într-un rai,
Dulce-i viața de la tine
Ca o dulce zi de mai !

Ultimele versuri încîntase pe N. Bălcescu. Muzica lui Flechtenmacher a contribuit mult la popularizarea acestei poezii. Prin contrast, revenirea în patrie era totdeauna pentru Alecsandri un prilej de bucurie, cum rezultă și din *Întoarcerea în țară*, datată 1849, desigur, după exilul următor mișcării revoluționare din 1848. I se deschideau perspective noi, îndelung așteptate :

Pcriți, neguri dese ! iată dulcea stea !
Pei, străinătate ! Iată țara mea !

Cum unele versuri sînt amintite în începutul de roman *Margărita*, se vede că Alecsandri spera acum într-o legătură cu Maria Cantacuzino, neînfăptuită din cauza plecării definitive din țară a acesteia în anul următor, deplînsă în *Mărioara Florioara*.

Ciclul *Suvenire* mai cuprinde trei ode scrise la moartea prietenilor și tovarășilor lui de luptă : Gr. Romalo, „martir al libertății", mort la Constantinopol în 1849 (n. 1820) ; P. Cazimir, revoluționar, director apoi la departamentul învățămîntului public (1822—1850) ; Nicu Ghica (1815—1851), sinucis din motive nelămurite. Ciclul se închide cu epistola horațiană pe tema *eheu, fugaces... Strofe lui C. Negri* :

Trec anii cu grăbire pe calea scurtei vieți !
Se vestejește floarea frumoasei tinereți,
Dar sufletul nu-și perde a sale daruri sfinte.
El vecinic are viața și își aduce-aminte
De oricare simțire, de oricare cuvînt
Ce l-au făcut să afle chiar cerul pe pămînt.

Alecsandri își făcu repede cunoscute *Doinele* sale nu numai în țară, ci și în străinătate, fiindcă la 1 ianuarie 1848, într-un moment cînd nu erau încă traduse în limba franceză, H. Deprez vorbea în *Revue de deux mondes* (articolul *La Moldo-Valachie et le mouvement roumain)* despre el ca despre poetul care „reînvie poeziile populare cu un rar succes și cu o mare originalitate". Probabil *Doinele* erau socotite, cum înțelegea dealtfel să și le treacă autorul însuși, poezii populare, doar resuscitate din anonimat de el. Deși de la celebrele

Volkslieder publicate de Herder trecuseră în 1848 aproape şapte decenii, de la culegerea lui Brentano şi Armin, *Des Knaben Wunderhorn,* peste patru decenii, iar de la aceea a lui Vuk Karadžić *(Srpske narodne pjesme)* peste douăzeci de ani, interesul pentru poezia populară era încă viu în Europa, din moment ce Niccolo Tommaseo publica în 1841 în Italia *Canti popolari toscani, corsi, illirici, greci,* iar Gérald de Nerval, începînd din 1842, în Franţa, *Vieilles ballades françaises.* Cam în stilul lui Alecsandri, adică îndreptînd şi punînd de la el, a procedat în cele două volume de *Chants populaires de la Bretagne* (Paris, 1839—1840) Hersart de Villemarqué. Că Alecsandri a prefăcut poeziile populare culese de el se vede chiar din titlul celor două volume de *Balade* din 1852—1853, date ca „adunate şi îndreptate". Lucrurile au fost duse chiar mai departe, Alecsandri introducînd printre poeziile populare compuneri în întregime personale. La 19 decembrie 1852 scria lui Ion Ghica măgulit că acesta citise atunci primul volum, în care figurau *Mioriţa, Cucul şi turturica, Balaurul, Blăstemul, Inelul şi năframa, Şalga, Mihu Copilul, Toma Alimoş, Serb sărac, Bujor* etc., publicate dealtfel în 1850 în *Bucovina:* „Cîteva zile de ploaie neîntreruptă obligîndu-mă să stau în casă, m-am apucat de partea a doua a baladelor şi spre marea mea satisfacţie am terminat-o zilele acestea. E compusă din 18 mici capodopere populare, dintre care unele tratează legende istorice cum sînt *Negru vodă şi Manoli sau Mănăstirea Argeşului, Mihnea vodă şi*

Radu Calomfirescu, Ştefăniţă vodă, Constantin vodă Brancovanu, Bogdan, Movila lui Burcel etc. Altele se ridică la cea mai înaltă fantezie poetică, cum sînt : *Luna şi soarele, Mărioara Florioara-zîna munţilor, Holera* etc. şi sper că fiecare din ele îţi va face tot atîta plăcere cît primele.“ Observăm că Alecsandri introduce în această listă nu numai *Movila lui Burcel,* dar şi *Mărioara Florioara,* ulterior repartizată la ciclul personal *Doine.* Modul de lucru al lui Alecsandri în culegerea poeziilor populare nu va fi niciodată elucidat complet. În cazul baladelor nu există ciorne, iar declaraţiile culegătorului nu sînt concludente nici măcar cu privire la subiecţii anchetaţi. În legătură cu *Mioriţa* spune întîi că i-a adus-o Alecu Russo, apoi că a auzit-o de la un baci Udrea de la o stînă de pe Ceahlău. În ale sale *Amintiri,* Alecu Russo citează versuri din balada *Codreanul* care se regăsesc la Alecsandri, dar poetul pretinde că a auzit balada de la cîntăreţul orb Neculai Nastase din Bohotin. Detalii interesante, dacă nu şi edificatoare, se află în scrisoarea adresată de Alecsandri cercetătorului I. Crăciunescu, reprodusă de acesta în lucrarea sa *Le peuple roumain d'après ses chants nationaux* (Paris, 1874) :

„Les poésies populaires de la Roumanie sont l'oeuvre des bardes inconnus ; elles n'ont pas de date certaine, mais quelques-unes remontent à une très-haute antiquité. Je les ai recueillies, dans le cours de plusieurs années, de la bouche même du peuple. Elles sont écrites dans la langue nationale, celle que nous parlons

encore aujourd'hui, et se sont transmises de génération en génération, comme les contes populaires, les proverbes etc.

Je ne leur ai fait subir aucune modification, sauf quelques vers, ajoutés par les Tsigans lăutari, que j'ai cru devoir retrancher. J'ai fait pour quelques-unes de ces poésies ce qu'un joailler fait pour des pierres précieuses. J'ai respecté le sujet, le style, la forme et même plusieurs rimes incorrects, qui font partie de leur caractère. Loin donc de les avoir arrangées conformément au goût moderne, je les ai conservées comme les bijoux d'or que j'aurais trouvés couverts de rouille et aplatis. J'en ai fait disparaître les taches et leur ai rendu leur éclat primitif. Voilà tout mon mérite. Le trésor appartient au peuple, qui seul était capable de produire des merveilles si originales.

Je sais que les Français se défient des poésies populaires venues de l'étranger depuis que M. Prosper Mérimée a publié, sous le titre de *Guzla*, une collection de chants illyriens composés par lui-même. Mais on peut être persuadé que si la nature bienveillante m'avait doué d'un génie assez puissant pour composer une *Mioritsa*, un *Toma Alimoche*, un *Mihu Copilul* etc. je m'en serais fait honneur, et j'aurais été assez égoïste pour les publier sous mon nom."

Folcloriștii susțin că tocmai la aceste poezii Alecsandri a intervenit în special, în *Miorița* cu alegoria morții și apoteoza păstorului, în *Toma Alimoș* contrăgînd narațiunea (varianta dată de G. Dem. Teodorescu e mult mai lungă), în *Mihu*

Copilul amplificînd cu cel puţin zece versuri lauda de sine a eroului.

Originale şi importante sînt notele lui Alecsandri la poeziile populare, lămurind, ca şi în cazul doinelor proprii, credinţe şi obiceiuri şi insistînd, adesea cu exagerări, în privinţa latinităţii riturilor sau numelor. Dăm cîteva exemple. La balada *Balaurul :* „Românii cred însă că petrele scumpe se formează din spuma gurei şerpilor, şi că cuiburile lor sînt adevărate comoare de brilianturi şi de rubinuri". La *Păunaşul codrilor :* „În România plină de urme romane nu ar fi de mirare să se fi păstrat numele zeului Pan ... E de crezut că Păunaşul din această baladă nu este altul decît chiar Pan, zeul codrilor." La *Holera :* „...Romanii aveau pentru ţară o trăsură, *carruca.* Vizeteul se numea *carricarius*, cărucier." La *Bogatul şi săracul :* „Carul ţărănesc ce purta la romani numele de *carrum* se numea şi *sarracum.* Este dar de presupus fără amăgire că cuvîntul de *sărac*, adică neavut, au denumit din învechime pe oamenii însărcinaţi cu ducerea carilor, oameni cu simbrie şi lipsiţi de avere." La *Mihu Copilul :* „În secolul de mijloc oamenii războinici, precum şi caii lor, erau coperiţi cu cămeşi de fer, numite zeale ; prin urmare, balada lui Mihu se poate presupune că ar exista de pe epoca cruceadelor. Însuşi caracterul cavaleresc a eroului baladei ne întăreşte în această idee." La *Novac şi corbul :* „Simţul de naţionalitate şi iubirea de patrie sînt aşa de adînc întipărite în inimile românului, că pen-

tru el străinătatea e neagră, fără lumină. Soarele nu-l încălzește pe pământ străin". La *Mănăstirea Argeșului: „Strigoii* sînt morții care se scol din mormînturi și merg în noaptea Sfîntului Andrei cu secriile pe cap, de cearcă pe la casele lor. Românii, spre a se apăra de asemine vizite supărătoare, au obicei a freca ușile și ferestrele cu usturoi în agiunul Sf. Andrii... Subiectul acestei balade este cîntat și de poeții poporului a Sîrbiei, însă cu oarecare deosăbiri. Balada sîrbească se numește : *Fondarea cetății Scadar* (Scutari)..." La *Radu Calomfirescu,* citat din *Alexandria* pentru explicarea unui cuvînt : „De acolo merse Alexandru cincisprezece zile și agiunse la o țară cu oameni cu șeapte picioare și cu șeapte mîini și deteră foarte tare prin oastea lui Machedon ; și de aceea periră mulți și mulți prinseră vii, să-i scoață la lume pentru minune. Și trecu țara lor în zece zile și mai merse înainte și agiunse la o țară cu oameni cătcăuni (căpcăuni), dinainte cu obraz de om, iar dindărăpt cap de cîine ce latră cîinește."

Reputația lui Alecsandri a crescut considerabil în urma publicării celor două volume de balade populare și cum contemporanii nu puneau în discuție problema autenticității lor, înțelegînd prin culegător poporul, meritul poetului original ar fi fost neglijat sau chiar contestat, cum s-a și întîmplat mai tîrziu, dacă el n-ar fi venit totodată și cu un ciclu propriu, revelat public abia în 1853, odată cu apariția pariziană, la imprimeria De Soye et Bouchet. El era vestit de o singură poezie publicată în

Bucovina în 1847, intitulată chiar *Lăcrimioare*. Se cuprinde aici doar o lămurire a metaforei pe care poetul înțelegea să și-o ia pentru poeziile lui de dragoste :

Voi sînteți lacrimi de îngeri
Pe pămînt din cer picate,
Cînd, prin stele legănate,
A lor suflete curate,
Zbor vărsînd duioase plîngeri.

Sînteți fragede și albe
Ca iubita vieții mele !
Cu voi, scumpe strugurele
Albe mărgăritărele,
Primăvara-și face salbe,

Dar deodată vîntul rece
Fără vreme vă cosește !
Astfel soarta crunt răpește
Tot ce-n lume ne zîmbește...
Floarea pere, viața trece !

Prin urmare *Lăcrimioarele* sînt niște lamentații, elegii gingașe ca niște „lacrimi de îngeri", flori pure ca albul mărgăritarelor, diminutivate de Alecsandri în „mărgăritărele". „Românii de peste Milcov — va explica el — numesc mărgăritărele albele fiici ale primăverii care în Moldova poartă numele de lăcrimioare." Ideea lirică este că aceste flori primăvaratece sînt, ca și viața omului, repede trecătoare.

Precum se știe, ciclul *Lăcrimioarelor* conține poezii erotice în lauda Elenei Negri, sora lui Costache Negri și fiica Smarandei Do-

nici, aceasta, din 1828, soţia lui Costache Conachi. Elena, mai mare cu doi ani decît Alecsandri (n. 1816), divorţează în 1843 de Vîrnav Liteanu. Poetul o cunoscuse la Pribeşti prin 1840, la sora ei, Catinca Rosetti, cînd i-ar fi recitat din poemul franţuzesc, pierdut, *Zunarilla*, şi ar fi improvizat în onoarea ei versuri. Pentru ea va fi scris în 1844 *Serenada lui Schubert* („Vino, dulce mîngîiere ! / Înger de amor"), rămasă nepublicată în timpul vieţii, şi cele două improvizaţii, tot postume, *Pe albumul E(lenei)*, datate Blînzi, 1845 :

Steaua să-ţi zîmbească, pasărea să-ţi cînte,
Inima să-ţi spuie cît te iubesc eu !

*

Va veni ziua cea mult dorită
Să pot, ferice de-al tău amor,
La sînu-ţi dulce, dulce iubită,
C-un nume falnic, vesel să zbor.

Într-adevăr, ziua veni la 8 martie 1845, la aceeaşi moşie Blînzi, dacă e să credem data pusă de poet în fruntea unei poezii pentru a marca ziua hotărîtoare a începutului iubirii sale, procedeu petrarchesc folosit şi de Conachi, cel mai important poet erotic înainte de Alecsandri, care mai scria la această dată şi pe care, mulţi ani mai tîrziu, Alecsandri îl mai recomanda contemporanilor. Poezia *8 mart*, rezultată din contopirea a trei poezii, desigur refăcută în ultima sa formă, păstrează înflăcărarea primei declaraţii de dragoste şi bucuria

aflării că sentimentul îi e împărtășit, și dacă strigătul „iubesc și sînt iubit" pare elementar euforic, poezia cîștigă prin ridicarea lui la o potență superioară. Iubirea deschide perspective adînci asupra lumii, transmută sufletul într-un nepămîntesc paradis :

Cînd soarta vru să întru în rai de fericire,
Cînd ochii mei pe tine zîmbind te-au întîlnit,
Un fulger, o scînteie de vecinică iubire,
Din ochii tăi pornită, în sînu-mi au lucit.

Ș-atunci în altă lume am renviat deodată,
Ș-un soare mai ferbinte în ceru-mi s-au aprins,
Ș-o lume fără margini, frumoasă, desfătată,
Ca o cîmpie verde sub mine s-au întins.

Alecsandri are, ca puțini alți poeți, capacitatea exprimării beatitudinii, fericirii, fapt care nu trebuie pus numai pe seama vieții sale materiale, ci și pe seama vieții spirituale. Tema *beatus ille...* se întîlnește des la el, în *8 mart* ca și în *O noapte la țară* unde jubilația e urmarea zborului fantaziei :

Ferice de acela ce-n tulburare-i poate
Pe-un cal să se arunce și prin văzduh să-noate,
Păsind peste-orizonturi, zburînd peste cîmpii.
Ferice care poate, departe de cei vii,
Să uite-a sa ființă, să peardă-orice simțire,
Să nu mai facă parte din trista omenire.

A identifica vocația iubirii cu vocația poeziei *(De crezi în poezie)*, a echivala amorul cu prietenia ca bătrînul Conachi din care Alecsandri pune un epigraf reprodus și la finele

poeziei, a înțelege dragostea ca devoțiune nu sînt nicidecum semne de ușurință, ci de elevație morală :

Ferice de acela ce cu-o simțire vie
Slăvește armonia și-nalta poezie,
Ca dismierdări plăcute de glas prietenesc.
El poartă pe-a sa frunte un semn dumnezeiesc,
Și geniul său gustă plăceri încîntătoare
Zburînd la nemurire ca vulturul în soare ;

Dar mai ferice încă ființa de iubire
Ce simte cu-nfocare a dragostei pornire
Și nencetat e gata cu drag a să jertfi !
Căci dulce-i pentru altul și-n altul a trăi,
Și dulce-i de a zice, cînd inima jălește,
„Am o ființă-n lume ce știu că mă iubește !"

N-am descoperit în poeziile lui Conachi, publicate abia în 1856, versul citat de Alecsandri, dar el este în spiritul celor ce alcătuiesc poezia *Amoriul din prieteșug*, scrisă în 1846 :

Prieteșug, dar din ceriuri, la om cu multă priință
Ce te naști dintr-o vedere și te-adaogi prin credință,
Ce amori viu și puternic aprinzi cu-a ta mijlocire
Cînd cuprinzînd două inimi într-un gînd și-ntr-o unire
Și avîndu-le deprinsă numai prin obicinuință
La simbadie, la milă, la dragoste și credință,
Le supui, fără de veste, la prefacerea ce mare
Din prieteșugul dulce în amori cu înfocare.

Conachi e clasic, discursiv, Alecsandri e romantic exuberant, cu ochii mereu ridicați la

cer către (fericită anticipare !) astrul lui Eminescu *(Vezi tu vulturul...)*:

Vezi pintr-a nopții stele ce rază luminoasă
Răvarsă-n a sa cale luceafărul ceresc ?
Așa cînd vii, iubito, cu inima voioasă,
De gingașă simțire așa ochii-mi lucesc !

Prea legate de anumite episoade biografice, unele poezii nu transcend întîmplările *(Despărțirea* — Iași, 1846, *Dulce înger* — salutare din Brussa, cînd Elena Negri era în drum spre Viena), se poate reține totuși un *Cîntic de fericire* al poetului (Constantinopol, 1846) îndreptîndu-se către locul convenit de întîlnire cu „îngerul" său. Iubirea, zice el, l-a scos din condițiile obișnuite ale spațiului și timpului :

Sufletu-mi e o grădină
Unde-n gingașă lumină
Cîntă-o pasere din rai.
Viața mea de veselie
Trece lin în vecinicie,
Ca o dulce zi de mai !

Fericirea se preface prea brusc în tristețe cînd iubita lipsește (temă lamartiniană), în *Așteptarea* (Triest, 1846), revine prea repede la întîlnire, în *Veneția* (11 septembrie 1846, dată gravată pe un juvaier). Totuși chemarea de la sfîrșit : „Iubiți, iubiți, ne zice Veneția cernită..." (deși poate fi raportată la îndemnul lui Lamartine din *Le lac :* „Aimons donc, aimons donc !") și considerarea iubirii mai presus de moarte dau o semnificație mai înaltă *Veneției* lui Alecsandri. Simplu exercițiu de cîntec este

poezia *Barcarolă veneţiană*, text pus de altfel pe muzică de Flechtenmacher, unde o strofă readuce imaginea astrului eminescian, odată cu aceea a „steluţei" :

Ah ! te coboară,
Vesel, uşoară,
Dintr-al tău negru palat regesc.
Vin' de zîmbeşte,
De străluceşte
Ca un luceafăr dumnezeiesc.

„Negrul palat" era palatul veneţian Benzonus care aparţinuse unei anume Maria Querini Benzon, cantonetistă moartă în 1839, preţuită de Byron şi pe care o cîntase cîndva Pietro Lamberti în *La biondina in gondoleta*. Bineînţeles nu banala plimbare în gondolă dă lui Alecsandri idei poetice, cît aceeaşi exaltare sentimentală care face din dragoste unica raţiune a vieţii, un (pentru a cîta oară ?) eminescian „dor nemărginit", lumină, divinitate, nemurire *(O seară la Lido)*:

Căci te iubesc, Elenă, cu-o tainică uimire,
Cu focul tinereţii cu dor nemărginit...

..În dragostea cerească visînd cerescul bine,
La tine al meu suflet înalţă zborul său.
Tot ce-i mai sfînt pe lume eu îl slăvesc în tine,
Tu eşti lumina, viaţa şi Dumnezeul meu !

..Iubirea ta-mi insuflă un dor de nemurire !
Iubirea ta mă-nalţă la tronul îngeresc !

Nu se poate trăi toată viața în gondolă, cum vrea poetul, dar misterioasele vehicule pot oferi ochiului noaptea surprinzătoare viziuni ce nu scapă lui Alecsandri în *Veneția :*

Gondole negre multe se depărtau de maluri
Și lunecau în taină pe negrele-ți canaluri...

Să reținem însă și cîntecul (pus pe muzică de P. Mezetti) *Gondoleta :*

În lagună de ne place
A pluti pe-a mării val,
Pentru noi Siroco tace
Pe-a lui Lido verde mal...

...Mînă vesel, lopătare,
De la Lido la San Marc.
Ia de-a lung Canalul Mare
Ce se-ndoaie ca un arc...

Cît va fi în ceruri lună,
Cît va fi senin pe cer,
La Giudeca, spre lagună,
Zbori, voinice gondolier.

Chiar și o ușoară *Cançonetă napolitană* lăudînd plăcerile tinereții („Junia ne-nvață / Să trecem în viață / Ca paserea-n zbor, / Cu fruntea-n lumină, / Cu inima plină / De dulce amor") a fost pusă pe muzică de Ciprian Porumbescu, ceea ce explică permanentul succes al cîntecelor de dragoste ale lui Alecsandri, aproape unanim osîndite de critică (G. Călinescu : „Erotica lui, mai profundă în intenții, rămîne senzuală și zaharată" ; „Convențiile lui

poetice sînt de o platitudine totală, agravate de o mare risipă de vorbe..." ; Şerban Cioculescu : „Ciclul de *Lăcrimioare,* închinat Elenei Negri, nu oferă intensitatea sau adîncimea de simţire aşteptată. Poezia... e înecată în dulcegărie..." etc.) Superficialitatea şi chiar neseriozitatea în poezia de dragoste a lui Alecsandri a ajuns aproape un clişeu critic. Se caută prea mult în versuri ecouri ale faptelor reale. Elena Negri era grav bolnavă de tuberculoză, suferea, iar Alecsandri, hedonist, nu înţelegea că asiduităţile sale îi agravau boala şi-i grăbeau sfîrşitul. După un stagiu total de opt luni în străinătate, din care, împreună, două luni la Veneţia, două săptămîni la Paris, o lună şi jumătate la Napoli şi două luni la Palermo, Elena Negri pleacă din Napoli cu fratele ei Costache şi cu Alecsandri, fără nici o speranţă, spre ţară şi moare pe vapor la intrarea în Cornul de aur, în faţa Constantinopolului, la 4 mai 1847. Amintirea acestui moment e notată cu gravitate de Alecsandri în pomenitele *Strofe lui C. Negri :*

Aşa pe vecinicie va sta întipărită
În sufletele noastre icoana mult slăvită
Acelei ce în lume au fost îngerul meu !
Şi ora tristă-n care, sburînd la Dumnezeu,
Ne-au dat cea de pe urmă a sa dulce privire,
Unind mînile noastre în vecinică-nfrăţire !

Poeziile scrise de Alecsandri în ultimele zile ale prietenei sale *(Visurile,* la Vila Delfina din Palermo, *Pe Marea,* pe Marea Neagră, în drum spre patrie) au fost desigur reluate, de nu cumva în întregime compuse mai tîrziu, ca

și *Ursita mea* (Malta, 1849), *Adio* (Constantinopol, 1849), *Dedicație (Steluța)*, poezie pusă în fruntea ciclului *Lăcrimioare*, și *La Veneția mult duioasă*, poezie așezată la sfîrșitul ciclului, ambele nedatate. Ele nu conțin nimic jignitor pentru conștiința artistică a poetului, sînt reflecții melancolice, nostalgice, toate de un patetism echilibrat, reținut :

Cîte visuri de iubire,
Dulci a inimei comori,
Trec, se sting ca nălucire
Și ca fulgeri trecători !

(Visurile)

O, valuri mari de spume !
Purtați-mă prin lume
Ca frunza fără nume
Ce o plutiți ușor,
Și m-aruncați din mare
Perdut, fără suflare,
Pe malul cu uitare
Adîncului Bosfor.

(Pe Marea)

Iubitu-ne-am în lume,
Plutind pe-a marei spume,
Călcînd pe verde plai...

(Ursita mea)

Așa-i soarta ! așa-n lume
Tot ce poartă-un dulce nume,
Tot ce-i falnic și frumos
Curînd trece, curînd moare
Ca un cîntic, ca o floare...

(Adio)

O ! Veneţio mult măreaţă !
Cine au putut gusta
A iubirilor dulceaţă
În poetica ta viaţă
Vecinic nu te va uita !

(La Veneţia mult duioasă)

Steluţa — pusă pe muzică de D. Florescu (1826—1875) şi apreciată de Charles Drouhet care găseşte în ea ecouri din *Souvenir* şi *Les étoiles* de Lamartine, o expresie ca „plaiul nemuririi" comparabilă cu „les célestes plaines" din *Le Désespoir* şi *Le Vallon* de acelaşi — e socotită „tremolată" de G. Călinescu şi aproape execrată de Şerban Cioculescu : „Celebra *Dedicaţie*, popularizată cu ajutorul melodiei, sub numele *Steluţa*, a încîntat cîteva generaţii sentimentale şi fără conştiinţă artistică, pe care nimic nu le putea zdruncina din dulcea toropeală a cîntecului, nici chiar erori estetice ca acestea : «Frumoasă îngerelă cu albe aripioare !» Un cititor de astăzi nu s-ar da în lături să admire o compunere aşa-zisă elegiacă, oricît de străină climatului literar modern, dacă măcar s-ar susţine pe o linie proprie, de logică afectivă. Alecsandri lasă însă impresia unui improvizator dezordonat, cu o teribilă confuzie de sentimente şi tonalităţi. O «jale adîncă», «un întuneric adînc», o «crudă rătăcire» ale unui nemîngîiat i se par compatibile cu o duioasă gîndire şi cu imaginea unei «steluţe zîmbitoare» !" Şi n-am citat tot. Cioculescu mai găseşte că „afirmarea deprimării totale" se împacă în

același fel cu un „suvenir iubit", iar cînd, printr-o „repetiție supărătoare", poetul califică amintirea defunctei ca „un suvenir poetic" și sentimentele deșteptate de ea ca „poetice simțiri", asistăm la „literaturizarea mărturisită a suferinței".

Mai întîi trebuie să distingem între poezie și melodie, cu specificarea că nu compozitorul, ci autorul însuși a schimbat în 1875 titlul din *Dedicație* în *Steluța*. E adevărat că unele melodii, precum *Plaisir d'amour* de Martini, au înlocuit textul literar (de cavalerul de Florian) de care puțini mai știu. Însă melodia lui Dumitrache Florescu nu-i mai cunoscută ca poezia lui Alecsandri, chiar dacă vulgul o gustă și fără să știe de cine sînt cuvintele. Cît despre gustul literar, acesta n-a aparținut niciodată ascultătorilor de romanțe care, în chip firesc, nu decid în materie de literatură. Textul *Dedicației* nu s-a degradat prin cîntec, a rămas același, iar literatura clasică, dealtfel ca și muzica, nu are soarta șlagărelor. Poezia lui Alecsandri nu are numai o valoare istorică, e și cea mai bună poezie românească de la mijlocul secolului trecut și o poezie modernă, prețuită și cultivată și azi, surprinzător de actuală uneori. Urechea de astăzi nu mai tolerează diminutivul „îngerelă", e adevărat, dar poate aproba formulări precum : „jalea adîncă" asemenea veșniciei „fără de trecut", „stele trecătoare / ce las-un întuneric adînc în urma lor", ca „un vis de aur în viață-mi ai lucit", „ca un parfum de floare te-ai dus", „suvenir poetic... care se unește cu harpele din stele". În por-

tretul lui Constantin Rosenthal, Elena Negri are un zîmbet de Mona Lisa, care a rămas în mintea poetului, de ce să ne incomodeze faptul că el vorbește de a sa „steluță zîmbitoare dincolo de mormînt“ ? Alecsandri recunoaște după cincișase ani de la moartea ei că i-a dăruit „zile luminoase și îndumnezeite“, „nopți venețiene... pline de-ncîntări“, o „comoară de visuri fericite“, o amintire ce face „corona“ vieții sale de pînă atunci. Nu e nici o literaturizare în aceste confesiuni și nici o emfază în strofa finală dedicatorie :

Tu dar ce prin iubire, la a iubirei soare,
Ai deșteptat în mine poetice simțiri,
Primește-n altă lume aceste lăcrimioare.
Ca un răsunet dulce de-a noastre dulci iubiri.

Un număr de poezii, mai ales din ciclul *Suvenire*, nu intră în categoriile analizate pînă acum și au un caracter divers. Din cea mai veche (1843) *Visul* (visul de bogăție, glorie și dragoste între care poetul ezită), de reținut imaginea lamartiniană a lunii plutind pe cer „ca un vis de aur“ (*Apparition :* „Comme un vaisseau voguant sur la mer des nuages“) și o imagine hipică în care Alecsandri excelează :

Eram pe-un cal aprig care-ntrecea vîntul ;
Negrele lui coame atingeau pămîntul.

Dăm într-o aparent neînsemnată dedicație către domnișoara Zoe Filipescu („une charmante personne, moitié enfant capricieux, moitié femme ravissante“), *Frumoasă copiliță* (1844), peste versuri ce sună a *Vita nuova* de Dante :

Ce înger mult ferice
Din ceruri te-au adus
Și pe pămînt aice
Străină te-au depus ?

Gîndind la mama sa (moartă tînără în 1842) pe insula Prinkipo, Alecsandri e impresionat ca marii romantici solitari de marea în spume, frămîntată *(Pe malul mării)*:

Îmi place a sta singur pe-o stîncă dărîmată,
S-aud pe maluri vîntul cu groază șuierînd,
Să văd pe-ntinsul negru furtuna întărtată
Și cerul fulgerînd.

Era, cum aflăm dintr-o postumă, datată 1845, bolnav „în singurătate" *(Fiind bolnav la Prinkipo)*. Tot în 1845, din Constantinopol, contempla Bosforul *(Bosforul)*, cu gîndul la legenda elcovanilor (alcyonilor), păsări despre care „turcii cred că ele sînt sufletele celor ce nu au putut intra în raiul lui Mohamed". Marea, văzută ca o „umedă cîmpie", amintește, după Drouhet, „la plaine mobile" din *Adieux à la mer* de Lamartine. Tabloul lui Alecsandri e remarcabil sub raport pictural, cu ceva și din *Orientalele* lui Hugo *(Les Djins)*:

Dormea în liniștire Bosforul fără valuri,
Într-a Europei mîndre ș-a Asiei verzi maluri
Ca un balaur verde în lupte ostenit...

...Acum dismierdat însă de-a ginilor suflare,
Se legăna molatic cu-o leneșă mișcare
Și, ca oglinda vie, sub cer se întindea.

Ce înger mult ferice
Din ceruri te-au adus
Și pe pămînt aice
Străină te-au depus ?

Gîndind la mama sa (moartă tînără în 1842) pe insula Prinkipo, Alecsandri e impresionat ca marii romantici solitari de marea în spume, frămîntată *(Pe malul mării)*:

Îmi place a sta singur pe-o stîncă dărîmată,
S-aud pe maluri vîntul cu groază șuierînd,
Să văd pe-ntinsul negru furtuna întărtată
Și cerul fulgerînd.

Era, cum aflăm dintr-o postumă, datată 1845, bolnav „în singurătate" *(Fiind bolnav la Prinkipo)*. Tot în 1845, din Constantinopol, contempla Bosforul *(Bosforul)*, cu gîndul la legenda elcovanilor (alcyonilor), păsări despre care „turcii cred că ele sînt sufletele celor ce nu au putut intra în raiul lui Mohamed". Marea, văzută ca o „umedă cîmpie", amintește, după Drouhet, „la plaine mobile" din *Adieux à la mer* de Lamartine. Tabloul lui Alecsandri e remarcabil sub raport pictural, cu ceva și din *Orientalele* lui Hugo *(Les Djins)*:

Dormea în liniștire Bosforul fără valuri,
Într-a Europei mîndre ș-a Asiei verzi maluri
Ca un balaur verde în lupte ostenit...

...Acum dismierdat însă de-a ginilor suflare,
Se legăna molatic cu-o leneșă mișcare
Și, ca oglinda vie, sub cer se întindea.

Iar luna zîmbitoare, și tainică, și lină,
Vărsînd pe-a sale unde dulci spume de lumină,
Cu fața sa balaie în el se oglindea.

O barcă se apropie de mal și, la semnalul unui cîntec, „se afundă în umbra mărețului sarai". Balada e doar sugerată. În *Lăcrimioare*, Alecsandri a pus, probabil pentru culoare, poezia *Păscarul Bosforului unde*, ca în *Voeu* de Victor Hugo („J'irais chez la fille du prêtre / Chez la blanche fille à l'oeil noir / Qui le jour chant à sa fenêtre / Et joue à sa porte le soir"), vîslașul Abdulah visează un pescuit miraculos pentru a obține pe frumoasa Biulbiuli, copila lui Topal, din Kandili. Interesul poeziei stă în enumerarea posibilelor bogății ale pescarului :

Allah ! atunci orice-am dorit,
Allah ! orice-aș vrea eu,
De la apus la răsărit
Ar fi îndată-al meu :
Caftane, șaluri de Caşmir
Cu late, scumpe flori,
Iuți armasari de la Misir,
Ca vîntul de ușori.

Ș-un lung caic de abanos
În aur prelucrat,
Cu imnuri de Coran frumos
Pe margine sapat,
Și treizeci de vîslași osmani
Ce vesel ar zbura
Mai răpizi decît elcovani
Pe-ntinsa Marmara.

Una din primele poezii franţuzeşti, din 1841, *Pietro le gondolier*, spune de dorinţa dogelui de a da vasul Bucentaur şi trei catarge pe mîna Biondinei, perla dragostei din Veneţia, perla mărilor. Dar Biondina iubeşte pe Pietro. Poetul a refăcut poezia în româneşte sub titlul *Biondineta* şi a publicat-o în ciclul *Lăcrimioare*. „Bucentaurul", se explică acum, „era în timpul mărirei Veneţiei un vas mare, aurit, pe care dogii, la încoronarea lor, se duceau ca să arunce un inel în valuri, drept semn de logodnă cu Marea Adriatică". Nobilul Mocenigo, Tiţian pictorul şi noul doge cer mîna Biondinetei, o vînzătoare de apă în piaţa San Marco, Rodică veneţiană. Ea preferă însă să trăiască simplu, fără averi, fiindcă iubeşte pe gondolierul Tonin :

Nu sînt semne de mărire
Nici inele de rubin
Cu mai dulce strălucire
Decît ochii lui Tonin.

De remarcat că poetul voia să dezvolte în proză sau în versuri legenda elcovanilor din *Bosforul*, cît şi legenda vînzătoarei de apă din Veneţia.

Ultimele trei poezii pe care le mai menţionăm aici, din ciclul *Suvenire, Adevărul şi minciuna, Pe un album* şi *Romanţă* sînt ceea ce spun titlurile, galanterii, prima adresată sorei Elenei Negri, Zoe, mai tîrziu măritată cu caimacanul Vasile Sturza, celelalte două unei misterioase doamne din Bucureşti C. E. cu care poetul a petrecut într-o vilegiatură la Borsec sau la Mehadia. *Adevărul şi minciuna* a fost

pusă pe muzică de Maurice Cohen (*Mensonge et vérité),* iar *Romanță* este pe tema anacreontică a metamorfozelor.

Odată cu ediția românească a volumului *Doine și lăcrimioare* apărea la Paris, la aceeași imprimerie De Soye et Bouchet, o versiune parțială franceză a ediției, datorată lui J.-E. Voïnesco sub titlul : *Poésie roumane. Les doïnas, poésies moldaves de B. Alecsandri,* care avu succes de vreme ce era reeditată în 1855 la Joël Cherbuliez : *Poésie roumane. Les doïnas, poésies moldaves de B. Alecsandri, traduites par J.-E. Voïnesco, précédées d'une introduction par M. Georges Bell et augmentées de trois nouvelles pièces et de deux morceaux en prose.*

Alecsandri însuși dădu o versiune franceză a poeziilor populare *(Balade. Cîntice bătrînești)* care apăru la Paris, la editorul E. Dentu în 1855 : *Ballades et Chants populaires de la Roumanie (Principautés danubiennes), recueillis et traduits par B. Alecsandri, avec une introduction par M. A. Ubicini,* cunoscută lui Michelet încă din 1854, deoarece comentează (în *Légendes démocratiques du Nord) Mihu Copilul* și *Miorița* („Quant à la *Petite brebis,* c'est un chant du caractère le plus antique, une chose sainte et touchante à fendre le coeur. Rien de plus naïf et rien de plus grand. C'est là qu'on sent bien profondément ce dont nous parlions tout à l'heure, cette aimable fraternité de l'homme avec toute la création"). O recenzie elogioasă a publicat în *Le Moniteur Universel* din 17 ianuarie 1856 Prosper Mérimée pe care

Alecsandri îl cunoscuse în Spania în decembrie 1853, în diligență, în drum spre Paris : „Chansons d'amour, legendes merveilleuses ou diaboliques, contes de héros-brigands, voilà en résumé le contenu de ce petit volume, qui donnera une idée avantajeuse de l'imagination des poètes roumains. Si je ne me trompe, M. Alecsandri n'a publié qu'une très faible partie d'un recueil considérable qu'il a formé. Je désire vivement qu'il continue son oeuvre, et je ne doute pas que ceux qui auront lu ses ballades ne se joignent à moi pour faire le même voeu." Mérimée se îndoiește însă de autenticitatea tuturor poeziilor populare și bănuiește că Alecsandri a introdus versuri de la el. Nu același lucru i se întîmplă lui Henry Stanley, fost consul la București, care în antologia sa de poezii românești *(Rouman anthology or selections of rouman poetry, ancient and modern, being a collection of the National ballads of Moldavia and Wallachia)* din 1856 pune alături de *Miorița, Inelul și năframa, Bujor, Șalga, Blăstemul, Păunașul codrilor* și poezii de Alecsandri precum : *Erculean, Cîntic haiducesc, Păscarul Bosforului, Biondineta, Gondoleta, Cantonetă napolitană, La Veneția mult duioasă, Păsărica, Desrobirea țiganilor, Frumoasă copiliță* și *Adio Moldovei*. De menționat că poeziile populare cunosc și două versiuni germane contemporane : *Rumänische Volkspoesie, gesammelt und geordnet von B. Alecsandri. Deutsch von Wilhelm von Kotzebue*, Berlin, R. Decker, 1857 *(Miorița, Toma Alimoș, Soarele și luna,*

Mănăstirea Argeș, Movila lui Burcel etc.) și *Rumänische Volkslieder. Deutsch von I. C. Schuller*, Sibiu, 1859 *(Miorița, Mănăstirea Argeș, Soarele și luna, Inelul și năframa, Cucul și turturica, Erculean).*

Alecsandri era indiscutabil în 1853 nu numai cel mai mare, dar și cel mai popular și reputat poet român în țară și peste hotare. Nu exista însă la această dată la noi nici o personalitate critică și, afară de încurajările lui Kogălniceanu și ale altor cîtorva prieteni, poetul nu se bucură multă vreme de o analiză a operei sale, trebuind să-și rămînă singur judecător și călăuză încă un deceniu cel puțin. Își reluă activitatea cu multă însuflețire în 1855 la revista *România literară*, proiectată încă din 1852 (însă primul număr imprimat nu a fost aprobat de cenzură), și după încetarea acesteia (un singur an de apariție) îndeosebi la *Revista română* a lui Alexandru Odobescu (1861-1862). Toată producția dintre 1852-1862 (și cîteva piese mai vechi) fu cuprinsă într-un nou ciclu, *Mărgăritărele*, apărut nu separat, ci ca al patrulea ciclu în ediția a doua a volumului *Doine și lăcrimioare*, tipărită la Iași în 1863. La aceeași dată autorul avea gata și ediția a doua a poeziilor populare, completată cu doine și hore din Moldova, Țara Românească și Transilvania, cele mai multe publicate în aceleași reviste, *România literară* și *Revista română*, care n-a putut să apară decît în 1866 la București : *Poezii populare ale românilor, adunate și întocmite de V. Alecsandri.* Poetul mergea mai departe pe căile alese înainte, pe linia roman-

tică a exploatării tradiţiei naţionale ca şi a cultivării inovaţiei în materie de sensibilitate după modelul Lamartine-Hugo.

Poeziile din ciclul *Mărgăritărele*, scrise în perioada premergătoare Unirii Principatelor şi a domniei lui Alexandru Ioan Cuza, se deschid cu *Deşteptarea României*, marşul mişcării revoluţionare din Moldova de la 1848, publicat într-o foaie volantă la Braşov sau Cernăuţi, marşul Moldovei, după cum *Un răsunet* al lui Andrei Mureşanu (răsunet la poezia lui Alecsandri) e marşul Transilvaniei, iar *Marşul libertăţii* al lui I. Catina, marşul Ţării Româneşti. „Marseillaise" - a lui Alecsandri este înaripată şi exploziv exhortativă :

Pînă cînd să creadă lumea, o ! copii de Românie !
C-orice dor de libertate a perit, s-a stins din voi ?
Pînă cînd să ne tot plece cruda, oarba tiranie
Şi la caru-i de trufie
Să ne-njuge ea pe noi ?

Se recunoaşte energia verbului din *Protestaţie în numele Moldovei, a omenirii şi a lui Dumnezeu* tipărită tot atunci de „mădularul comitetului ales de obştie pentru redacţia cererilor sale", Vasile Alecsandri, îndemnul vibrant la unire a fraţilor de peste Carpaţi şi Milcov, hotărîrea de a învinge sau a muri :

Hai, copii de-acelaşi sînge ! hai cu toţi într-o unire,
Libertate-acum sau moarte să cătăm, să dobîndim.
Pas, români ! lumea ne vede... Pentru-a Patriei iubire,
Pentru-a mamei desrobire
Viaţa noastră să jertfim !

„Această poezie — explică într-o notă autorul — nu a fost publicată în ediția I-a a *Doinelor*, fiindcă volumul, tipărit la Paris, avea a trece prin Austria pentru ca să intre în România", a fost însă tradusă în limba franceză de I. E. Voinescu ca și „poemul istoric" *Sentinela română*, pus la dispoziția traducătorului înainte de a fi publicat în *România literară*, proiectat, dacă nu chiar scris în 1848 în Munții Carpați, cum înseamnă la sfîrșitul poeziei Alecsandri. El susținea aici ideea dezvoltată încă de Dimitrie Cantemir în al său *Hronic* că poporul român a fost o pavăză a civilizației Apusului, așezat în calea năvălirilor barbare și că, prin urmare, Europa e datoare, la rîndul ei, să răsplătească luptele sale de veacuri. Sentinela făgăduia să rămînă și mai departe, în aceste condiții, la postul său, să asigure că va rezista :

— Sînt roman și sînt oștean
De-a-mpăratului Traian !...

...Tot ce-i verde s-a usca,
Rîurile vor seca,
Și pustiiul tot mereu
S-a lăți-mpregiurul meu,
Dar eu vecinic în picioare
Pintre valuri arzătoare
Voi lupta, lupta-voi foarte
Făr-a fi atins de moarte,
Căci român sînt în putere,
Și românu-n veci nu pere !

Versuri bune de declamat la serbările școlare, zic comentatorii, însă cu adevărat bune

cît timp vor exista (probabil întotdeauna !) asemenea serbări. Se mai poate remarca imaginea goanei în dezordine a șirului de năvălitori :

Fug gepizii, fug bulgarii,
Și lombarzii și avarii ;
Fug și hunii, fug și goții
Fug potop, potop cu toții.

Poemul a fost integrat în tabloul istoric *100 de ani* al lui Caragiale. Alecsandri trecea repede dintr-un registru într-altul, de la poezia patriotică la poezia de dragoste. Este sigur că al său *Vis de poet*, care plăcu atît de mult lui Eminescu, se referă la Mărgărita, Maria Cantacuzino. Ei, „minune vie" coborîtă din cer ca Beatrice, îi adresase într-un avînt liric întrebarea :

Vrei s-anin pe frunte-ți mărgăritărele,
Salbe înșirate pe raze de stele ?

La care „îngerul" îi răspunsese că nu vrea nestemate, ci numai o floare, deși avea impresia goetheană că îl cunoscuse într-o altă existență :

Ș-o credință sfîntă de la cer îmi vine
Că în altă lume m-am iubit cu tine.

Poetul se mai întreba în călătoriile sale dacă din depărtare dorul lui o mai ajunge *(Ce gîndești, o ! Margarită)* și atras mereu de alte țărmuri se iluziona că aude dorința prietenei sale de a o readuce în „plaiul nemuririi", în țara sa. Alecsandri parafrazează cîntecul *Mignon* de Goethe *(Cînticul Margaritei)* :

Auzit-ai, frate, de un plai frumos
Care-n veci răsună de cîntări iubite ?
Unde se-mpreună cerul luminos
Cu albastrul mării cei nemărginite ?
Acolo-mi e dorul, acolo mă vreu ;
Pe-ale tale brațe du-mă, dragul meu !

Plecat departe de „ale patriei verzi maluri", purta mereu cu el dorul dulcelui nume de floare al iubitei *(Iahtul)* :

Orișiunde eu voi merge,
Vecinic ea mă însoțește.
Lacrima din ochi mi-o șterge...

Acest al doilea episod erotic s-a consumat mai mult în imaginație, ascuns, „ani întregi", silind pe poet la peregrinări prin lume. În cele din urmă a trebuit să-și ia și de la Mărgărita un *Adio* :

Adio ! ah, niciodată
N-am crezut că pe pămînt
A mea inimă-ntristată
Va rosti acest cuvînt ;
Dar tu însați, tu, pe care
Te-aveam tainic Dumnezeu,
Ai voit fără-ndurare
Să jertfesc amorul meu !

Curînd, Alecsandri și-a făcut și din acest vis, ca și din primul, o stea, și-a sublimat lacrimile în aștri *(Stelele)* :

Dar ce sînt acele stele ?
Sînt chiar lacrimile mele...

...Ah ! vărsat-am numai două,
Și-s luceferi amîndouă !

Scrise cînd poetul trecuse de anii primei tinereţi, versurile sînt în cel mai bun caz convenţionale, nu mai au nici entuziasmul juvenil şi le lipseşte patosul matur al regretului. *Steluţa* era pricinuită de dispariţia iubitei, pandantul ei, *1 Mai* nu mai e decît ecoul unei renunţări. Alecsandri a găsit totuşi o strofă satisfăcătoare sub raport literar :

Atît era de mare a noastră fericire,
Că dacă moartea crudă, văzînd cît ne iubim,
Voia atunci să curme a noastră vieţuire,
Am fi murit ferice, făr-a şti că murim !

Maria Cantacuzino n-a murit atunci, a depăşit chiar cu opt ani pe Alecsandri, decedînd, trecută de 80 de ani, în 1898. Sigur, acest al doilea episod erotic este mai puţin dramatic decît primul şi cu consecinţe lirice modeste, totuşi nu cu totul fără efecte literare, dacă avem în vedere şi proza.

Un celebru volum de proză *(Voyage en Espagne,* 1843) şi o suită lirică *(España,* 1845) de Théophile Gautier atrag atenţia Europei asupra unui spaţiu spiritual inedit. Se poate face o legătură cu călătoria din septembrie-noiembrie 1853 a lui Alecsandri în Spania (Gibraltar, Algesiras, San Rocco, Cadix, Sevilla, Cordoba, Granada, Madrid) din care au rezultat cîteva poezii notînd o plimbare pe mare cu iahtul în golful Cadix, dansul fantasmelor în saraiul Lindei Raia din palatul Alhambra şi cîntecul privighetorii („duioasa biulbiulină") tot acolo, noaptea, în Granada *(O noapte la Alhambra),* cîntecul sau mai curînd dansul seguidilla caracteristic locului *(Seguidilă) :*

De la Siera Nevada
Păn' la Munţii Pirenei,
Nu-i minune ca Grenada,
Nu-i cer dulce ca al ei!

Ritmul din *O noapte la Alhambra* e cel din *Sara la baigneuse* de Hugo :

Sara, belle d'indolence,
Se balance
Dans un hamac, au dessus
Du bassin d'une fontaine,
Tout pleine
D'eau puissé à l'Illyssus.

Linda Raia, fiică a ultimului sultan maur Boabdil (amintit în *Les Aventures du dernier Abencérage*, 1826, de Chateaubriand)) aruncă flori în bazinul aşezat pe doisprezece lei de marmură :

Acum Linda în tăcere,
Cu durere,
Se uita l-a ei surori,
Şi-n a Leilor fîntînă
A sa mînă
Arunca plăpînde flori.

Şi *El R-bâa*, cîntec arăpesc despre un cal „cincar" cu picioare de gazelă şi ochi de stele, pe care proprietarul se jură că nu l-ar da pe toţi armăsarii, cămilele şi chiar favorita sultanului din Maroc, are ca model poemul lui Hugo *Lazzara* unde paşa din Negropont oferă mari daruri unei grecoaice frumoase zadarnic, fiindu-i preferat un cleft.

Imagini de o neașteptată noutate și surprinzătoare sugestie plastică descoperim în *Dorul de mare* cu rememorarea trecerii prin Bosfor, arhipelagul grecesc, Veneția, Napoli, Palermo :

Duce-m-aș fără-ncetare
Ca vulturul să pătrund
Peste-a ochilor hotare
Orizonul fără fund.

Să văd stingerea de soare
În adîncul ocean
Ș-a lui coamă arzătoare
Răsărind ca un volcan.

...Să văd luna răsărită
În a nopții aer cald
Ca o floare aurită
Într-o cupă de smarald.

Poezia ocazională a lui Alecsandri trebuie înțeleasă nu numai ca un ecou al evenimentului mai mult sau mai puțin efemer, ci ca vocație de a scoate poezie din orice ocazie, de a vedea accidentalul sub speța universalului, de a intui generalul în particular. În 1853 o păsărică oprită pe vîrful catargului unui vas navigînd pe Mediterana e luată ca simbol al izbăvirii după o lungă luptă *(Păsărica mării)*, o floare mică rezistînd pe o stîncă de pe țărmul Atlanticului furiei valurilor, ca simbol al tăriei frumosului *(Floarea oceanului)*. Călătorind cu un prieten, Baligot de Beyne, redactorul ziarului *La Presse d'Orient* din Constantinopol,

în 1855, la Sevastopol, poetul deplînge dezastrul adus de război, punîndu-și grele întrebări *(La Sevastopol)*:

Cînd răsări-va-n ceruri frumoasa, blînda zi
Ce din orbire cruntă pe regi îi va trezi?
Ș-a răspîndi în lume simțiri mîntuitoare,
Dreptatea, libertatea, frăția-ntre popoare?...

Ideea poeziei („din moarte naște viață") i-o dă însă contemplarea unei mărgărite răsărită din cupa unei bombe sparte.

În două poezii, publicate sub pseudonimul „Un român" în *Foaia pentru minte, inimă și literatură* la 10 mai și 14 iunie 1848, *15 mai 1848* și *Hora Ardealului*, Alecsandri urează românilor încredere în viitor, bărbăție și unire, reamintind ardeleanului că e „fiu de românie". Întîia strofă din *Hora Ardealului*:

Hai să dăm mînă cu mînă
Cei cu inima română,
Să-nvîrtim hora frăției
Pe pămîntul României!

fu reprodusă în cea mai populară poezie a lui Alecsandri, vestita *Hora unirei*, publicată în *Steaua Dunării* din 9 iunie 1856 și, prin muzica lui Flechtenmacher, ajunsă curînd pe buzele tuturor.

Chemarea la luptă pentru Unire fusese statornică la Alecsandri și-l vedem pe el însuși într-un dialog imaginar cu o romîncă dispus să părăsească cîntecul de dragoste în favoarea celui patriotic, militant *(Cîntice și cîntuți)*:

Cînd țara geme sub apăsare,
Mai bine-mi place s-aud sunînd
Un răcnet aspru de răzbunare
Decît oftare
De amor blînd.

..Versul iubirei duios străbate,
Focul poetic e răpitor,
Dar nu-s cuvinte mai înfocate
Ca *libertate*
Și *viitor*.

Aceeași romîncă îl îndeamnă să se ridice cu poezia pînă la stele în fruntea țării *(Steaua țării)*, să-i călăuzească destinele. Dar starea țării nu era, la sfîrșitul anului 1854, sub ocupație austriacă, înfloritoare și în *Anul 1855*, poezie publicată în *România literară* din 1 ianuarie 1855, poetul rugă noul an, ca altădată Grigore Alexandrescu în *Anul 1840*, „să deschidă-o cale nouă de mari fapte roditoare / Pentru neamul românesc". Limbajul, din cauza cenzurei, e reținut, nu vehement, protestatar, precum cel din *Moldova în 1857*, filipică la adresa dușmanilor Unirii, încărcată de imprecații :

„Voi, care țării plătiți cu ură
Cînd ea vă cheamă dragii săi fii,
Uitînd Dreptate, Lege, Natură,
Uitînd că însuți aveți copii...

Fie-vă viața neagră, amară !
Copii să n-aveți de sărutat !
Să n-aveți nume, să n-aveți țară,
Aici să n-aveți loc de-ngropat !

Şi cînd pe calea de vecinicie
Veţi pleca sarbezi, tremurători,
Pe fruntea voastră moartea să scrie :
Duşmani ai ţării ! Cruzi vînzători !"

Poezia se răspîndi în foi volante, fu publicată în *Concordia* la Bucureşti şi avu un răsunet puternic (Alecsandri o reproducea în 1857 şi în volumul unionist *Salba literară*). Tot de acum e alegoria pe aceeaşi temă *Noaptea Sfîntului Andrii*, probabil interzisă de cenzură şi publicată abia în 1861. Asistăm, zice G. Călinescu, la un adevărat „sabbat faustian". Furtuna abate un stejar, cerul se întunecă, bufniţele cobesc, lupii urlă, Satan vine pe un fulger însoţit de stafii, iele şi rusalii. Strigoii se adună lîngă un turn în horă la douăsprezece, apoi se lasă în cerc pe morminte şi-şi spun faptele rele. Unul a luat pîinea unei orfane, altul, fost stăpînitor, a împins poporul în urgie, al treilea a legat ţara în lanţuri şi a vîndut-o străinilor. Cei trei sînt probabil domnitorii Mihail Sturza, Grigore Alexandru Ghica şi caimacamul Nicolae Vogoride. Un glas îi blestemă şi focul din cer cade în morminte pe oasele păcătoase.

Din perioada cînd în calitate de ministru de externe Alecsandri popularizează în Franţa, Anglia şi Italia Unirea Principatelor înfăptuită la 24 ianuarie 1859 prin alegerea şi în Muntenia a domnitorului Moldovei Alexandru Ioan Cuza, au rămas cîteva poezii în care se elogiază îndeosebi lupta pentru unitatea Italiei. Într-o *Presimţire* se întrevăd condiţiile eliberării Tran-

silvaniei, odată cu slăbirea Imperiului habsburgic pe frontul din Lombardia:

A Italiei libertate
Va-nsufla o nouă viață
Legioanelor uitate
De la Dunărea măreață.

Poetul vedea strîns legate inimile României și Italiei prin „iubirea de libertate" *(Pe albumul d-rei Ida Vegezzi-Ruscalla)*, considera pe primul ministru al regatului Sardiniei un pilot al unui vas navigînd în furtună *(Pilotul*, dedicată contelui Cavour) și din Novara se alătura glasului soldaților franco-italieni care aclamau pe Victor Emanuel, regele „caporal" și „il Ré galantuomo", învingătorul de la Palestro. Cîmpul de luptă de la Magenta cu morți și răniți îi lasă o impresie asemănătoare cu cea de la Sevastopol, victoria de la Solferino îi dă prilejul să slăvească în persoana unui bersagliere vitejia celor care s-au jertfit pentru patrie și libertate *(Corona vieței dedicată damelor italiene)*, căci

Nimic nu e pe lume
Ca numele de *Patrie*
Și-a *Libertății* nume!

Firește nu era nevoie ca în *Corona vieței*... infanteristul să facă întîi o serenadă în „poetica Florență" toscană iubitei sale, ca aceasta să-l îndemne să se înroleze sub steagul „regelui Victor" și ca, grav rănit în luptă, el să binecuvînteze in extremis cuvintele care i-au dezvăluit cum se obține cununa vieții. Dar

Alecsandri se exprima mai lesne nu direct, ci prin intermediul unui mic scenariu. O ultimă adeziune la mişcarea de eliberare a Italiei şi-o dădea cu *Gondola trece*, deplîngînd, după armistiţiul de la Villafranca, rămînerea Veneţiei mai departe sub jug străin.

Poeţii români sînt invitaţi într-o poezie din Bucureşti, 1860, apărută în 1861, să cînte mai departe „fala străbună" şi Unirea. Li se reamintea moartea tragică a luptătorului pentru libertate N. Bălcescu „pe plaiu-nstrăinărei", la Palermo, 1852 *(N. Bălcescu murind*, 1862), chiar dacă nu în termenii cei mai fericiţi („păsărica zburătoare" nu e numai o tautologie, dar şi un simbol de care Alecsandri abuzează). În fine, poetul adresa un imn de speranţă polonezilor răsculaţi în 1863 pentru cucerirea independenţei naţionale *(Cristos a înviat)*.

De un caracter mai intim sînt versurile scrise la moartea Catincăi Rolla *(Surorii mele)* sau la moartea fiicei lui Vasile Sturza, Emmi (1840-1859), din care Eminescu a scos drama într-un act *Amor pierdut, viaţă pierdută. Emmi.* Şi unele versuri din *Mortua est* seamănă cu distihurile din *Emmi*, de exemplu :

De ce să cadă crinul în zarea dimineţii,
De ce să moară Emmi în floarea tinereţii ?

Lipsea Dumnezeu oare de îngeri lucitori ?
Lipsea cerul de raze, de stele şi de flori ?

Alecsandri nu era un om superficial, nu ieşea însă din metaforele lui în versurile de album (păsărică, crin). Mariei Davila, soţia doc-

torului Davila, îi scria această cugetare anodină *(Romanță)*:

Draga mea, amor și viață
Simt a iernei rece gheață.
Omul merge la mormînt,
Pomul cade pe pămînt.

Dar cît le rămîne viață
Tot suspină cu dulceață
Suvenirul scump în om,
Păsărica dulce-n pom.

Domnișoara A. Cîmpineanu era comparată cu un crin care închină soarelui cupa sa de mărgăritar, comorile-i virginale, iar Cocuței Conachi, întîlnită pe lacul Como, în Italia, Alecsandri îi spune într-un sonet *(Lacul de Como)*:

O ! lac ! o ! minune ! Ferice, ferice
De cine-și închide aripele-aice,
Ca fluturul vesel pe floarea de crin !

În continuarea legendelor din *Doine*, Alecsandri publică în *Mărgăritărele* un număr de cinci piese noi, ajunse la fel de populare, întîi legenda *Banul Mărăcină* narînd despre strămoșul lui Pierre de Ronsard, plecat cu cincizeci de voinici din Craiova spre a apăra Franța sub regele Filip de Valois (1328-1350) în războiul cu englezii. Într-adevăr, cum se menționează și astăzi în biografia sa (vezi, de pildă, pe aceea a lui Frederic Boyer din 1958), Ronsard se credea de origine română, urmaș al unui nobil care traversase Europa spre a se pune în serviciul regelui Franței. O spunea el însuși în

versuri luate de Alecsandri ca motto la poezia sa :

Or quant à mon ancêtre, il a tiré sa trace
D'où le glacé Danube est voisin de la Thrace ;
Plus bas que la Hongrie, en une froide part
Est un seigneur nommé le marquis de Ronsard.
Riche d'or et de gens, de villes et de terres.
Un de ses fils puinés avait amour de guerres ;
Un camp d'autre puinés assembla, hasardeux,
Et quittant son pays, fait capitaine d'eux,
Traversa la Hongrie et la Basse Allemagne,
Traversa la Bourgogne et la grasse Champagne,
Et, hardi, vint servir Philippe de Valois
Qui pour lors avait guerre avecques les Anglois.

Poezia lui Alecsandri în care regele primește pe banul Mărăcină și-l face din ban marchiz zicîndu-i :

„Ține spada mea în dar
Brav marcheze de Ronsar !"

avea de scop să atragă atenția vechilor legături dintre România și Franța, să intereseze pe francezi în lupta pentru libertate a poporului român. O făcuse și mai înainte Vaillant în *La Romanie* (Paris, 1844, I), susținînd prima dată că numele Ronsard este traducerea numelui latin Mărăcină (de la satul Màràcini, zice el), derivat din latinescul neatestat *marrucina*.

Legenda *Dragoș* reia mitul întemeierii din cronica lui Grigore Ureche. La Alecsandri însă ghidul e întîi o căprioară, apoi o zînă, iar zimbrul fiara care atacă ținutul mănos, vînată de Dragoș la cererea zînei. Capul tăiat al zim-

brului devine stema Moldovei, deci legenda explică consacrarea originii. Într-o notă Alecsandri adăuga : „Tradiția veche pretinde că bourul Moldovei este format de capul zimbrului ucis de Dragoș la descălecarea lui în țară ; însă istoria susține că de la cetatea *Caput Bovis* (Capul boului), zidită de Traian în Dacia." Despre *Caput Bovis* vorbise Asachi. Mai tîrziu Alecsandri scoate această notă, nu renunță însă la derivarea *bourului* din *Boul Urus* (în realitate din latinescul *bubalus).* Versurile ușor de memorat :

Dragoș mîndru ca un soare,
A plecat la vînătoare.
Ghioaga și săgeata lui
Fac pustiiul codrului !

sînt încă de uz didactic, ca și cele din *Banul Mărăcină* și *Visul lui Petru Rareș* („Petrea Majălui" ajuns din pescar domnitor), după legenda nr. 11 din *O samă de cuvinte* de Ion Neculce. O temă tratată și de Asachi (după Adam Mickiewicz), de Schiller *(Das Lied von der Glocke)* și de Edgar Allan Poe *(The City in the Sea)* găsim în legenda *Biserica năruită* (Satan aruncă în Bistrița clopotul unei biserici, rîul se umflă ca să înece duhul rău și înghite biserica). *Mărgăritărelele* se închid, simetric cu *Doinele,* prin legenda de 440 de versuri *Înșiră-te, Mărgărite,* dedicată Zoei Cantacuzino, soția lui I. A. Cantacuzino, căreia îi murise trei copii. Trei fete de împărat făgăduiesc viitorului soț un armăsar, o cămașă de zale sau doi feciori. Fiul de crai alege pe cea de a treia care-i

face doi gemeni. Copiii mor de deochi și se metamorfozează în doi brazi. Efectul deochiului se simte și mai departe. Brazii trăzniți se prefac în stele, acestea coboară din cer sub formă de două mărgăritărele pe care mama le descoperă într-un spic de grîu, le înșiră și le deșiră cîntînd :

Înșiră-te, mărgărite,
Pe lungi fire aurite,
Precum lacrimile mele
Se-nșiră curgînd la stele !

Alecsandri dă legendei sale o semnificație simbolică, echivalînd gestul crăiesei nemîngîiate cu poezia însăși, înțeleasă ca o înșirare nesfîrșită de pietre prețioase. Alegoria stînjenește, n-a displăcut totuși lui Giovenale Vegezzi Ruscala, care dădu în 1858 o versiune italiană „offerto alla sua cara figliuola Ida" sub titlul *Infilzatevi, margherite*, publicată la Torino într-o broșură Alecsandri dădu el însuși o versiune franceză înmînată lui Edouard Grenier în mai 1857. Mai frust se exprimă poetul prin intermediul cîntecului de lume :

Inima-mi e amărîtă,
Zarea vieții înnegrită !
De-oi trăi, n-am ce dori,
N-am ce jăli de-oi muri !...

Avut-am în fericire
Un vis dulce de iubire...
Unde-i, Doamne, visul meu ?
Unde-i raiul, unde-s eu ?...

Duce-m-aş şi m-aş tot duce,
Dor să nu mă mai apuce !
Cine-n cale m-a videa
Să plîngă de jalea mea !...

Intervenţia lui Alecsandri continuă să fie nelămurită în cea de a doua ediţie, sporită, a culegerii de *Poezii populare ale românilor*. Îi aparţin bineînţeles notele, cele mai multe latinizante (La *Brumărelul* : „Cuvîntul nevastă trage etimologia sa de la numele zînei Vesta, căria fecioarele erau închinate în timpul romanilor. Măritîndu-se, fata iese din rîndul vestalelor şi încetează de a fi supusă cultului zînei Vesta. Ea se face *nevesta, nevastă*" ; la *Doncilă* : „Subiectul acestei balade a fost tratat şi de poeţii poporali a Serbiei, sub numele de *Dojcin bolnavul*. Vezi colecţia cînticilor poporale ale serbilor, tradusă în limba franceză de Auguste Dozon (Dentu libraire — éditeur, Paris)" ; la *Vulcan* : „Bocitul e un obicei ce există la români de pe timpul vechilor romani. Ca şi în epoca lui Traian, se află între femei *bocitoare*, carele merg de bocesc morţi pe la case şi pomenesc cu un ton plîngător de toate meritele lor" ; la *Bobii* : romanii „credeau că amorul strănuta cînd vroia să le înştiinţeze îndeplinirea dorinţilor. Catul, pentru ca să esprime fericirea statornică a doi tineri însuraţi, zice că amorul le-a strănutat în dreapta şi în stînga. Properţiu ca să arate că amorul înzestrase pe Cyntia cu toate darurile, o întrebă dacă acel zeu a strănutat cînd ea s-a născut" ; la *Frunză verde de căpşune* : „În mitologia romanilor su-

fletele ce aveau a trece în lumea umbrelor trebuia să împace mai întîi pe cînele Cerber, dîndu-i o turtă de grîu făcută cu miere. Coliva morților să face aseminea cu grîu și cu miere, și dar este de presupus că ea reprezintă la românii de astăzi turta lui Cerber"). Îi aparțin poezii precum *Stejarul și cornul* („Frate, frate de stejar ! / Lasă-mă să-mi tai un par"), *Dragoș* („Această baladă, deși compusă de mine în stilul cîntecilor bătrînești, am găsit de cuviință a o cuprinde în colecția poeziilor poporale, fiindcă ea amintește una din legendele cele mai interesante ale Moldovei"), *Cînticul lui Mihai Viteazul* (notă mistificatoare : „Acest cîntic l-am găsit scris într-o psaltire foarte veche din biblioteca monastirei Neamțului. Dedesuptul cînticului erau următoarele cuvinte scrise cu slovă călugărească : «*Scrisu-s-au acest viers bătrîn de mine ieromonahul Paisie, credincios rob a lui Dumnezeu, iar eu l-am auzit și l-am învățat de la răposatul bunul meu, Stoian Jolde, armășelul*»"). La secțiunea *Legende—Balade* sînt reproduse din *Spitalul amorului* de Anton Pann *Brumărelul, Jianul* și *Tunsul.* Aproape toate *Doinele* și *Horele* din Țara Românească sînt reproduse de asemenea din *Spitalul amorului* și *O șezătoare la țară sau Povestea lui moș Albu.* Printre acestea figurează și poezia *Turturica,* nu alta decît *Amărîta turturea...* de Ienăchiță Văcărescu. *Brumărelul* era luat de Anton Pann însuși din culegerea ardelenească *Cîntecele lumești care au fost strînse la un loc din compunerile multor inimi duioase în anul 1798.* Cîntecul *Bogatul și săracul* a fost

descoperit într-un *Penticostar* maramureşan din 1743, iar doina *Fata ardeleancă* se găseşte, cu unele deosebiri, în culegerea tipărită în 1768 cu titlul : *Cîntece cîmpeneşti cu glasuri rumâneşti făcute de un holtei cîmpian pentru voia fetelor, nevestelor şi celora cui se potrivesc şi cu alţii se iubesc.* Alecsandri compunea el însuşi poezii populare, întocmea sau numai îndrepta, transcriind din circulaţia orală, dar şi din texte tipărite sau manuscrise.

Criticul român al lui Alecsandri nu se ivi încă, dar talentul şi meritul său de culegător al poeziei populare începură să stîrnească entuziasmul poeţilor, întîi pe al lui Bolintineanu, care, beneficiind de ediţia a doua a *Poeziilor populare...* în manuscris, se pronunţă în ziarul *Reforma* din 18 octombrie 1862 : „Dacă talentul d-lui V. Alecsandri a dat zbor acestor cîntece poporane, ele încă au revărsat parfumul lor pe talentul poetului nostru. Făcînd un graţios buchet de roze, rozele au lăsat parfumul lor pe mîinile sale. Voltaire zice de Omer că cel mai mare merit al său este că a dat naştere *Eneidei*. Oare nu vom putea zice că unul din meritele cîntecelor poporane este că au născut *Doinele şi lăcrimioarele* lui Alecsandri ? Citind *Doinele şi lăcrimioarele* găsim acel caracter naţional, original, ce face o nouă şcoală poetică. Şi acesta este cel mai mare merit al talentului vechiului nostru amic şi frate de poezie : este semnul geniului creator.“ Bolintineanu reveni în *Albina Pindului* din 15 octombrie 1868, cînd şi ediţia a doua a *Doinelor şi lăcrimioarelor* îi stătea la îndemînă : „Pe la 1845 începu o nouă

impulsiune poetică. Ea veni din Moldova. Poetul Alecsandri modula cîntecele sale intime, începute pe malul Senei, unde își făcuse educațiunea. Reîntors în patria sa, el vărsă în cîntecele sale simțimentele și expresiunile Moldovei. El fuse dator cîntecelor poporane române renumirea sa, și aceste cîntece poporane îi datorară lui parfumul delicat al talentului său și ridicarea lui din corupțiunea timpilor la adevăratul lor merit. De atunci poezia se români..."

B. P. Hasdeu se grăbea în *Lumina* din 1863 să vestească apariția ediției a doua a *Doinelor și lăcrimioarelor:* „În curînd va ieși de sub tipar, din tipografia Bermann-Pilecki, a doua edițiune a *Doinelor și lăcrimioarelor*, piatra angulară a nemuririi d-lui Alecsandri... D-l Alecsandri e la noi părinte și cap al poeziei naționale, bazate pe studiul acelei poporane ; este ceea ce mitropolitul Dosoftei e în privirea muzei religioase, Beldiman în a epopeei, Conachi în a lirei anacreontice, Boliac în a versurilor antice, Bolintineanu în a tablourilor cavalerești, Donici în a fabulei..."

Hasdeu aștepta de la Alecsandri poezie filozofică, cît despre Eliade, acesta, după ce în 1860 îl decretase „furul și pocitorul baladelor populare" și „Sarsailă și profanator al literaturii Moldovei și al limbii române", în 1868, în *Geniul limbilor în genere și al celei române în parte*, se uni în păreri cu Bolintineanu declarînd pe Alecsandri „excelentul și grațiosul nostru poet". „Acesta — adăuga el acum — a străbătut prin toate legendele sau basmele populare ale României, în care o peană ca a

lui Victor Hugo şi-ar colora şi varia cu atîta putere şi originalitate stilul său..."

Tot din 1868 este articolul lui Titu Maiorescu asupra colecţiei de *Poezii populare ale românilor* şi numai asupra acestora : „...Pe lîngă rangul necontestabil ce această colecţiune de poezii ne pare că ocupă înaintea tuturor publicaţiunilor din ultimul deceniu al literaturei noastre, cartea d-lui Alecsandri este şi va rămîne pentru tot timpul o comoară de adevărată poezie şi totdeodată de limbă sănătoasă, de notiţe caracteristice asupra datinelor sociale, asupra istoriei naţionale şi cu un cuvînt asupra vieţii poporului român."

De notat şi cele trei strofe din *Epigonii* de Eminescu privind creaţia lui Alecsandri numai din această fază (versurile despre Ştefan cel Mare sînt numai cele din *Altarul monastirei Putna*) :

Ş-acel rege-al poeziei, vecinic tînăr şi ferice,
Ce din frunze îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice,
Ce cu basmul povesteşte — veselul *Alecsandri*,
Ce-nşirînd mărgăritare pe a stelei blondă rază,
Acum secolii străbate, o minune luminoasă,
Acum rîde printre lacrimi cînd o cîntă pe *Dridri*.

Sau visînd o umbră dulce cu de-argint aripe albe,
Cu doi ochi ca două basme mistice, adînce, dalbe,
Cu zîmbirea de vergină, cu glas blînd, duios, încet,
El îi pune pe-a ei frunte mîndru diadem de stele,
O aşează-n tron de aur, să domnească lumi rebele,
Şi iubind-o fără margini, scrie : *„Visul de poet"*.

Sau visînd cu doina tristă a voinicului de munte,
Visul apelor adînce și a stîncelor cărunte,
Visul selbelor bătrîne de pe umerii de deal,
El deșteaptă-n sînul nostru dorul țării cei străbune,
El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune,
Vremea lui Ștefan cel Mare, zimbrul sombru și regal.

Mai mult decît un critic, Eminescu era un poet fericit. Dar cu intuiția valorii lui Alecsandri, singurul poet căruia îi aducea cel mai frumos și mai respectuos omagiu, trei strofe față de numai cîte una dedicată lui Eliad, Bolintineanu, Mureșanu și Negruzzi.

Cam la atîta se reduce critica românească, dacă trecem cu vederea alte cîteva articole nereprezentative, în legătură cu întîia și a doua epocă de creație a lui Alecsandri. Pînă în 1875 cînd își va începe ediția de *Opere complete*, el nu va mai tipări nici un volum nou de poezii.

*

Credința că între 1863 și 1868 Alecsandri a trecut printr-o perioadă de criză din punct de vedere liric nu se întemeiază pe nimic. Este posibil ca după 40 de ani, vîrsta deplinei maturități, să fi reflectat mai mult asupra mijloacelor și dimensiunilor poeziei sale, dar în nici un caz nu era el omul să se îndoiască de puterile lui. De fapt existau atunci puține periodice literare. *Revista română* a lui Odobescu încetă în decembrie 1863, iar *Convorbiri literare* vor apărea abia la 1 martie 1867. Cîteva poezii răzlețe vor fi grupate apoi într-un ci-

clu *Varia* sau vor fi abandonate. *Moara de vînt,* fabulă, metaforă pentru parlamentul din 1863, va furniza lui Eminescu denumirea „moara de palavre". A apărut în *Lumina.* În *Foaia soţietăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina* Alecsandri găsi din nou un debuşeu. Va adresa aici provinciei subjugate un imn de ecou („Dulce Bucovină,/Veselă grădină...") în 1865, la care Eminescu se va ralia în 1866 cu *La Bucovina.* Din poezia *Pe albumul d-nei Z*(oe Cantacuzino), datată 1856, Eminescu va lua sugestii pentru *Mortua est :*

Sînt ore de jale fără mărginire,
Cînd sufletul simte dor de pribegire

Ş-ar vrea ca să treacă de-al lumei hotar,
Scuturînd din aripi al vieţii amar.

Alecsandri se înduioşa, precum Conachi, de moartea copiilor nevîrstnici *(Pe albumul princesei Aglae Rosetti,* fiică a lui Grigore Ghica, *Dorul mamei),* chiar de micile lor accidente *(Pe albumul domnişoarei Maria Docan,* nepoata sa, înţepată de o viespe). La Prale în munţi văzuse o stea „sus, pe culme", cîntînd *(Suvenir de la Prale),* care-l făcu fericit. La Nisa însă, cînd se apropia de cincizeci de ani era melancolic *(Marea Mediterană) :*

Acum junia-i dusă
În sîn la Dumnezeu !
Steluţa mea-i apusă
Din orizonul meu !...

Se reculese contemplînd marea Mediterană în versuri de o mare expansiune imaginativă :

Întindere-albăstrie,
Nemărginit safir,
O ! mare, scumpă mie,
Eu vecinic te admir !

...Scumpă Mediterană !
Lac limpide şi lin !
Oglindă diafană
A cerului senin !

...Mi-e drag să văd la soare,
În orizon albind,
Corăbii călătoare
Ca paseri pribegind.

...Atunci, frumoasă mare,
Al tău farmec iubit
M-atrage-n depărtare
Cu glasu-i îmblînzit,

Şi lin, pe nesimţite,
Cu gîndul vizitez
Acele lumi dorite
La care-ades visez :

Atlantica fioroasă
Cu-a sale mari furtuni,
Şi Asia frumoasă
Ş-a Indiei minuni.

Era atras de frumuseţea feminină exotică (insulele Antile, Rèunion), de Rita care se dă

„pradă" iubirii, în *Tînăra creolă* (prima poezie trimisă la *Convorbiri literare* şi publicată în numărul din 15 septembrie 1867) :

Buza ei trandafirie
Ca garoafa ce învie,
Răspîndind dulce parfum,
Se deschide zîmbitoare,
Dezvălind albe comoare
Prin al ţigaretei fum.

Un mic flutur din grădină
Uşor vine de s-anină
Pe-al ei negru păr şi fin...

Rita, leneşa creolă,
Cu o mîndră-aureolă
Se-ncununâ graţios ;
Ea îşi pune flori de laur,
Cere cupa sa de aur,
Apoi cîntă-armonios.

Însă totdeauna farmecul peisajului străin şi dorul de călătorie se unesc la Alecsandri cu nostalgia locurilor natale. Alte poezii din *Foaia soţietăţii...*, publicate în 1867, fabule, inscripţii *(Strofe scrise pe un părete)*, dedicaţii *(Pe albumul unei copiliţe pariziene, Pe un album necunoscut)*, un epitaf, sînt improvizaţii mai vechi, neglijabile.

Structura clasică, înclinaţia către viaţa la ţară, în tihna Mirceştilor, îl orientară pe Alecsandri către poezia impersonală, de reflectare obiectivă a lumii exterioare cu mijloacele mai ales ale picturii, poate şi sub sugestia celei dintîi anto-

logii publicate în 1866 de editorul francez Lemerre sub titlul *Parnasse contemporain*. Frecventarea lui Gautier (catrenele din *Poésies diverses* despre portretele îngălbenite ale frumoaselor de altădată), a lui Louis Bouilhet (*Festons et astragales*, 1859), a lui Louis Ménard, poeți de excelență a formei, lectura lui Vergil și Horațiu pregătiră lira lui Alecsandri pentru ceea ce el însuși va denumi pasteluri, poezii pictate cu culori în stilul Boucher sau Maurice Quentin de la Tour, maestru din secolul al XVIII-lea al pastelului. Totuși prima serie de poezii de acest fel trimise la *Convorbiri literare* și apărute la 1 aprilie 1868 nu se intitula astfel. Văzuse Alecsandri între timp expoziția de la Paris a pasteliștilor Giuseppe Casciaro și Giuseppe de Nittis ? Fapt e că de la 15 mai 1868 și pînă la 1 septembrie 1874 el va da șapte suite de *Pasteluri*, adunate finalmente într-un ciclu, constituind poate cea mai rezistentă parte a poeziei sale lirice, subliniată ca atare de Titu Maiorescu în articolul *Direcția nouă în poezia și proza română* din 1872 : „În fruntea nouei mișcări e drept să punem pe Vasile Alecsandri. Cap al poeziei noastre literare în generația trecută, poetul *Doinelor și lăcrimioarelor*, culegătorul cîntecelor populare, păruse a-și fi terminat chemarea literară. Și nici atenția publicului nu mai era îndreptată spre poezie, o agitare stearpă preocupa toate spiritele. Deodată, după o lungă tăcere, din mijlocul iernei grele ce o petrecuse în izolare la Mircești și iernei mult mai grele ce o petrecea izolat în

literatura țării sale, poetul nostru reînviat ne surprinse cu publicarea *Pastelurilor... Pastelurile* sînt un șir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, cîteva idile, toate însuflețite de o simțire așa de curată și de puternică a naturei, scrise într-o limbă așa de frumoasă, încît au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române îndeobște..."

Pastelurile sînt desigur poezii descriptive, le lipsește însă sistematizarea didactică, greoi reflexivă, cu moralități, din lirica clasicizantă a anotimpurilor (*The Seasons*, 1726—1730, de James Thomson ; *Les Saisons*, 1764 de Saint-Lambert ; *Le stagioni*, 1806, de Giuseppe Barbieri ; *Les trois règnes de la nature*, 1809, de Delille). E puțin probabil ca Alecsandri să fi citit pe acești poeți și dacă uneori cade pe situații lirice asemănătoare, lucrul nu trebuie pus neapărat pe seama unor contaminații. Saint-Lambert și Delille, de pildă, au voluptatea seniorului de a se retrage iarna la gura sobei („Qu'il est doux à l'abri du toit qui me protège/ De voir à gros flocons s'amonceler la neige", zice Delille), ceea ce nu înseamnă că poetul nostru nu putea să aibă singur o astfel de pornire. Gautier era „un home frileux", Merimée detesta să galopeze printr-o pădure „qui n'est pas chauffé par le froid qu'il fait". Pentru Alecsandri apropierea iernii este o adevărată calamitate, foarte productivă însă liric *(Sfîrșit de toamnă)* :

Ziua scade ; iarna vine, vine pe crivăț călare !
Vîntul șuieră prin hornuri, răspîndind înfiorare.
Boii rag, caii rănchează, cînii latră la un loc,
Omul, trist, cade pe gînduri și s-apropie de foc.

Căderea necontenită a zăpezii („Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară") provoacă o teamă de dispariție într-un noian de alb (Bacovia prematur !) ce nu turbură totuși liniștea poetului estet *(Iarna)* :

Tot e alb pe cîmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare,
Ca fantasme albe plopii înșirați se perd în zare,
Și pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
Se văd satele perdute sub clăbuci albii de fum.

Gerul îmbrățișează „neagra luncă" încununînd-o c-un „văl alb" (a se observa aici și în alte locuri o alternanță de alb-negru, frecventă la un Victor Hugo), fără să împiedice manifestarea sentimentelor vitale, dimpotrivă, săruturile lui nasc crini și roze pe geamuri și în obraji *(Gerul)* :

Gerul face cu-o suflare pod de gheață între maluri,
Pune streșinelor casei o ghirlandă de cristaluri,
Iar pe fețe de copile înflorește trandafiri,
Să ne-aducă viu aminte de-ale verii înfloriri.

Pastelul *Viscolul* a fost găsit de Karl Petit demn de a figura în a sa antologie tematică a romantismului european *Le livre d'or du Romantisme* (Marabout Université, 1968) la secțiunea „Sentimentul naturii", împreună cu *Noaptea Sfîntului Andrii,* pusă la secțiunea „Misterul și fantasticul". Inedită e, cel puțin la noi,

compararea peisajului năpădit de zăpadă cu nisipurile Saharei :

Crivățul de meazănoapte vîjie prin vijelie,
Spulberînd zăpada-n ceruri de pe deal, de pe cîmpie.
Valuri albe trec în zare, se așază-n lung troian,
Ca nisipurile dese din pustiul african.

Pretutindeni poetul e atent la aspectele feerice ale naturii iarna, înregistrate o dată *(Sania)* pe un „ger cu stele" într-o luncă pudrată cu mărgăritare, din sanie :

Acum trecem prin poiene, acum trecem prin zăvoaie ;
Crengile-aninate-n cale ning steluțe și se-ndoaie.
Iat-o gingașă mlădiță cu șirag de mărțișori...
Tu o rupi ?... Ea te stropește cu fulgi albi răcoritori.

În *Mezul iernei* frigul cumplit, spațiul sinistru, cutreierat de fiare, oferă ochiului un spectacol diamantin, sclipitor, grandios :

În păduri trăsnesc stejarii ! E un ger amar, cumplit !
Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,
Iar zăpada cristalină pe cîmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scîrție sub picioare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scînteios
Ca înaltele coloane unui templu maiestos,
Și pe ele se așază bolta cerului senină,
Unde luna își aprinde farul tainic de lumină.

O ! tablou măreț, fantastic !... Mii de stele argintii
În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii.
Munții sînt a lui altare, codrii — organe sonoare
Unde crivățul pătrunde, scoțînd note-ngrozitoare.

La gura sobei, poetul salută apariția, prin jocul imaginației, în „lumea albă" a ființelor fantastice din „neagra lume".

Așezat la gura sobei noaptea pe cînd viscolește
Privesc focul, scump tovarăș, care vesel pîlpîiește,
Și prin flacăra albastră vreascurilor de aluni
Văd trecînd în zbor fantastic a poveștilor minuni.

Vede o pasăre măiastră în luptă cu un balaur, cerbi cu stele-n frunte trecînd pe punți de aur, cai fugind ca gîndul, fete de împărați închise în palate de zmei, pajuri transportînd de pe alt tărîm feți-frumoși, zîne scăldîndu-se într-un lac de lapte sub ochiul lui Pepelea, ascuns între flori, pe Ileana Cosînzeana cu o floare ce cîntă în cosiță. „Poporul — pune o notă Alecsandri — este izvorul celor mai poetice creații, celor mai neperitoare opere ; și poeții mari, carii apar ca niște meteori, nu sînt decît revelatorii măiestri a poeziei popoarelor, concentrată în sînul lor. Poveștile noastre reprezintă o comoară atît de bogată în iscodiri ingenioase, în imagini feerice, în flori de grațioasă poezie, că, de s-ar naște în România un nou Ariosto, el ar compune un poem de aceeași valoare neprețuită ca poemul lui *Orlando*". Fabulosul mitologic își are deci locul său în poezia descriptivă a lui Alecsandri.

Grandoarea iernii cu stihiile ei deslănțuite înalță sufletul umplîndu-l de un fior escatologic, gingășia primăverii recheamă încrederea în capacitatea naturii de a renaște continuu, de a reveni la viață, atrasă de „un dor nemăr-

ginit", sintagmă preeminesciană *(Sfîrşitul iernei)*:

Un fir de iarbă verde, o rază-ncălzitoare,
Un gîndăcel, un flutur, un clopoţel în floare,
După o iarnă lungă şi-un dor nermărginit,
Aprind un soare dulce în sufletul uimit!

Vergil laudă în *Georgica* puterea germinativă a eterului care coboară în sînul soţiei Terra („Ether Conjugis in gremium laetae descendit"), Alecsandri pune ecloziunea primăverii sub semnul unui Eros fecund *(Oaspeţii primăverii)*:

Ah! iată primăvara cu sînu-i de verdeaţă!
În lume-i veselie, amor, sperare, viaţă,
Şi cerul şi pămîntul preschimbă sărutări
Prin raze aurite şi vesele cîntări!

Sosirea cocorilor e prilej pentru poet de a evoca ţările exotice calde, jungla indiană, Africa subecuatorială cu al său „negru" popor ce se închină la Nilul „alb" (iar contrastul alb-negru), Caşmirul subtropical, insula Ceylon *(Cucoarele)*:

Ele vin din fundul lumii, de prin clime înfocate,
De la India Brahmină unde fearele-ncruntate,
Pardoşi, tigri, şerpi gigantici stau în junglă tupilaţi,
Pîndind noaptea elefanţii cu lungi trombe înarmaţi.

Fericite călătoare! zburdă iute pe sub ceruri,
Au văzut în răpigiune ale Africei misteruri,
Lacul Cead şi munţii Lunii cu Pustiu-ngrozitor,
Nilul Alb cărui se-nchină un cumplit negru popor.

Călătoare scumpe mie !... Au lăsat în a lor cale
Asia cu-a sale rîuri, Caşemirul cu-a sa vale,
Au lăsat chiar Ceylanul, mîndra insulă din rai,
Şi revin cu fericire pe al ţării dulce plai !

În mod curios, tehnica pastelurilor stă prea puţin în culoare. În afară de alb şi negru, optica angajează verdele, galbenul în varianta „de aur", roşul şi albastrul. Astfel cîmpul e alb iarna şi verde primăvara, cerul albastru, razele soarelui de aur. Epitetele sînt sărace şi aproape stereotipe prin repetare („noaptea-i dulce-n primăvară", zorile de ziuă prevestesc „un soare dulce"). „Vesela natură" se trezeşte dimineaţa, noaptea „viaţa-i lină". Neavînd cu ce umple tabloul, poetul aglomerează de obicei flori şi păsări. Primăvara vine cu brebenei, dediţei, toporaşi, viorele, ciocîrlii, cocostîrci şi nagîţi. Apar bobocii, mieii, broaştele orăcăind în cor, vulturii rotindu-se pe sus spre a asculta fanfara tunetului. De Florii se schimbă sărutări pe viorele, de Paşti „flăcăi şi fete mîndre" joacă hora în sunete de cobză, nai şi vioară sau se dau în scrînciob, în vreme ce „români cu feţe dalbe" şi „romînce cu ochi negri şi cu ştergare albe" fac praznic pe iarbă. Figuraţia cu exces de antiteze (Hugo are în *Voeu* o „blanche fille à l'oeil noir") dă unor pasteluri un aer festiv superficial.

Modul în care Alecsandri a descris muncile agricole, aratul, semănatul, secerişul, cositul a dat naştere la obiecţii. Prea e „voioasă" argăţimea care ară, prea înaintează „veseli" semănătorii, prea se sărută flăcăii cu fetele mari secerînd, prea se rînduiesc, tot „veseli", cosa-

şii. Poetul idilizează, vede numai bucuria nu şi suferinţa, numai energia nu şi epuizarea fizică, numai dragostea de pămînt nu şi revolta împotriva posesorilor lui. Se critică însă mai mult ceea ce nu e, decît ceea ce e în Alecsandri, boier de largi vederi democratice şi om de mare omenie, cum a rămas în amintirea ţăranilor din Mircești pînă foarte tîrziu. Dealtfel la numai cinci ani după reforma agrară din 1864 a lui Kogălniceanu, Alecsandri nu vedea posibile noi schimbări în condiţia ţăranului, parţial emancipat. În locul unui protest social, el alegea deci elogiul sfintei munci de la ţară care leagă rodnicia pămîntului de hărnicie. Măcar în detaliu, georgicele sale supravieţuiesc :

Noroc bun !... Pe cîmpul neted ies românii cu-a lor pluguri !
Boi plăvani în cîte şease trag, se opintesc în juguri.
Braţul gol apasă-n coarne ; ferul taie brazde lungi
Ce se-nşiră-n bătătură ca lucioase, negre dungi.

(Plugurile)

Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară,
Păşesc în lungul brazdei pe fragedul pămînt ;
Pe culme, pe vălcele se suie şi coboară
Zvîrlind în a lor cale semînţa după vînt.

(Sămănătorii)

În cel lan cu spicuri nalte au intrat secerătorii,
Pe cînd era încă umed de răsuflul aurorii.
Toţi, privindu-i de departe, par că-noată-n galbin rîu,
Fetele fără ştergare şi flăcăii fără brîu.

(Secerişul)

Iată, vin cosașii veseli, se pun rînd. Sub a lor coasă
Cîmpul ras rămîne verde ca o apă luminoasă.
Unii brazdele răstoarnă, în căpiți alții le-adună,
Le clădesc apoi în stoguri și cu stuh le încunună.

(Cositul)

Culme a idilismului lui Alecsandri a fost socotită poezia *Rodica*, de care contemporanii, în frunte cu Maiorescu, erau entuziasmați (acesta o cita în articolul său în întregime alături de *Ospeții primăverii*). Intenția poetului era de a promova un ideal de frumusețe specific românesc, rustic. În 1840 Mihail Kogălniceanu reproducea în *Dacia literară* din almanahul austriac *Iris* compunerea lui H. Levitschnigg, *Flora. Das wallachische Blumenmädchen* pe care o traducea în versuri fără rimă Costache Negruzzi: *Flora. Florărița româncă*. O Flora e Zamfira din *Crai-nou* de Alecsandri, dar mai ales Rodica, tînăra țărancă purtînd cofița cu apă rece pe umeri, „în semn de bun augur" pentru cei pe care-i întîmpină. Semănătorii îi urează să ajungă crăiasă cu sînul plin de prunci și-o „seamănă":

Cu grîu de aur ei o presoară,
Apoi cofița întreag-o beu.
Copila rîde și-n cale-i zboară,
Scuturînd grîul din părul său.

Cu toate că numai schițat, acest portret cu ecou în chipurile de fete tinere ale lui Nicolae Grigorescu e poate poezia lui Alecsandri care merită cel mai mult denumirea de pastel. Al-

tele sînt mai degrabă imnuri închinate naturii tutelare, mirifice, cu reminiscențe din *Contemplations* de Hugo și *Gerusalemme liberata* de Tasso *(Lunca din Mircești)*:

O ! minune, farmec dulce ! O ! putere creatoare !
În oricare zi pe lume iese cîte-o nouă floare,
Ș-un nou glas de armonie completează imnul sfînt
Ce se-nalță către ceruri de pe veselul pămînt.

...Luncă, luncă, dragă luncă ! rai frumos al țării mele,
Mîndră-n soare, dulce-n umbră, tainică la foc de stele!
Ca grădinele Armidei, ai un farmec răpitor,
Și Siretul te încinge cu-al său braț dismierdător.

Din păcate epitetele (dulce, vesel, frumos, mîndră, tainică, răpitor, dismierdător) nu mai spun azi nimic, iar poetul face greșeala de a atribui necuvîntătoarelor însușiri omenești: gangurul se îngînă cu privighetoarea, fluturii „se-ndrăgesc în părechere" pe sînii lăcrimioarelor, gîndăceii strălucesc pe sub ierburi, stejarul mare grăiește cu iarba mică, vulturul cu ciocîrlia, soarele cu norul, rîul cu izvorul, fluturul cu planta. Acest antropomorfism devine insuportabil în *Concertul în luncă* unde florile, păsărelele și gîngăniile vin perechi pentru a lua parte la concertul privighetoarei. Drouhet presupune o înrîurire a poemului lui Victor Hugo *L'Eglise* din *Les chansons des rues et des bois* unde, într-o biserică de flori din fundul unei dumbrăvi, o lalea luminată de licurici servește de amvon, cristelnița e un crin, fluturele slujește în odăjdii în timp ce bondarul face curte viespelor și, întocmai ca ma-

cul care doarme la Alecsandri cînd privighetoarea cîntă, „un cytise trouble l'ordre avec son grand falbala rococo". Călinescu, recunoscînd „unele suavităţi precum compararea trilului privighetoarei cu mărgăritare lunecînd pe harfele îngerilor", găsea că poezia lui Alecsandri „conţine o idee falsă : personificarea florilor în spiritul ilustraţiilor lui J. J. Grandville la *Les fleurs animées* de Alph. Karr şi alţii".

De remarcat notaţia fastuoasă a senzaţiei auditive :

În a nopţii liniştire o divină melodie
Ca suflarea unui geniu pintre frunzi alin adie,
Şi tot creşte mai sonoră, mai plăcută, mai frumoasă,
Pîn'ce umple-ntreaga luncă de-o vibrare armonioasă...

Matinal, pe malul rîului, poetul urmăreşte freamătul vieţii în luncă, însufleţirea materiei inanimate, aparenta schimbare a regnurilor în curgerea neoprită a timpului *(Malul Siretului)* :

Rîul luciu se-ncovoaie sub copaci ca un balaur
Ce în raza dimineţii mişcă solzii lui de aur.

Eu mă duc în faptul zilei, mă aşez pe malu-i verde.
Şi privesc cum apa curge şi la cotiri ea se perde...

Şi gîndirea mea furată se tot duce-ncet la vale
Cu cel rîu care-n veci curge, făr-a se opri din cale.
Lunca-n giuru-mi clocoteşte ; o şopîrlă de smarald
Cată ţintă, lung la mine, părăsind năsipul cald.

În lac se scaldă tinerele fete oferind un spectacol renoirian de „baigneuses" cu „încîntătoare forme de albe năluciri" *(Flori de nufăr)* :

Verginile în apă intrat-au cu sfială,
Ş-acum se joacă vesel în dulcea-i răcoreală,
Şoptind, privind în undă albastrul cer senin,
Umplînd cu flori de nufăr cămeşa de la sîn.

Balta, ca mai tîrziu la Sadoveanu, foşgăie de vietăţi care nu se sperie însă de luntrea vînătorului, în expediţie cinegetică neutilitară, fiindcă, după vorba unui bîtlan placid, „vînătorul e poet". Acelaşi vînător, îmbătat de splendorile verdeţii, parfumul florilor, şopotul pîraielor şi zborul vultanilor, se culcă la umbra unui plop, în vreme ce două veveriţe fac haz de arma lui. Peisajul se populează decorativ cu o „nevăstuică" torcînd, cu prunc, madonă rurală, căreia un trecător îi umple cofiţa cu apă din fîntînă. Pe punte o copilă, scăldată „în năvalnic" şi cu odoleană în sîn, plînge mîngîiată de o rază de soare. Vîntul e un copil zburdalnic după care fetele se dau în vînt (glumă), stelele secerate de lună cad pe penele păunului, luceferii se ascund sub ochii romîncelor de unde-i fură soarele. O fată care a murit şi-a lăsat pe pămînt glasul privighetorii, ochii murelor, părul soarelui, sînul crinului, gura trandafirului. Alecsandri mitologizează antropomorfizînd, uzînd de toate convenţiile. Un *Portret*, dedicat doamnei X... Y... Z... vizează o „marmură... rece", glacială :

Chiar soarele ferbinte, de-ar vrea cu fericire
Să-şi schimbe nemurirea pe-o viaţă de iubire,
Ar stinge-a sale raze pe inima-ţi de gheaţă,
Şi lumea tristă-ar zace sub o eternă ceaţă

Poezia a apărut în februarie 1869, după ce Eminescu publicase în octombrie 1868 *Amorul unei marmure* (în 1862 se jucase la Iaşi piesa lui Théodore Barrière şi Lambert Thiboust, *Filles de marbre)*. Pentru o dată, Alecsandri se arată vehement cu superbia feminină :

Nici o mîndrie mare nu-ntrece-a ta mîndrire !
Nici spada nu întrece cumplita-ţi nesimţire !
Nici marmura cioplită albimea ta nu-ntrece...
Ca luna-n mezul iernei frumoasă eşti şi... rece !

Dimpotrivă, „princesa" Natalia Ghica, fiica domnitorului Grigore Ghica, ia toate voturile pentru simpatia pe care o răspîndeşte :

Oricine te zăreşte e mulţămit de viaţă,
Că-ţi rîde veselia ş-amorul dulce-n faţă.
Eşti cea mai dragalaşă minune cu ochii vii,
Eşti cea mai adorată... şi numai tu n-o ştii !

Pastelul nu exclude galanteria şi Alecsandri dedică o odă calului favorit al domnişoarei Maria Docan, de culoare albă *(Buchet...)*:

Şoimul tău, Miţică dragă, poartă-o zale ninsorie
Ce luceşte de departe sub seninul luminos.
Tu-l iubeşti, el o cunoaşte ; e frumos, el încă-o ştie,
Şi ca lebăda pe apă se alintă graţios.

Trecînd de cincizeci de ani, Alecsandri nu mai umbla călare ca la Blînzi în 1845. Îl vedem la 55 de ani „retras în pace" în conacul său de la Mircești, aşezat în jilţ la masa de scris cu căţelușul pe genunchi, iarna, cînd viscoleşte, visînd sub sugestia cadrelor de pe pereţi la întîmplări din tinereţe şi peisaje străbătute (Con-

stantinopol, Sevastopol, Veneţia) cu amintirea neştearsă a „Steluţei". Reveria solitară în tovărăşia focului ce închide ochii şi deşteaptă imaginaţia prilejuieşte lui Alecsandri poezia unică a intimităţii care constituie capodopera ciclului, probabil nu întîmplător aşezată în fruntea lui (*Serile la Mircești*, întîi sub titlul *O seară de iarnă* în *Revista contimporană* din 18/30 martie 1873) :

Perdelele-s lăsate şi lampele aprinse ;
În sobă arde focul, tovarăş mîngăios,
Şi cadrele-aurite, ce de pereţi sînt prinse
Sub palidă lumină, apar misterios.

...O ! farmec, dulce farmec a vieţii călătoare,
Profundă nostalgie de lin, albastru cer !
Dor gingaş de lumină, amor de dulce soare,
Voi mă răpiţi cînd vine în ţară asprul ger !...

Afară ninge, ninge, şi apriga furtună
Prin neagra-ntunecime răspînde reci fiori,
Iar eu visez de plaiuri pe care alba lună
Revarsă-un val de aur ce curge pintre flori.

Văd insule frumoase şi mări necunoscute,
Şi splendide oraşe, şi lacuri de smarald,
Şi cete de sălbatici prin codri deşi perdute,
Şi zîne ce se scaldă în faptul zilei, cald.

...Aşa-n singurătate, pe cînd afară ninge,
Gîndirea me se primblă pe mîndri curcubei,
Pîn'ce se stinge focul şi lampa-n glob se stinge,
Şi saltă căţeluşu-mi de pe genunchii mei.

Tema meditației languroase la masa de scris în preajma focului o va trata în *Singurătate* (1878) Eminescu, plecînd cu certitudine din Vasile Alecsandri :

Cu perdele lăsate,
Șed la masa mea de brad,
Focul pîlpîie în sobă
Iară eu pe gînduri cad.

Celelalte pasteluri păstrează viziunea obiectivă, impersonală, în *Baraganul* amintind, după G. Călinescu, de tehnica lui Ion Andreescu :

Pustietatea goală sub arșița de soare
În patru părți a lumei se-ntinde-ngrozitoare,
Cu iarba-i mohorîtă, cu negrul ei pămînt,
Cu-a sale mari vîrtejuri de colb ce zboară-n vînt.

„Oroarea de clima dură și de peisajul dezolant — scrie G. Călinescu — îl face pe poet să vadă cîmpia dunăreană, înainte de construirea căii ferate, cu ochii unui Strabon, speriat de tot ce e mai sus de Istru."

Un tablou asemănător este acela al Bugeacului, unde singura posibilitate de orientare a călătorului e, noaptea, Calea lactee *(Calea robilor)* :

Sub cerul fără margini, spre mîndrul răsărit,
Se-ntinde-n umbra nopții un cîmp nemărginit,
Pustiu și trist ca golul ce lasă-n urma lor
În inimi iubitoare iubiții carii mor.

În fine *Valul lui Traian*, ultima poezie pusă de Alecsandri în ciclul pastelurilor, documentează, în versuri și într-o lungă notă, asupra

legiunilor romane. (O armată de 6000 de ostaşi se compunea din zece cohorte sau şaizeci de centurii, plus trei sute de cavaleri împărţiţi în zece turme de cîte trei decurii. Pedestraşii erau de patru feluri : hastati, principes, triarii şi veliti. Principalele lor arme : javelina, sulița, arcul, scutul, coiful, zalea, lorica şi caliga.) Valul de război s-a prefăcut într-un val de pace :

Pe colnicul rotund, verde, la al vînturilor şuier,
Cîntă-n umbra lui Murgilă un păstor din al său fluier.
Lîngă dînsul doarme-un cîne; pe sus zboară un vultan,
Şi o turmă de oi blînde pasc pe valul lui Traian.

Poezia a fost acceptată de Hasdeu în *Columna lui Traian* din 1874. Deoarece acelaşi criticase strofele finale din *Baraganul*, Alecsandri dădu poeziei lui Hasdeu *Bradul* din *Columna lui Traian*, 1872, o replică indirectă cu propria sa poezie *Bradul* din *Convorbiri literare*, 1875, inclusă ulterior în ciclul *Pasteluri*. Ideea, banală, din ambele poezii e că bradul rămîne, fie iarnă, fie vară, totdeauna verde, Alecsandri păcătuind prin faptul că face din brad o fiinţă vorbitoare.

Cîteva pasteluri aduc imagini din ţinuturi mai mult sau mai puţin îndepărtate. Unul e *Pe coastele Calabrei* unde, de pe vapor, Alecsandri pretinde a fi văzut „în dreapta" negrul vulcan Etna ce aruncă stele-n cer, stînca Carybda în stînga, şi ar fi aspirat totodată parfumul oriental al Syracusei. În pădurea Monreale, la Palermo, fetele aruncă portocale în bărbaţi care răspund cu flori *(Cîntic sicilian)* :

Contadina-n Monreale
Zvîrle vesel portocale
În voiosul contadin,
Care-i zvîrle flori în sîn.

După Dinicu Golescu, într-o splendidă poezie pe tema *fortuna labilis*, Alecsandri descrie căderea Rinului la Schaffhausen (Rheinfall) :

El cade !... Din nălțime în fund se prăbușește
C-un muget lung, sălbatic, grozav, răsunător.
Din stînci în stînci el saltă zdrobit ; se risipește
Precum o-mpărăție de glorios popor.

Frumoasa-i limpezime în clipă turburată
Se schimbă-n largi troiene de spume argintii
Ce valmeș se răstoarnă cu-o furie turbată,
Formînd o avalanșă de cataracte mii.

Și valuri peste valuri s-azvîrl spumegătoare,
Se sparg țîșnind în aer, și ferb scoțînd scîntei,
Și pulberea de apă, alin plutind la soare,
Se-ncinge, ca o nimfă, cu brîu de curcubei.

O aspră clocotire, o cruntă detunare
Anunță catastrofa și-nsuflă reci fiori.
Iar munții de zăpadă treziți în depărtare,
Privind acea cădere, își pun un văl de nori...

Din păcate poetul nu a inclus în pasteluri *Căderea Rinului* apărută în *Revista contimporană* la 1 decembrie 1873. Conform gustului său, Alecsandri introduce aici *Linda-Raia*, un pastel în care reapare fiica ultimului rege maur, de

data aceasta aruncînd dintr-un chioşc al Alhambrei sîmburi de rodie la păsările şi un şirag de mărgăritare lui don Pedro de Castilia.

Pentru cele două pasteluri cu subiect chinezesc, Drouhet trimite la două sonete din *Poésis diverses* de Théophile Gautier *(Chinoiserie* şi *Pour veiner de son front la pâleur délicate...)*, iar G. Călinescu, în plus, la Louis Bouilhet, cîntăreţ şi el al mandarinului literat Tou-Tsong *(Festons et astragales)*:

> Le long du Fleuve Jaune, on ferait bien des lieues
> Avant de rencontrer un mandarin pareil...

Alecsandri e atras de pitoresc. Mandarinul său e îmbrăcat în haină de mătase vişinie brodată cu flori de aur şi cu nasturi de opal, poartă pe cap o tichie vînătă prevăzută cu un bumb galben de cristal şi părul lăsat în coadă. Palatul său de vară e luminat noaptea cu lanterne de formă bizară care aruncă raze peste balaurii de fildeş şi jad. O galerie trece prin pereţi de lac fin şi-şi prelungeşte coloanele pînă în grădina cu bazin înconjurat de flori de lotus. În împrejurimi, pe colnice, se văd pagode şi turnuri înalte din care răzbat cîntece de bonz şi răsunete de tam-tam-uri. Totul invită la voluptate. Mandarina coboară dintr-o joncă aurită cu vîsle de sandal, pătrunde în palat, apoi în grădină urmată de un nor de fluturi. De sub umbrela de atlaz, ea invită pe mandarin să guste „extazul" amoros, dar el preferă plăcerile ceaiului şi ale lenevirii :

Dar el stă în trîndăvie pe-un dragon de porcelană.
La minunele frumoase ce-i zîmbesc — nesimțitor,
Soarbe ceaiul aromatic din o tasă diafană
Și cu drag se uită-n aer la un zmeu zbîrniitor.

Pictura e și mai încărcată în *Pastel chinez*. De o parte și de alta a unui canal se văd chioșcuri în lac alb, galerii cu coloane și lanterne, ghirlande de flori, papagali verzi, roșii și galbeni zburînd printre zăbrele sau stînd pe paravane de mătase, pe crengi, în grădină și pe marginea bazinului cu pești sclipitori. Nu lipsesc maimuțele. Aspectul e de carte poștală ilustrată :

Pe canal trei poduri strimte ca trei arcuri se întind ;
A lor margini cizelate în șiraguri de inele
Poartă zmei cu ochi fantastici, carii noaptea se aprind.
Și catarguri poleite, cu lungi flamuri ușurele.

Iar în fund, peste desimea de pagode azurii,
Ca un bloc de porcelană, falnic, sprinten se ridică
Un turn nalt cu șepte rînduri și cu șepte galerii,
Unde ard în casolete flori de plantă-aromatică.

Și aici fiica unui mandarin cu umbrelă de mătase galbenă și benghi negru pe față coboară în jonca unui tînăr, scenă pictată pe hîrtie de orez de un bătrîn dintr-un turn. Macedonski în ale sale *Rondeluri de porțelan (Rondelul lui Tsing-Ly-Tsi, Rondelul podului de onix, Rondelul pagodei)* va duce mai departe această lirică dedicată peisajului extrem-oriental.

Ciclul pastelurilor în care Alecsandri a selectat numai patruzeci de poezii a fost înche-

iat în 1875. El nu a apărut în timpul vieții poetului ca volum de sine stătător, ci împreună cu ciclul *Legende*, ca al treilea tom din ale sale *Opere complete* în 1875 (I, *Doine și lăcrimioare*, ediția a treia, II, *Mărgăritărele*, ediția a doua). În afară de cele cîteva observații făcute de Maiorescu în 1872, asupra pastelurilor n-a mai scris pînă la sfîrșitul secolului nici un critic. Din amintirile lui G. Panu aflăm că erau prețuite de toți la Junimea : „...Cînd venea Alecsandri cu pastelurile sale era o adevărată sărbătoare, toată lumea i le ridica în nori cu laudele", deși unii, adepți ai demarcațiilor între pictură și poezie stabilite de Lessing, erau de părere că „descrierea prin cuvinte mai mult sau mai puțin plastice nu-ți reprezintă natura așa cum ea există". Admirator fără rezerve era Xenopol : „Poeziile lui Alecsandri — scria el — și mai ales *Concertul* sînt sublime. Le-am citit de zece ori și tuspatru, cîți eram în casă, le-am mai recitit. Ce face frumusețea acestei poezii este descripțiunea aceea minunată pusă în mișcare ; nu mai puțin e de mirat cum a unit Alecsandri atîta spirit (Witz) cu atîta poezie dulce."

Practicînd lirismul obiectiv în pasteluri, Alecsandri vorbește puțin despre el însuși în acești ani. În 1871 îl surprindem reflectînd prematur la bătrînețe *(Ieri și astăzi)* :

O, natură ! ca și tine
Omul verde și-nflorit
Într-o clipă, vai ! devine
O ruină de jălit..

Trecea, poate, printr-o criză de solitudine *(Omul singuratic)*, deşi se va căsători cu Paulina Lucasiewicz abia la 30 octombrie 1876, după o lungă convieţuire liberă de douăzeci de ani (fiica sa Maria s-a născut la 3/15 noiembrie 1857). Condamna totuşi celibatul :

„Nemernic este omul ce n-a-ntîlnit pe cale
O gingaşă pereche în cursul vieţii sale !
Pe inima lui seacă, ruină părăsită,
Paiangănul urzeşte o pînză încîlcită
Prin care nu răzbate nici o simţire bună...
Ca racla ce-i deşartă, lăuntrul ei răsună !"

Gîndul de a scrie un număr de legende după modelul *Legendei secolelor* de Victor Hugo („Écrire une série de légendes qui présentant un tableau des différents siècles, moeurs, histoire etc.") îl stăpînea de mult. În 1865 publică în *Foaia soţietăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina* legenda *Tudora de la Tîrşor*, lămurind faima unui sat devenit tîrguşor prin faptul că acolo „Mihai Viteazul s-au fost dat în dragoste cu Tudora... şi din amorul lor s-au născut o fată, numită Marula". În *Convorbiri literare* (15 august 1868) apăru *Calul cardinalului Bathori*, legendă extrasă din poemul vistierului Stavrinos *Vitejiile preapiosului şi preaviteazului Mihai voievod* (calul cardinalului cade, deoarece stăpînul său a părăsit laş cîmpul de luptă de la Şelimbăr). Ilinca promite dragoste unui plăieş cînd ursul va lua în labe ciuta la izvor. În timp ce vînătorul împuşcă ciuta, ursul prinde în braţe pe Ilinca *(Legendă de la Dorna)*. Alecsandri a pus în

circulație imaginea ciutei bînd apă din cerul oglindit în izvor. Cu ocazia serbărilor junimii academice române la împlinirea a 400 de ani de la sfințirea mănăstirii Putna (15/27 august 1871), trimise, pe muzică de A. Flechtenmacher, un *Imn religios* și un *Imn lui Ștefan cel Mare*. Le preceda balada *Ștefan vodă și codrul* (codrul prefăcîndu-și brazii și stejarii în ostași) și le urma balada *Ștefan-vodă și Dunărea* (voievodul scoțînd din apele fluviului în fața oștilor de turci și tătari o captivă). Toate acestea nu erau decît preparații în vederea marelui poem istoric în opt părți *Dumbrava roșie*, publicată în *Convorbiri literare* în mai 1872 și în broșură, cea mai lungă poezie a lui Alecsandri (861 versuri), cu multe calități de compoziție, deși scrisă într-un timp scurt, cel mai important fragment de epopee din literatura română, superior din toate punctele de vedere fragmentelor de același fel ale lui Eliade și Bolintineanu. În general, epicul propriu zis e sărac, dar Alecsandri posedă viziunea gigantescă hugoliană, dimensiunea colosalului, arta de a înscena bravura și grandoarea, în contrast cu frica și lașitatea, mîndria demnă în contrast cu trufia. Legenda e trasă din cronica lui Grigore Ureche, *O samă de cuvinte* de Neculce, relațiunea polonă a lui Matei Miechovski reprodusă de Kogălniceanu în *Arhiva istorică a României* și *Descriptio Moldaviae* de Dimitrie Cantemir. Povestirea e înlocuită printr-un număr de tablouri de expoziție a războinicilor care se înfruntă, poetul folosind enumerarea după procedeul lui Victor Hugo, minus, s-a observat,

„geniul poreclei metaforice tipice și a numelor desfășurate ca niște stranii fanfare“ (G. Călinescu), de pildă la enumerarea căpitanilor lui Carol cel Mare în *Aymerillot*, totuși nu fără anume vervă și jovialitate. La poloni defilează Grodeck zis Falcă-Tare, Zeiusko neîmpăcatul, Biela cel nalt și subțire, Gorow și Zablotowski, baroni, conți, palatini :

Glence din Pocuția, Zbaloș Litfan ce are
Un cîrd pletos de zimbri în codri de arini.
Gavril de Moravița, frații Grotov, Huminski,
Mardela Veneticul, Tecelski și Pruhninski,
Iarmeric Mazovitul și Kozjatic Ucranul,
Ce crește cai sălbatici și-i prinde cu arcanul.

La moldoveni, oșteni bărboși, cu arce, barde, coase și ghioage țintuite, munteanul uriaș Coman de la Comana, Balaur de la Galu, Ciolpan din Pipirig, Velcea, fiastrul lui Șerpe, din Hîrtoape, Purice-Movilă, Roman-Pribeagul, Scheianul și Mircescul cu zimbrii lor, Matei Cîrjă din Vaslui, călare pe Șargan, Negrea, Tăutu, Costea, Trotușan și Boldur.

Descrierea festinului din tabăra leșească e un izbutit tablou de școală flamandă în genul celui din *Ratbert* de Victor Hugo :

Cortul regal e splendid ! Duzini de candelabre
Revarsă-a lor lumină pe-o masă ce se-ntinde
Sub table încărcate de scule și merinde
Și sticle largi cu vinuri spaniole și calabre.
În mijloc stă-n iveală un cerb de patru ani,
Încins pe-a sale laturi cu șiruri de fazani,
Și două piramide de fructe mai alese,
În Asia-nflorită crescute și culese.

Și mai expresiv e tabloul baroc-naturalist al prînzului popular, degenerat în orgie animalică :

Ostașii pretutindeni formați în dese grupe
Frig boi întregi, rup cărnuri ca lupii flămînziți,
Desfundă largi antale, beu lacom fără cupe,
Se ceartă, rîd în hohot și urlă răgușiți.
Ca dînșii, cîni de lagăr la praznic luînd parte,
Schelălăiesc sălbatic, rod oasele deoparte,
În mijlocul orgiei turbate ce tot crește ;
Iar pintre cîni și oameni pe iarbă stau căzute
Femei, prada orgiei, cu mințile perdute...

Poetul creează o atmosferă de încordare cu prevestiri fatale în tabăra dușmană, în contrast cu cea de avînt și încredere din tabăra română, dar portretul lui Ștefan cel Mare e făcut din comentarii exterioare, după modelul, pare-se, al lui Napoleon din *Lui (Les Orientales)* de V. Hugo („Son pied colossal laisse une trace éternelle/ Sur le front mouvant des déserts") :

Ființă de-o natură gigantică, divină,
El e de-acei la carii istoria se-nchină,
De-acei carii prin lume, sub pașii lor, cît merg,
Las'urme urieșe ce-n veci nu se mai șterg.

De un remarcabil patos retoric e însă discursul lui Ștefan cel Mare, trecut aproape textual în *Apus de soare* de Delavrancea :

Trufași cu toți, sălbatici, lacomi, vicleni și orbi,
Care-mpregiurul țărei, precum un cîrd de corbi,
Stă gata s-o sfîșie... dar n-au vrut Dumnezeu,
N-au vrut Moldova, țara vitează, n-am vrut eu !...

Pe Radu, Aron Petru și Țepeluș hainul
I-am frînt !... Maniac tatarul și Matias Corvinul
I-am frînt !... chiar pe sultanul Mehmet-Fatih l-am frînt !
Ș-alți mulți carii perit-au ca pulberea în vînt.
Voi îi cunoașteți bine, vitejii mei oșteni,
Voi, pardoși de la Lipneț, vultani din Războieni,
Zimbri fioroși din codrii Racovii, aprigi zmei
Din Soci, din Catlabuga, din Baia, de la Schei.

În fine, pline de mișcare sînt scenele de luptă, comparabile doar cu cele din *Scrisoarea III* de Eminescu :

Atuncea mîndrul soare ce spre apus plecase,
Oprit în a sa cale, văzu cu ochii roși
Un furnicar de moarte ce aprig se-ncleștase,
Un iad grozav de demoni sălbatici, fioroși,
Sărind, urlînd ca feare, mușcîndu-se scrîșnind,
Rupînd, lovind orbește, dînd moarte și murind !
Românii în scadroane intrau ca-ntr-o pădure,
Clădind movili de leșuri sub zdravănul topor.
Și coasa neobosită, și harnica secure
Zburau abătînd caii sub călăreții lor.
Iar ulii din Soroca și zgripțorii din Vrancea
Cu lancea cângiuită în gloată pătrundeau,
Și răsturnau cu cangea, și străpungeau cu lancea,
Și trupurile moarte cu trupuri le-ascundeau.

Memorabile rămîn detaliile, episoadele neașteptate, exemplele de virtute și noblețe. Grodeck aruncă spada în pieptul lui Boldur, acesta zvîrle mugind ghioaga și risipește creierii agresorului împreună cu dinții din gură. Velcea sare sub calul lui Biela și proiectează pe călăreț în pieptul lui Coman care, uriaș cu brațe

de schijă, îi frînge oasele. Negrea fugăreşte pe Zbaloş şi-l prăbuşeşte la pămînt, dar, căzut, nu-l ucide, iar Toporski se dă prins lui Cîrjă care însă nu-l ia prizonier :

„...Cînd un popor de oameni se-nchină ţie, mie,
Un tu ş-un eu, Toporski, nu cade în robie !"

Sfîrşitul luptei pare a fi fost reţinut de Eminescu în *Scrisoarea III* :

Fug leşii, fug cruciaţii şi fuge însuşi craiul !
Îi duce domnul Ştefan cum vîntul duce paiul...

Mai proporţionată ca întindere a părut legenda *Dan, căpitan de plai*, prea lungă totuşi şi ea, în versuri prozaice, cu toate pasajele de virtuozitate de care Alecsandri e mereu capabil. Legenda, pe un motiv popular inventat ad-hoc, înfăţişează un episod din acelaşi secol al cincisprezecelea. Eroii, Dan şi Ursan, nişte uriaşi, împrumută statura eroilor lui Hugo din *Eviradnus :* Dan, lealul, care, căzut prizonier la tătari şi eliberat pe credinţă, revine, după ce sărută pămîntul ţării, în mîinile duşmanului, e totodată un marchiz Fabrice şi un Regulus. S-au remarcat disponibilităţile prozodice, versul onomatopeic transcriind o cavalcadă (soseşte Fulga, fata lui Ursan) :

Un tropot de copite, potop ropotitor...

Poetul are ca şi Bolintineanu voluptatea imaginilor hipice, notează încălecarea Fulgăi, fecioară bărbat, un fel de amazoană :

Sirepul o zăreşte, ridică narea-n vînt,
Încruntă ochiul, bate copita de pămînt,
Zburleşte coama, saltă, în lături se izbeşte ;
Dar Fulga zvîrle laţul, de gît îl arcăneşte
Şi răpide ca gîndul, s-aruncă uşurel,
Îi pune mîna-n coamă şi-ncalecă pe el.

Dan are puteri quasisupranaturale. Mînia lui tună şi fulgeră în patru hotare, iar paloşul îi luceşte în mînă „voios". La fel, Ursan are piept şi coamă de zimbru, pumn teribil şi grai „năpraznic".

Din Hugo vine predilecţia pentru monstruos, infernal, satanic ca şi, antitetic, pentru robust, paradisiac, serafic, Alecsandri posedînd arta de a localiza fantasticul în spiritul basmului românesc în care triumfă totdeauna binele, forţele benefice. Aşa se întîmplă în *Grui-Sînger*, legendă despre un „hoţ năpraznic" care trăia „într-un codru întunecos şi omorîtor ce-i ziceau Codrul-fără-viaţă", zugrăvit excepţional :

În cea pădure veche, grozavă, infernală,
Cărarea-i încîlcită şi umbra e mortală,
Şi arbori, stînci, prăpastii şi oricare făptură
Iau forme urieşe prin negura cea sură,
Aspecturi fioroase de pajuri, de balauri,
De zmei culcaţi pe dîmburi, de şerpi ascunşi în gauri,
De toate-acele feare povestice, de pradă,
Ce luna giulgiuieşte cu alba ei zapadă,
Copacii întind braţe lungi, ameninţătoare,
Nălţînd pe toată culmea cîte-o spînzurătoare ;

Și stîncile, fantasme pleșuve, mute, oarbe
Deschid largi, negre peșteri menite de a soarbe
În umbra lor adîncă și de misteruri plină
Pe omu-mpins de soartă a pere din lumină.

Grui-Sînger își ucide tatăl și este blestemat să nu obțină iertarea cerească decît cînd va face să înflorească o buturugă. Pocăit, paricidul își îndeplinește osînda și are norocul să învie o păsărică, gest care-l salvează, întocmai cum sultanul sangvinar Murad al lui Hugo e iertat fiindcă a gonit muștele de pe un dobitoc înjunghiat. De fapt Alecsandri povestește legenda arbustului numit în popor sînger *(cornus sanguinea)*. Eminescu întocmise, pornind de la legenda lui Alecsandri, un plan de tragedie *Grui-Sînger* unde Grue, un atrid, își ucide tatăl, pe Mihnea-Sînger, coabitează cu mama sa Irina și-și ispășește crimele făcînd să înfrunzească un băț.

Basme versificate în stilul *Metamorfozelor* lui Ovidiu sînt *Legenda rîndunicăi, Legenda ciocîrliei, Legenda lăcrimioarei* și *Legenda crinului.*

Legenda rîndunicăi, dedicată d-nei Nyka Petre Grădișteanu (Rîndu-Nica), reia tema zburătorului. O fată de împărat e ursită de o zînă să fie mîndră ca bujorul, ca mierea la grai și ca trestia mlădioasă, cu condiția să nu-și scoată niciodată de pe ea rochia țesută din raze. Ajunsă mare, fata merge să se scalde în rîu. Cînd zburătorul cu ochi de foc îi fură rochia și vrea s-o cuprindă în brațe, fata se preface în rîndunică și zboară. Din rochia ei

de raze se nasc flori de rochiți-de-rîndunele (volbură). Compoziția e impecabilă și conține un admirabil pastel nocturn :

Visează luna-n ceruri !... sub visul cel de lună
Flori, ape, cuiburi, inimi visează împreună.
Nici o mișcare-n frunze, și nici o adiere
Nu tulbură în treacăt a nopței dulci mistere.
Albina doarme-ascunsă în macul adormit,
Bîtlanul pintre nuferi stă-n labă neclintit,
Și raza argintie din stele deslipită
Căzînd, săgeată lungă, prin umbra tăinuită,
Se duce de aprinde văpăi tremurătoare
În albele șiraguri de rouă lucitoare.

Lia *(Legenda ciocîrliei)*, fecioară-mpărătească, e peţită de Roșul, Albul, Peneș și alți împărați, dar ea e îndrăgostită de Soare. Pornește în căutarea lui, ajunge în palatu-i de lumină, se însoțește cu el și apare a doua zi pe cer „alt soare lîngă soare". Blestemată de mama soarelui, se preface în ciocîrlie. Pasajele descriptive ating perfecțiunea execuției artistice de stil parnasian :

Se duce calul Graur spre codrii de stejari
În care greu se luptă balaurii cei mari
Cu pajuri nazdravane născute-n ceea lume ;
Prin locuri unde șerpii brilianturi fac din spume
Și zmeii fac palaturi de-argint cu turnuri dese,
Ca-n ele să ascundă frumoase-mpărătese.
El trece prin poiene cu tufe aurite
În care se alungă șopîrle smălțuite
Și blînde păsărele ce cîntă-n cuibul cald,
Avînd rubine pliscuri și ochii de smarald.

În *Legenda lăcrimioarei* dăm peste o descriere a raiului. Soseşte un copil care nu-şi plînge decît mama pe care a părăsit-o pe pămînt şi lacrimile lui se prefac în lăcrămioare. Crinul, citim în *Legenda crinului*, s-a născut dintr-o frunză neagră şi o rază albă de soare ce încălzea un mic mormînt de fată.

Tonul sumbru din *Grui-Sînger* alternează cu cel faceţios din *Răzbunarea lui Statu-Palmă*, fragment de basm unde Sfarmă-Peatră şi Strîmbă-Lemne dispută pe Trestiana, fiica lui Statu-Palmă-Barba-Cot, răpită de Făt-Frumos. După formula lui Ariosto din *Orlando furioso*, Alecsandri înfurie pe cei doi giganţi, personificări „a torentelor care macină şi răstoarnă stîncele cît de nalte şi a furtunelor care îndoaie şi rup arborii cît de groşi", pentru o scenă de epopee eroi-comică. Uriaşii aruncă în cer arbori şi bolovani care cad înapoi în capul lor spre satisfacţia piticului mintos. Se adeveresc cuvintele că din folclorul nostru putea ieşi o epopee şi, dacă Alecsandri n-a scris-o, a dat dovadă că putea s-o scrie din modul cum narează faptele coloşilor lui :

Sfarmă-Peatră cu largi pasuri calcă munte după munte,
Trece rîuri fără poduri şi prapastii fără punte,
Lăsînd urme de cutremur la tot pasul, în tot locul !

Unde vede-o stîncă naltă, el o macină cu palma.
Bolovanii sub picioare-i dau de-a dura, dau de-a valma,
Şi cu peatra măcinată şi cu petrele-aruncate
El izbeşte, bate, umflă rîurile tulburate.

Culmele trec peste șesuri, apele trec peste maluri,
Valuri mari se sparg în zgomot, răpezite peste dealuri,
Dar nici clocotul lor aprig, clăbucind, ferbînd în spume,
Nici chiar troncătul de zdraveni bolovani în rostogol
Nu-ngrozesc cu uriașul ce-s-arată crunt la lume,
Cu fălci negre scrîșnitoare, cu ochii roși, cu peptul gol.

Ca și dînsul, Strîmbă-Lemne, uragan de vijelie,
Intră-n lunci, păduri și codri, ducînd viscol, ducînd larmă,
Plopul nalt l-a lui suflare ca o creangă se mlădie,
Ulmul cade, fagul crapă și stejarul gros se darmă

El pătrunde prin desime, trece iute prin zăvoaie,
Și sub brațul său puternic totul pîrîie, trăsnește,
Tot se rumpe, se răstoarnă, se sucește, se îndoaie,
Ș-un troian de crengi, de arbori pe-a lui urmă se clădește.

Răzbunarea lui Statu-Palmă e și ilustrarea proverbului „buturuga mică răstoarnă carul mare", după cum *Toamna țesătoare*, capodopera pastelurilor, după N. Iorga, e ilustrarea zicalei „harnică și darnică" (toamna, personificată în femeie, țese un fuior de mătase peste cîmpuri și o cămașă albă cu salbă de lefți, arginți, pentru a merge la șezătoare). Interesanta legendă din *Ana Doamna* (Ghirai Mîrza, hanul tătar, aruncă lupilor copilul Anei, aceasta îl ucide cu pumnalul și-și ia copilul din zăpadă viu, apoi se întoarce la curte, de unde fusese răpită), avînd aerul a dezvolta zicala că „nu-i nimic mai tare ca dragostea de mamă", se deschide cu un pastel de iarnă :

Tăcutul mez-de-noapte, în stele învălit,
Stă-n lunca pudruită cu albă promoroacă,
Ţintind la luna plină din cerul oţelit
Doi ochi, oglinzi de gheaţă, în care luna joacă.

Alecsandri nu a înţeles sufletul viteaz al lui Vlad Ţepeş *(Vlad Ţepeş şi stejarul)* despre care citise doar *Istoria Ţării Româneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini*, dar elogia figura eroică a lui Mihai Viteazul *(Odă statuiei lui Mihai Viteazul)*:

August erou a cărui memorie augustă
Trecut-au peste seculi cu margine îngustă
Şi s-a înscris în raze pe fruntea omenirei
Afară de domeniul uitarei ş-a peirei.

şi pe aceea a lui Alexandru Ioan Cuza, cel care stîrpise „sămînţa de şerbire" din „suflete şi cîmpuri", mort departe de ţară, la Heidelberg, la 3/15 mai 1873 :

Văzutu-te-am în pace suind scara mărirei
Şi-n pace luînd calea augustă-a nemuririi,
O ! scump amic, domn mare, o ! nume cu splendoare
Sădit pe miriade de libere ogoare !

O clipă apărut-ai în plaiul veciniciei
Şi vecinice mari fapte lăsat-ai României,
Nălţînd din părăsire antica-i demnitate
Prin magica *Unire* şi sacra *Libertate*.

Povestiri cu pasaje descriptive sau descripţii cu pasaje narative (ca *Palatul Loredano* unde contesa Alda pleacă de la bal spre a se întîlni pe Canal Grande cu gondolierul Tonino), basme, anecdote sau ode, legendele lui Alecsandri

sînt de o mare varietate tematică și se citesc și astăzi, cînd epicul a trecut pe seama prozei, cu plăcerea cu care se citesc vechile nuvele. Din prima serie de legende, încheiată în 1875, se detașează ca o capodoperă desăvîrșită *Pahod na Sybir*, „romanță funebră și declamatorie, în felul *Grenadirilor* lui Heine de o compoziție savantă, în care fiece repetiție cade ca un ropot de tobe sinistre" (G. Călinescu), cu neuitata imagine a convoiului de martiri ai libertății deportați în ținuturile boreale, inspirată de o litografie după un tablou de pictorul polonez Arthur Grother, aflat în biroul conacului său din Mircești :

Sub cer de plumb întunecos,
Pe cîmp plin de zăpadă
Se trăgănează-ncet pe gios
O jalnică gramadă
De oameni triști și înghețați,
Cu lanțuri ferecați.

Sărmani !... de șese luni acum
Ei merg fără-ncetare
Pe-un larg pustiu ce n-are drum,
Nici adăpost, nici zare.
Din cînd în cînd un ostenit
Mort cade, părăsit !

E lung cel șir de osîndiți,
Pe vînăta lor față
Necontenit sînt pălmuiți
De-un crivăț plin de gheață,

Şi pe-al lor trup de sînge ud
Des cade biciul crud.

În urma lor şi pe-mpregiur
Cazaci, baschiri sălbatici,
Cu suliţi lungi, cu ochi de ciur
Alerg pe cai zburdatici,
Şi-n zarea sură stă urlînd,
Urlînd lupul flămînd.

Nici un articol important de critică nescriindu-se la apariţia volumului *Pasteluri şi legende* în 1875 (*Opere complete*, III), poetul continuă să publice liniştit noi legende în *Convorbiri literare*. La 1 octombrie 1875 vesteji în versuri energice comemorarea imperială a evenimentului petrecut cu o sută de ani în urmă, invocînd „fantasma sîngerîndă" a lui Grigore Ghica, asasinat de turci după răpirea Bucovinei. Ar fi putut să nareze legenda morţii voievodului după povestirea anonimă contemporană versificată, dar lucrul îl făcuse în parte Mihail Kogălniceanu în *Propăşirea*, în nuvela *Trii zile din istoria Moldaviei*. Pe un pretext din *Le petit roi de Galice* de V. Hugo şi un detaliu din *Histoire de la Turquie* de Lamartine, Alecsandri compuse legenda *Hodja Murad-Paşa, vizirul sultanului Ahmet — 1604*, cu abominabila figură a lui Murad, poreclit groparul, care ordonă uciderea unui prunc de ghiaur şi, fiindcă nimeni nu se încumetă, îl sugrumă el însuşi, cu urmarea că cei trei fii ai săi sînt aduşi de pe cîmpul de luptă morţi, ceea ce provoacă şi moartea crudului lor tată. Legenda e puternic dramatică. La fel *Garda saraiului* unde Abdul-

aga, șeful gărzii trîndavului sultan Selim, deși stăpînul i-a ucis tatăl, se împotrivește atacului ienicerilor, tăind pe chehaia Lambhar-Kale, răzvrătitul ingrat și murind, onorat de dervișul de la Meca, în încăierarea ce aduce apoi sfîrșitul sultanului însuși. S-a presupus că Alecsandri făcea o aluzie la comportarea, infamă după el, a colonelului Nicolae Haralambie cu ocazia detronării la 11 februarie 1866 a domnitorului Alexandru Ioan Cuza. În fine, legenda *Murad Gazi sultanul și Becri Mustafa* e scoasă din *Istoria imperiului otoman* de Dimitrie Cantemir, după sugestii din *Les Trônes d'Orient (Sultan Mourad, Zim-Zizimi)* și mai ales din intriga dramei *Le roi s'amuse* de V. Hugo. Mustafa bețivul îndeamnă pe viteazul Murad să petreacă, vinul fiind în filozofia sa unica plăcere a vieții, și devine favoritul său. Sultanul renunță la tot, dar vrea să păstreze o singură fată adusă de curînd în haremul său. Becri cere s-o vadă și constată că e fiica sa Feringhis. Văzîndu-și la rîndul ei tatăl, Feringhis respinge pe Murad care o aruncă la tigri. Becri adapă cu sîngele său pe sultan, înăbușindu-l, apoi iese în curte și cade mort. Se recunosc travestirile : Murad Gazi (Francisc I), Becri (Triboulet), Feringhis (Blanche), nu s-ar putea nega, cu toate acestea, îndemînarea cu care Alecsandri conduce firele dramei, dialogul efeminatului cu al bețivului ironic :

...„Ai dreptate, Becri, om înțelept !
Dă-mi cea mai largă cupă... mă arde setea-n pept."
El bea, închide ochii și zice ca prin vis :
„Din toate-a lumei bunuri femeia-i paradis !

Coroană de coroane ale dumnezeirei
Depusă cu iubire pe fruntea omenirei !
Femeie ! oaspe gingaș a lumei încîntate,
O ! roză înflorită de dulce voluptate !
Femeie ! adorare și soare-a tinereții !
Tu, lună mîngăioasă în noaptea bătrîneții !
Podoaba lumei, farmec iubit, învingător,
Ce dai chiar nemurirea la omul muritor !
Femeie ! ah !..."

„Femeia, ca rodul de la vie —
Adaoge Becriul glumind cu veselie —
E strugur dalb pe care amorul îndulcește,
Da-i acră aguridă cînd ea nu te iubește !"

În spațiul autohton, două legende resuscită savant folclorul, *Ghioaga lui Briar* și *Stroe Plopan*, cea dintîi cu figura herculeană a unui bivolar care a salvat pe fiica lui Dragoș de un taur și a cărui imagine îl urmărește pînă la moarte.

Ghioaga lui Briar e o unealtă înspăimîntătoare, ciclopică, cioplită dintr-un stejar întreg, jupuit de coajă, uscat la foc și armat cu falii oțelite, unealtă de care se tem nu numai bivolii, dar și lupii și tătarii de la Crîm „de groaznica-i lovire de moarte fără leac". Briar, al cărui nume pare construit după acela al uriașului mitologic cu cincizeci de capete și o sută de brațe, Briareu, este un Ajax dispărînd nebun în luptă cu dihania întunericului :

Atunci de după dealuri Crai-noul răsărind
Văzu o fiară neagră pe cîmpuri tropotind,
Urmată,-amenințată de lupi flămînzi o sută,
Ș-un om pe ea călare, cu mintea lui perdută,

Cu pletele-i zburlite, cu ochii înfocați,
Cu mînile întinse spre codrii depărtați,
Răcnind, umplînd cîmpia de-o lungă văietare
Ce se-ntrecea în groază cu-a lupilor urlare...
Și om, și lupi, și bivol, vîrtej misterios,
Cu zgomot dispărură în fundu-ntunecos !

Stroe Plopan din „balada poporală" cu același nume are în loc de ghioagă buzdugan cu care turtește trei tătari dintr-o singură izbitură.

Noaptea albă debutează cu un tablou al iernii de o mare fineță a liniilor și o inimitabilă fluență ritmică :

Astfel gerul e de tare
Cît îngheață-n orice loc
Și a gurii răsuflare,
Și cenușa de sub foc.
El lipește ochi cu gene,
Pe drumeț îl face orb,
Și în cuiburi, chiar sub pene,
Crapă ouăle de corb.

Cîmpul lung și lat albește
Ca un strat de mărgărint.
Alba luna sus lucește
Ca icoană de argint
Și apare nemișcată
În abis nemărginit
Ca pe marea înghețată
Un vas mare troienit.

Peisajul e populat mitologic cu piticul Statu-Palmă-Barba-Cot care aleargă în sanie să cheme la viață primăvara ascunsă într-un fag. Mi-

cul echipaj e desprins din fantasticul feeric al basmelor :

Săniuța e durată
Dintr-un lemn ușor de plop
Și se duce înhămată
Cu un iepure ce-i șchiop.
Iar într-însa cine este ?
Om să fie, sau un ciot
E vestitul din poveste
Statu-Palmă-Barba-Cot !

Iepurașu-n trei picioare
Saltă, fuge ușurel,
Pe zăpada lucitoare
Săpînd urme după el,
Pe cînd barba argintie
A uncheșului străbun
Se tîrie pe cîmpie
Ca o coadă de păun.

Cutezătorul pitic strigă primăvara spre a se da în dragoste cu ea și, Alecsandri adaogă ca de obicei o notă veselă, Statu-Palmă e spînzurat de barbă în copac pînă la vară. Va fi eliberat de vîntul de la miazăzi din legenda cu același nume, zefirul venit de la sud, din pustiurile africane, care redeșteaptă la viață natura, pregătind un concert cosmic, regenerator. Poetul îl salută exuberant :

Bun sosit, iubite vînt !...
Animați de-o nouă viață,
Gîndăceii din pămînt
La lumină ies în față,

Şi pîraiele umflate,
Mici torente spumegoase,
De pe culme, de prin sate
Curg în văile-aburoase ;

Şi pe cîmpul încă ud,
Şi pe crengile pădurii
Se încearcă un prelud
De concerte-ale naturii,
Şi prin aerul cu soare
Trece-o vie prevestire
De sosirea de cucoare
Şi de-a mieilor sosire.

Iese şi primăvara din fag, pictată în culori botticelliene :

Ea rămîne în extaz
La a soarelui lumină.
Pe-nfloritul ei obraz
Luce-o rouă briliantină,
Şi pe frunte-i se îndoaie
O ghirlandă înverzită,
Şi pe gură-i se desfoaie
Dulce roză-mbobocită.

Noaptea albă şi *Vîntul de la miazăzi* sînt capodoperele legendelor în pastel. *Prier şi fata iernei* şi *Poiana farmecătoare*, alegorii naive, prima, bizuită pe antropomorfism, nu mai spun nimic nou : fata iernii născută din uniunea iernii cu gerul e trezită de Prier, „al verdeţii domn“ (personificare a lunii april), dar, pribeagă, se preface în nor ; o fată mare şi un voinic codrean se întîlnesc într-o poiană şi „ies vesel din pădure dispărînd, frumoşi şi dragi“.

În același mod discutabil, soarele e certat că e necredincios iernii țării care-l iubește *(Soare de iarnă)*. Nu mai e nevoie să spunem că unele legende din ciclurile cu acest nume ale lui Alecsandri sînt legende într-un înțeles foarte larg. Niște *Strofe improvizate lui C. Rolla* se referă la figura legendară a luptătorului unionist C. Rolla, cumnat al poetului, mort în 1878. Privite în totalitate, *Legendele* reprezintă punctul cel mai înalt atins de Alecsandri în poezia epică și marchează „o etapă hotărîtoare în poezia românească", după opinia autorizată a lui G. Călinescu.

*

Era de așteptat ca autorul *Deșteptării României*, al *Horei Unirii* și al *Dumbrăvii roșii* să nu rămînă indiferent în vremea războiului pentru cucerirea independenței naționale. Din numeroșii poeți care au închinat versuri acestui măreț eveniment din istoria României, nici unul nu egalează în valoare și faimă pe Vasile Alecsandri. Nu-l egalează măcar în promptitudinea cu care înțelege să participe la avîntul patriotic general. Ostilitățile între români și turci încep, după cum se știe, la 14 mai 1877. La 19 mai 1877 Alecsandri publică în ziarul *Presa* prima poezie din ciclul *Ostașii noștri*, un dialog simbolic între Balcan și Carpat, după modelul lui V. Hugo, care în *Le Danube en colère*, tradusă de Eliade, făcuse să se înfrunte creștinismul cu islamismul, Belgradul cu Semlinul. Cuvintele adresate de Carpat Balcanului vor răsuna și în *Scrisoarea III* de Eminescu :

„Și vrei, Balcane gîrbov, eu să mă-nchin la tine ?“

S-ar zice că Alecsandri a prevăzut de la început rezultatul luptei dintre cei doi „vulturi“, căci vulturul „prădalnic“ din Balcani cade :

Și-n patru părți a lumei zbor smulsele-lui pene !...
. . . . . .
Și cîntă libertatea pe maluri dunărene.

Celelalte poezii ale ciclului, nu mai multe de opt, au fost publicate în două numere din *Convorbiri literare*, la 1 ianuarie 1878 *(Oda ostașilor români, Peneș Curcanul, Sergentul, Păstorii și plugarii)* și la 1 februarie 1878 *(Frații jderi, Căpitanul Romano, Hora de la Plevna* și *Hora de la Grivița)*. Răsunătoarea *Oda ostașilor români* poartă data 28 noiembrie 1877, cînd trupele române pătrundeau în formidabila redută Grivița nr. 2. Poetul își exprimă toată admirația pentru această victorie decisivă :

O, copii ! de voi sînt mîndru, simt acea mîndrie mare
Care crește cu mărirea unui neam în deșteptare.
Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice !
Astăzi lumea ne cunoaște : *Român* zice, *Viteaz* zice.

Peneș Curcanul e datată august 1877, ceea ce corespunde atacurilor redutei Griviția nr. 1, cucerită la 30 august, după patru asalturi. Alecsandri a împrumutat un model de versificație, cum a dovedit Drouhet, din *La chanson des aventuriers de la mer (La légende des siècles)* de V. Hugo :

En partant du golfe d'Otrante
Nous étions trente ;
Mais en arrivant à Cadiz
Nous étions dix...

La schema cîntecului francez, poetul român a adaptat un plan propriu, pornind de la relaţiunea unui personaj real, Constantin Ţurcanu, soldat din regimentul 13 Dorobanţi, unul din cei nouă ostaşi vasluieni din grupa sergentului Mătrăgună, singurul supravieţuitor din luptă. „Curcanul", infanteristul Peneş, povesteşte ce s-a întîmplat cu camarazii lui. Ciobanul Cobuz, cîntăreţ din fluier, a fost lovit de o schijă de obuz la Calafat pe cînd ceilalţi jucau, nepăsători de moarte, hora. Ţinteş tunarul a fost omorît de un glonţ venit din fort, la Griviţa. Bran şi Vlad au fost surprinşi noaptea cînd făceau de sentinele şi ucişi cu iataganele de turci. Restul au căzut la primul asalt al redutei : Burcel a mai avut timp să zdrobească o tidvă de duşman, Şoiman a strigat „Să trăiască Moldova", fraţii Călin au murit ciuntiţi, sergentul, suind cu scara steagul românesc pe întăritură. Grav rănit, Peneş a văzut, trezindu-se, pe pieptul său, „Virtutea Militară". Poezia, de o mare simplitate şi cursivitate, uşor de memorat şi recitat, este ceea ce astăzi s-ar putea numi un reportaj în versuri. Perpetuarea în manualele şcolare, existenţa ei ca şi obiectivă, o fac imună la orice critică. Toţi am învăţat în copilărie măcar primele cadenţe :

Plecat-am nouă din Vaslui,
Şi cu sergentul, zece

Și nu-i era, zău nimărui
În pept inima rece.

Poezia a devenit celebră încă din 1878, ajungînd să fie tradusă și în limba engleză în 1882. Nu mai puțin faimoasă e poezia *Sergentul*, datată decembrie 1887, prin urmare după căderea Plevnei, raportînd o întîmplare semnificativă. Un colonel, comandant a trei batalioane de gardă împărătească, întîmpină pe drumul ce duce la Vaslui un om în suman rupt, opinci sparte și cu căciula desfundată, dar avînd pe piept „Steaua României" și „Crucea Sfîntului Gheorghe". Colonelul dă dorobanțului onoruri militare :

Atunce colonelul, dînd mîna cu sergentul,
Se-ntoarce, dă un ordin... Pe loc tot regimentul
Se-nșiră, poartă arma, salută cu onor
Românul care pleacă trăgînd al lui picior.

Admirabilă e în *Ostașii noștri* poezia indignării, stîrnită de lipsa de prețuire afișată de unii față de țăranii prin a căror jertă pe cîmpul de bătaie se cîștigase independența *(Păstorii și plugarii)* :

Priviți pe cea cîmpie frumoasă, roditoare,
Plugarii, muncitorii lucrînd în foc de soare.
Pe fața lor cea blîndă, pe ochii lor cei vii
Adie boarea dulce din verzile cîmpii.
Sub mîna lor e sapa, hîrletul, coasa, plugul.
Alături cu dînșii stau boii purtînd jugul,
Și tot ce-i înconjoară, deal, luncă, șes, izvor,
E pacinic ca blîndețea din sufletelor lor.

Voi toți, care de dînșii ați rîs fără căință,
Jos fruntea, o ! nemernici căzuți în umilință.
O spad-a răzbunării există-n orice lanț.
În tot românul astăzi există-un dorobanț !

Frații Jderi, titlu ce va fi luat de Sadoveanu pentru un mare roman istoric, spune despre moartea lui Jder Neagu, ucis de o bombă, și mărinimia fratelui său Jder Nistor care, atacat de doi turci, ucide pe unul cu baioneta și rănește, dar nu omoară, pe celălalt, predîndu-l la ambulanță. Căpitanul Romano din poezia omonimă este eroul căzut la cel de al patrulea atac al redutei Griviția nr. 1, la 30 august 1877. Sîcîit de un colonel sub motiv că nu stă în fruntea ostașilor, îl întreabă murind : „Cine-i în cap și-n coadă ?... Eu unde... și tu unde ?...". *Hora de la Plevna* și *Hora de la Griviția* sînt cîntece cu strigături, luate apoi ca model de George Coșbuc în *Cîntece de vitejie*.

Ostașii noștri se încheie cu o *Epistolă generalului Florescu*, apărută mai întîi în broșură : *Vasile Alecsandri generalului Ioan Emmanuel Florescu* (București, 1878) și apoi în *Timpul* din 8 februarie 1878. Indignat de refuzul guvernului de a permite generalului Florescu, fost președinte al Consiliului de miniștri în 1876, să participe la războiul de independență, poetul osîndește în termeni violenți („tristă mișelie", „felonie", „băloasă infamie") politicianismul vremii, vizînd în primul rînd pe C. A. Rosetti, organizatorul coaliției de la Mazar Pașa care a dus la răsturnarea de la putere a conservatorilor în 1876. Porecla dată de Alecsandri lui C. A.

Rosetti, fără însă a-l numi, „hidoasa pocitură", va fi adoptată de Eminescu în *Scrisoarea III*.

Ciclul *Ostașii noștri* apăru în volum la Socec în 1878 în două ediții, din care una „proprie pentru ostași". În același an, Carmen Sylva dădu o versiune germană *(Peneș der Curcan-.. aus dem Rumänischen ins Deutsche übertragen von einer hochgestellter Dame)*, publicată la București. Nu a intrat în volum poezia *Eroii de la Plevna*, din februarie 1878, cu continuarea *Damele române* în care se exprima încă o dată revolta stării de plîns în care erau părăsiți eroii de la Plevna, deveniți prin incuria guvernanților aproape cerșetori :

> Eu, ce-am cîntat eroii, eu, care niciodată
> Pe fruntea României n-am suferit o pată,
> Nu pot cînd văd eroul că mîna și-o întinde
> Să stăpînesc revolta ce-n sufletu-mi s-aprinde.
> Nu pot să stau în pace cînd văd cu oțerire
> Batgiocora infamă pe biata omenire.

Cam în aceeași vreme, Alecsandri trimetea „Societății pentru studiul limbilor romane" de la Montpellier, la a doua ediție a concursului „Jeux floraux de Provence", „un specimen de limba română spre a se constata încă o dată rudirea noastră cu toate ramurile gintei latine", poezia *Cînticul gintei latine*, căreia un juriu compus din Mistral, Tourtoulon, Quintana, Ascoli și Obedenaru îi decernă premiul, la 19 mai 1878. Cîntecul în care se laudă predispoziția pentru lumină și armonie a gintei latine, dar și lupta sa pentru libertate și demnitate umană, a avut un ecou neașteptat. A fost publicat întîi

în limba română în ziarele *Presa*, *Războiul* și *Timpul*, la 29 mai 1878. Alecsandri însuși, Auguste Clavel și Fr. Damé dădură cîte o versiune franceză, ultima tipărită în 1878 în București (*Le chant du latin*, J. Szollosy). Din același an datează două versiuni italiene (Domenico Muti și Marco Antonio Canini), o versiune latină, una rheto-romană, una polonă, una ungară și două ebraice. În plus, poezia era pusă pe muzică de F. Marchetti și A. Mezetti. Încurajat de o notă a redactorului *Convorbirilor* („Griviţa și Montpellier sînt astăzi două nume nedespărțite și deopotrivă scumpe românilor, căci reprezintă două victorii strălucite prin care românii au afirmat dreptul și voinţa lor de a fi"), Alecsandri așază *Cîntecul gintei latine* în fruntea ciclului *Legende nouă* care împreună cu *Ostașii noștri* apăru în 1880 în al noulea volum de *Opere complete*, greșit numerotat ca al treilea volum de *Poezii* (e de fapt al patrulea).

În mai 1892, cu ocazia serbărilor date de felibri în orășelul Forcalquier din departamentul Basses-Alpes, Francés Vidal înmînă lui Alecsandri o traducere provenţală din *Hora Unirei*, *Lou corus de l'union*. Un an mai tîrziu apăru la Roma în traducerea lui Gaetano Carlo Mezzacapo *Il canto della stirpe latina*, iar la Leipzig traducerea lui L. V. Fischer din *Grui-Singer, ein episches Gedicht*. În românește poetul nu mai ieși însă în public decît cu un nou ciclu *Varia*, publicat în al zecelea volum de *Opere complete*, ca adaos la *Fîntîna Blanduziei* (Socec, 1884). Trecut de 60 de ani nu-și diminuă cu nimic forţa creatoare. Dedică, în calitate

de bunic, gingașe versuri nepoatei sale *(Mărgărita)*. O baladă, *Zilele babii*, ne propune o Babă Cloanță în Baba Dochia, supărată că a părăsit-o Făt-Frumos-Soarele :

Iară Baba prin răstoace
Ca o ciumă alergînd,
Vaietîndu-se, plîngînd,
Scutură-ale ei cojoace
Cînd în ploaie, cînd ningînd.

Iarna îi dă din nou prilej de visare, de sublimări artistice, în surprinzătoare versuri muzicale *(În miezul iernii*, Mircești, 1882) :

Joacă hora tristă lupii din răstoace,
Vulpele codane, urșii cu cojoace.
Joace !
Eu văd prin scîntei,
Văd cu ochii mei
Goale salamandre prinse-n horă vie
Ce la glas de grieri saltă-n veselie.

Salută revenirea Dobrogei la România după Congresul de la Berlin într-o *Horă dobrogeană* la care invocă pe „împărații frați Asani" și adresă în 1883 o *Odă la statua lui Ștefan cel Mare*, pandant la cea din 1874 la statuia lui Mihai Viteazul din *Legende :*

O ! Ștefane, românul crește
Văzîndu-te azi lîngă el.
Azi țara mîndră te priimește,
Purtînd coronă de oțel.

Tu, ce viteaz, ai apărat-o,
Privește-o !... demnă-i s-o privești.
Independentă ai lăsat-o,
Independentă o găsești !

Din voiajul în mai 1882 la Montpellier datează un număr de poezii apărute în *Convorbiri literare* în februarie 1883, mai întîi un *Brind* (toast) adresat felibrilor din care se poate reține o confesiune :

Sufletul meu e ca o mare
Ce oglindează-n al ei sîn
Cu-o lină, lină legănare
Al cerului întreg senin.

Într-un alt toast, aclamă cele *Patru regini* componente ale gintei latine (Spania, Franța, Italia și România). Poetului Mistral îi adresă un madrigal, distingîndu-l de vîntul mistral care bate rece și uscat de-a lungul văii Rhônului. Răspunse în versuri sonetului lui Louis Roumieux gravat pe statueta Caliopei oferită la banchetul de la Montpellier, brindului lui Gabriel Azaïs din Alby de la 7 mai 1883, și dedică o mică poezie (cu o fată care alege între un lac, soare și vînt pe cel din urmă, ca să conviețuiască în libertate) lui William Ch. Bonaparte Wyse *(Erin)*. Mai reușită e poezia dedicată lui A. Roque-Ferrier, *Ronsard la Tuluza*, în care Alecsandri, ca altădată autorul *Gayetez*-urilor și *Mascaradelor*, vine să culeagă lauri în „al Parnasului boschet". Proclamat învingător la Jocurile Florale, primește însă în loc de statueta Afroditei pe aceea a Pallas-Atenei :

Iar în loc de-o eglantină
Lui magistri gravi închină
O Minervă argintină.

El o privește cu-admirare,
Șoptind : „O ! zee cuminţită,
Izbînda mea ar fi mai mare
De-ai fi tu dulcea Afrodită.

Se iluziona, desigur, în relaţiile lui cu felibrii. În afară de Mistral, istoria literaturii franceze n-a reţinut numele nici unuia din ei. În 1886 Albert Arnevielle publică la Mount-peliè *Ronsard a Toulouse, balada en rouman de Roumania legida lou VII de Mai MDCCCLXXXVI per V. Alecsandri devans la court d'amour de Clapiès e virada en verses mountpelierniens.*

Prin periodice, Alecsandri a mai publicat între 1883-1887 cîteva poezii pe care Ion Bianu le așază în ediţia sa din 1896 la grupa *Altele.* Multe sînt versuri scrise pe albume de femei (prinţesa Maria Știrbei, d-na V. Boerescu, d-ra Esmeralda Cretzeanu, d-ra X, d-ra Tr. Gr.), unele galante, toate decente. *Cîntecul lui Noe junior* e despre un închinător al vinului :

Frunză verde de scumpie !
M-am născut sub crengi de nuc,
Între doi butuci de vie
Și-n cîntarea unui cuc.

În septembrie 1885 proiecta un volum de poezii „care vor cuprinde suveniri de tinereţe și altele", *Zile cu soare.* Din acestea ar fi făcut parte neîndoios poezia *Ţara,* scrisă la întoar-

cerea în țară de la Paris, în steptembrie 1886, la Mircești, cu un înălțător sentiment de dragoste pentru pământul natal :

Din umbra deasă-a norului
Întins pe țări străine
Cu aripele dorului
Voios revin la tine,

O ! cuib al fericirilor,
O ! țară luminoasă
Comoară a nălucirilor,
Grădina mea frumoasă !

Dintr-un balcon al castelului Peleș visa o călătorie pe mare spre depărtate zări, la care o invita și pe nepoata sa Margareta Catargi, în decembrie 1887 *(Podul)* :

Mă duce la frumoase maluri
Umbrite de verzi palmieri
Și-ncinse cu-aurite valuri
Sub aburiri de primăveri.
Mă duce-n India brahmină,
În raiul de la Taiti,
În care vecinica lumină
Îndeamnă vecinic de-a iubi.

...Ne vom opri la cea minune
Din marea de la Ceylan ;
Vom trece-apoi în răpegiune
Strimtura de la Magelan,
Și te-oi conduce zîmbitoare
La radiosul paradis
Prin care noaptea visătoare
Se rătăcește al său vis..

Postumele lui Alecsandri, multe revelate încă din 1896, conţin întîi un ados la ciclul *Ostaşii noştri*, sporit în 1881 cu poezia *Poclonul lui Peneş*, publicată în *Convorbiri literare* (Peneş venind din război cu un tun pentru coroana regală), în afară de cele pomenite, *Primele obuzuri*, 1886 (amintind vorbele domnitorului cînd s-a tras primul foc de artilerie: „Mult îmi place această armonie!") şi *Romînca de la Griviţa*, 1887 (cu figura unei romînce care face mămăligă printre bombe neturburată: „De lucru au şi ele, de lucru am şi eu!").

O *Romanţă de toamnă*, din 1881, regretă tinereţea „cînd din inima cu soare / În veci lumina nu apune" şi ireversibilitatea dragostei:

Tu eşti sosind, eu în plecare
A ziorilor vie lucire
Nu poate, ah! avea-ntîlnire
Cu-apusul palid ce dispare.

Cireşile şi *Soro, sorioară* sînt două cîntece de dragoste în stil popular, impersonal, cu obişnuitele şăgălnicii din astfel de compuneri:

În copaci eu pentru tine
Ca un graur m-oi urca,
Şi cireşile sub mine
Drept în sîn ţi-oi arunca.

Iar de sus, privind la ele,
După ce m-oi înturna,
Doi cercei de cireşele
La urechi ţi-oi anina.

Alecsandri se distra. Tot acum improviză versuri cu ocazia serbării din Cișmigiu în folosul incendiaților din Focșani cînd copile „drăgălașe" ca puii cloștii de aur vîndură țuică, rîvnite de cumpărători care ziceau : „Ah, de-aș avea o cloșcă și pui ca voi în casă !".

În 1883 un cutremur bîntui insula din golful Napoli, Ischia. Alecsandri compuse versuri de consolare a victimelor *(Versuri scrise pe un pergament pentru Ischia)* :

Frumoasa moartă zace pe-o stîncă-n lina mare
Și pletele pe valuri plutesc în leganare
Sub raze aurite care-i mîngîie fața.
Avea mult foc în suflet ; el i-a răpit viața !...
Dar focul este-al lumei putere creatoare,
Prin el frumoasa moartă va renvia la soare.

Drouhet susține că *Inscripție pe ușa Curței de Argeș* reproduce *Écrit au bas d'un crucifix (Les contemplations)* de V. Hugo. Poezia *Pe un album* dă cheia elegiilor și pastelurilor de iarnă :

...durerea ca și iarna au meniri renvietoare :
Iarna scoate flori, durerea — cîntice pătrunzătoare.

Poetul îndeamnă deci pe confrați să procedeze în consecință *(Iarna la Sinaia)* :

Străluciți cu-al vostru farmec, voi, ființi încîntătoare,
Și prin ochii voștri veseli cerniți razele de soare.

După *Hymne au soleil* de Lamartine care la rîndul său pornea din Léonard, Alecsandri dedică un *Imn către soare,* face profesiune de credință de poet solar :

În tine cred, o ! soare, de tine-mi este dor,
Prin tine cunoscut-am văpaiele iubirei ;
Cu tine-am fost tovarăș pe calea fericirei ;
În tine-am sorbit viața, în tine vreu să mor !

Printre manuscrise s-a descoperit un fragment dintr-un alt imn către soare, extatic :

O ! soare ! veselie, viață,-ntinerire !
A lumilor podoabă, a cerului zîmbire,
Destingător maestru de glasuri cîntătoare,
Deschizător feeric de aripi zburătoare,
Alungător de visuri, de griji, de gînduri rele,
Absorbitor de umbre, culegător de stele,
Ochi splendit, care-n sine oglinzi întreaga lume !
Ador a ta lumină, mă-nchin la al tău nume,
Și simt că far'de tine tot omul în orbire
Lipsit ar fi de zile, lipsit de fericire !...

Un fragment par și cele patru strofe din poezia *Prin frunzele...*, ultimul pastel al lui Alecsandri, scris în 1888, ecou al unui peisaj mediteranian, italian sau francez :

Prin frunzele de verde smalt
A crengilor de portocal,
Privesc pe-albastrul cel înalt
Trecînd nori limpezi de opal.

Un vînt ușor s-a ridicat
Și frunzele-n mișcarea lor
Se pare-un stol cutremurat
De păsărele verzi în zbor.

Iar mai departe-un lanț de plopi
Își pleacă fruntea ne-ncetat,
Umbrind un lan întreg de snopi,
Un lan de aur săcerat.

Și mai departe de cîmpii,
Pădurea-n toată fala ei
Răsună viu de armonii,
Și-n poale-adună brebenei.

Dintr-o rezidență temporară la Peleș, unde era invitat de suverani, a rămas un caiet de *Poezii* (ms. B.A.R., 820) pe care Carmen Sylva a scris : „un petit cache-désordre de perles fines". Unele au caracter encomiastic *(Pe albumul regelui, Încununarea steagului, Balada Peleșului, Hora de la Sinaia, Florile de la Sinaia)*, dar ceea ce e semnificativ, tot aici figurează puternica baladă de caracter social *Plugul blăstemat*, scrisă evident sub impresia răscoalelor țărănești din 1888, evocare a vremilor de cruntă încordare dintre domnitorul însuși al țării, Mihail Sturza (1834-1849), și țăranii liberi, răzeși :

Vecină cu moșia bogată și domnească
Se-ntinde o cîmpie mănoasă, răzeșească,
Pe care o pîndește avanul domnitor
Cu poftă nesățioasă, cu ochi adunător.
El vrea ca să-și cîrpească hlamida aurită
Cu zdreanța sărăcimei de veacuri moștenită.
Dar nu vrea răzășimea să-i vîndă-al său ogor,
Căci e legat prin sînge pămîntul de popor.

Vodă vine cu o ceată de neferi ca să tragă o brazdă de hrăpire în ocina răzeșilor, o ță-

rancă pune pruncul în faţa plugului, boii se opresc, vodă, ca un alt Hodja Murad-paşa, vrea să ucidă pruncul, dar apar răzeşii strigînd hoţilor : „Oarba !“ Poezia a fost publicată întîia oară în 1896 ; oricum, ea este o dovadă incontestabilă de atitudinea permanent democratică a poetului în problema ţărănească. Mai departe (versurile figurează în acelaşi manuscris), el avu să se războiască cu un număr de adversari literari, infatuaţi şi invidioşi, printre care cel care-şi crede „scăfîrlia“ plină „cu creieri nazdravani“ *(O scăfîrlie uriaşă)* ar putea fi Alexandru Macedonski. În 1886, în celebrul său articol *Poeţi şi critici,* Maiorescu contestă lui Delavrancea şi Vlahuţă capacitatea de a scrie despre Alecsandri. Delavrancea şi Vlahuţă minimalizează pe Alecsandri în comparaţie cu Eminescu, care în 1886 încetase de a mai scrie de trei ani, lovit de nemiloasa-i boală, deplînsă de bardul de la Mircești (la 14 octombrie 1883 conferenţiase la Ateneu pentru ajutorarea lui). În poezia *Unor critici,* poetul îşi pledează singur cauza :

Poetul care cîntă natura-n înflorire,
Simţirea omenească, a Patriei mărire,
Chiar slab să-i fie glasul, e demn de-a fi hulit
Cînd altul vine-n urmă-i cu glas mai nimerit ?
Şi oare se cuvine şi oare-i cu dreptate
De a schimba în crime a sale mici pacate ?...
O ! critici buni de faşă, poeţi în şepte luni,
Vulturul nu se mişcă de-un ţipăt de lăstuni.

Ultimele rînduri trebuie citite cu atenţie, fiindcă în 1888, cînd le scria, Alecsandri era

la apus, dar Eminescu, răsărit mai demult, se afla din punct de vedere fizic într-un declin absolut de care confratele său septuagenar nu putea să facă abstracție :

E unul care cîntă mai dulce decît mine ?
Cu-atît mai bine țării, și lui cu-atît mai bine.
Apuce înainte ș-ajungă cît de sus.
La răsăritu-i falnic se-nchină-al meu apus.
Iar voi, care asupră-mi săgeți tocite trageți,
Cîntați, dacă se poate, fiți buni și nu mai rageți.

El ar fi vrut să se înalțe mai presus de-ale omenirii „patimi și venin", asemenea cocostîrcului *(La un cocostîrc,* publicată de unii independent de partea a doua, de care dealtfel nu se leagă, *Prin frunzele) :*

Tu, care-n fapt de dimineață
Plutești cu zboru-ți larg și lin
Într-a pămîntului verdeață
Ș-a cerurilor blînd senin,

Pribeag din plaiuri depărtate,
Mult fericit îmi pari și ești,
Cînd fugi de-acestei lumi păcate
Și zbori spre zonele cerești !

În fond rămînea neturburat în pragul sfîrșitului, căci, asemenea fluierului amuțit, avusese odată „maestru șuier" *(Fluierul) :*

Am cîntat o doină și e de ajuns.

Își arăta într-un *Adio la plecarea mea din castelul Peleș,* el care din tinerețe stătuse „cu inima lipită de țara strămoșească", aspirațiile lui și ale poporului român :

Vrem într-o zi Carpații să-ncingă-n astă lume
O Românie-ntreagă și demnă de-al ei nume...
Vrem falsele hotare dintre români să peară...

versuri care sună ca o profeție.

Ultima poezie a lui Alecsandri e din 1889 și se intitulează *Pe vîrful visurilor nalte :*

Pe vîrful visurilor nalte
Plimbatu-s-a junia mea,
Deprinsă falnic ca să salte
Din vis în vis, din stea în stea.
Și sufletu-mi în exaltare
Găsea, zburînd de pre pămînt,
Că lumea nu-i destul de mare
Pentru semețul său avînt.

Junia-mi, vie, triumfală,
Cu ochii plini de viitor,
Trecea prin lumea ideală
Pe urma unui tainic dor,
Și cînd era rătăcitoare
Prin umbra care dă fiori,
Afla vii raze de la soare
Ascunse noaptea-n mii de flori.

Dacă a avut succes, a triumfat chiar în poezie, vrea să spună Alecsandri, este pentru că a avut un ideal și a năzuit mereu către el, avîntîndu-se tot mai sus, ocolind umbra, în plin soare. Într-adevăr, a scris necontenit versuri, timp de cinci decenii, dominînd efectiv poezia românească cel puțin trei decenii, între 1853 (cînd publică primul volum de poezii) și 1883 (cînd Eminescu iese din scenă). Nici unul din poeții anteriori sau din aceeași generație cu el

nu-l egalează. Eliade, care debutează în 1836, e vechi în al său *Curs întreg de poezie generală* din 1868. Alexandrescu se luptă cu limba atît în *Suvenire și impresii, epistole și fabule* din 1847, cît și în *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule* din 1863. Bolintineanu nu-și dă încă toată măsura în primele două culegeri de poezii din 1847 și 1852 și e încă incomplet configurat în *Poezii vechi și nouă* din 1855. Recunoaște singur că abia din momentul publicării celor două volume de *Poezii poporale. Balade (Cîntice bătrînești)* de Vasile Alecsandri, „poezia se romăni". După o primă fază în care e tributar înaintașilor, lui Alecsandri însuși, Eminescu va concura puternic cu geniul său talentul lui Alecsandri, dar nu pe Alecsandri care-i era contemporan din *Pasteluri* sau din *Legende*, ci pe Alecsandri din culegerile de pînă în 1863. Dealtfel, Eminescu, care prețuia fără rezerve pe Alecsandri și-i lua apărarea de cîte ori era atacat, recunoștea în 1870 regalitatea literară a autorului *Doinelor* și va găsi mereu puncte de plecare în opera predecesorului, pînă și în perioada de maximă ecloziune a creației sale. Pe de altă parte, Eminescu, așa cum îl cunoaștem astăzi, e o revelare tîrzie. Primul și ultimul său volum de poezii apărut în timpul vieții datează de la începutul anului 1884, cînd Alecsandri își publică în al IX-lea volum de *Opere complete*, ultimul ciclu de poezii : *Varia*, încheind activitatea sa anterioară, cuprinsă în patru masive volume. Sigur, poezia lui Eminescu înseamnă apogeul litera-

turii române din epoca marilor clasici, dar printre aceştia se numără neîndoios şi Alecsandri, poetul şi, cum vom constata numaidecît, dramaturgul, tot atît de interesant şi viabil, şi, în plus, prozatorul care au dublat şi triplat pe poet, îndreptăţind pe Maiorescu în 1886 să vadă „valoarea lui unică" în *totalitatea* acţiunii sale literare :

„A *lui* liră multicordă a răsunat la orce adiere ce s-a putut deştepta din mişcarea poporului nostru în mijlocia lui."

II

Contribuţia lui Vasile Alecsandri la crearea şi dezvoltarea teatrului românesc a fost apreciată de el însuşi într-un chip pe care istoricul literar nu are decît să-l aprobe : „Nu ştiu dacă am creat teatrul naţional, dar ştiu că i-am adus un mare concurs". Într-adevăr, dacă primele reprezentaţii teatrale în limba română au fost puse la cale de Gheorghe Asachi în 1818, adevăratul teatru naţional s-a născut în Moldova în 1840, sub direcţia lui Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi şi Vasile Alecsandri, iar în Ţara Românească de-abia în 1852, sub direcţia lui C. Caragiale, fiind pregătit de acţiunea „Asociaţiei literare", printre membrii căreia se numărau cei trei iniţiatori moldoveni. Bineînţeles, nu se poate vorbi înainte de aceste date de un repertoriu original. Pînă în 1840, scrie Alecsandri lui A. Ubicini, scena naţională din Moldova, condusă mai întîi de

Asachi, „abia se putea susține datorită proastei alegeri a unor proaste traduceri : Pixérécourt, cu dramele sale, și Kotzebue, cu comediile sale, împlineau toate nevoile reprezentațiilor".

Primul directorat tripartit al teatrului din Iași n-a ținut decît doi ani, pînă în 1842, constituind doar un început în direcția înfiripării unui repertoriu național. Alecsandri, abia trecut de 20 de ani, debuta din prima stagiune (1840—1841) cu două comedii localizate : *Farmazonul din Hîrlău* (reprezentată la 16 noiembrie 1840, publicată la Cantora Foaei sătești în același an) și *Modista și cinovnicul*, reprezentată în ianuarie 1841 și publicată la Cantora Foaei sătești. Piesele — înfățișate chiar de autor ca „prelucrări" — sînt niște farse ușoare, bizuite numai pe comic de situație. În prima, Leonil, tînăr pictor, împiedică împreună cu Titirez pe rivalul său Pestriț să se însoare cu Aglăița, fata slugerului Gînganu, întîrziindu-l, cu ritualul admiterii în „corposul farmazonilor", să se prezinte socrului la ceasul hotărît. În a doua, cinovnicul tomnatic Nastasî Cîrcei curtează în scopul căsătoriei pe modista Clara, prietenă cu Profiriță Neculai Cernelescu, nacealnic, și Matache, academician, adică elev la Academia Mihăileană, au mai mult succes, Cernelescu făcînd declarații de dragoste în versuri, iar Matache fiind timid. Ironia la adresa provincialilor fascinați de moravurile din capitală și satira deprinderilor mondene sînt singurele atitudini critice ale tînărului dramaturg, dispus deocamdată mai degrabă să înveselească. Tot farse și tot

localizări erau *Spătarul Haţmaţuchi*, reprezentată la 23 ianuarie 1844, pierdută, şi *Creditorii*, reprezentată în 1844 şi publicată un an mai tîrziu la Cantora Foaei săteşti, în care un actor, Alecu Verişanu, scapă de datorii folosindu-se de zelul lui Taki Jăvrescu pentru partenera sa Aglae. Verişanu închide pe creditori într-un cabinet şi atrage în cursă pe Jăvrescu care, crezînd că datoriile sînt ale iubitei sale, le achită.

Întîia comedie originală a lui Alecsandri este, tematic vorbind, *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului*, reprezentată şi publicată în 1844 la Institutul Albinei. Cu toată intriga puţin verosimilă şi unele trucuri vizibil împrumutate, această comedie reflectă, măcar în parte, contradicţii din societatea vremii, conflictul dintre tradiţie şi inovaţie, un moment din procesul transformărilor societăţii feudale în perioada prerevoluţionară. Ca şi Cernelescu din *Modista şi cinovnicul*, „bonjur cu plete lungi", Iorgu, nepotul pitarului Enachi Damian, este şi el un bonjurist, educat într-un centru imaginar de cultură, la Sadagura, unde „şi-a ascuţit mintea de tocila civilizaţiei", superficial, putînd să observe rămînerea în urmă a Iaşului din acest punct de vedere, dar extaziindu-se totodată de subţirimea intelectului Gahiţei Rozmarinovici, dezvelit „ca o conopidă" la căldura progresului. Satira lui Alecsandri are în vedere îndeosebi galomania, pocirea limbii române prin folosirea unui jargon franţuzit, dar şi conservatorismul retrograd, în toate privinţele, al lui Enachi Damian, interesat ca

nepotul său să-i înalțe neamul nu prin cultură, ci prin avere. Merită a fi subliniat curajul autorului de a fi inclus în piesă, ce-i drept, fără legătură directă, o doină de revoltă, îndemnînd la nesupunere, *Hora* din *Doine și lăcrimioare* :

Sînt sătul de biruri grele,
Și de plug, și de lopată,
De ciocoi, de zapciele,
Și de sapă lată.

Așa-numitul „tablou" în trei acte, *Iașii în carnaval* (1845) este o farsă bazată pe o încurcătură (imbroglio), prevestind *D-ale carnavalului* de Caragiale. Și aici un erou găsește prilejul de a face aluzii, prin intermediul păpușilor, la starea socială :

Într-a păpușălor țară
La mulți cinstea-i chiar de ceară ;
Cînd rușfetul să ivește,
Pe loc cinstea se topește.
Alții vrednici patrioți,
Dar mai vrednici patri-hoți,
Latră, urlă furios,
Pîn'ce-apucă cîte-un os.

Piesa satirizează frica de revoluție a stăpînirii. Postelnicul Tachi Lunătescu visează că niște „revoltanți" îmbrăcați în haine de irozi pun la cale un complot cu ocazia unui bal mascat. Postelnicul și soția sa Tarsița, veniți amîndoi la bal, fiecare după altă aventură, se întîlnesc la scoaterea măștilor, iar comisarul Săbiuță, însărcinat cu supravegherea irozilor, este el însuși arestat, și pînă la urmă își mărită fata

cu nepotul jignicierului Vadră, unul dintre presupușii „complotari". Poltronul Lunătescu are ceva din lașitatea lui conu Leonida, iar Săbiuță, ecoul lui, anticipează pe servilul Pristanda. Dialogul între Lunătescu și Săbiuță decurge cu mult haz, conform firii personajelor : Lunătescu promite comisarului agia, dar îl previne că are datoria să se jertfească „cu totul, poate chiar cu viața" pentru patrie, la care Săbiuță răspunde : „Cu viața mea? ori cu alta?", iar cînd Lunătescu insistă : „Patria ! Înțelegi ?" dă replica : „Înțeleg, dar nu te pricep".

Rămășagul (reprezentat în 1845, publicat la Cantora Foaei sătești în 1846 sub titlul *Un rămășag)*, proverb cu cîntece într-un act, are intrigă de operetă : Smărăndița pune rămășag cu soțul ei Teodorescu că-l va înșela, și cîștigă, ademenindu-l la bal mascat s-o urmeze în propria lui casă. Ar fi greu să atribuim aici autorului tendințe educative. Comedia cu cîntece într-un act *Peatra din casă*, scrisă în Sicilia, în scopul amuzării Elenei Negri, în 1847, repezentată la Iași la 3 mai 1847 și publicată în același an la Institutul Albinei, conține însă elemente satirice, vizînd în special obiceiul micii boierimi din Iași de a transforma căsătoria într-un tîrg. Ca să se poată mărita ea însăși cu un doctor neamț, o văduvă, cucoana Zamfira, acceptă drept ginere pe fiul nătărău al căminarului Grigori Pilciu. Leonil, vărul pietrei din casă, Marghiolița, încearcă zadarnic să împiedice mariajul, obținînd numai iertarea țiganilor robi din cauza cărora contractul nu se putea încheia. Împrumutînd tema teatrului de vodevil

(de exemplu *La demoiselle à marier* de Scribe și Mélesville), Alecsandri i-a dat un colorit național. „În această piesă — scrie autorul — criticam cu amărăciune purtarea părinților care își căsătoresc copiii pentru a scăpa de ei și atingeam și coarda dezrobirii țiganilor."

Ideea înfrățirii țăranilor cu boierii strică efectul tabloului într-un act, *Nunta țărănească* reprezentat la 3 februarie 1848 și publicat în 1850 la Tipografia „Buciumul român" sub titlul *O nuntă țărănească* (întîi în ziarul *Zimbrul*), un fel de potpuri național, unde tînărul Alecu Leonescu, bucuros că tată-său îl trimite să studieze la Paris, plătește el fostului său dascăl, loghiotatului chir Gaitanis, o datorie prin care acesta împiedica nunta fiului lui moș Trohin Păcală. De reținut însă critica vechii școli :

Chind un dascalos grecos
Înarmat cu-o varga gros
Pardosa faneros :
Aritmetichi
Me gramatichi
Che istorichi
Ap' edo' p'echi.

Scopul pentru care Alecsandri a compus și publicat din 1850 pînă în 1875 așa-numitele „cînticele comice" (*Șoldan Viteazul, Mama Angheluța doftoroaie, Herșu boccegiul, Clevetici ultra-demagogul, Sandu Napoilă ultra-retrogradul, Surugiul, Ion Păpușariul, Gură-cască om politic, Coana Chirița în voiaj, Haimana, Barbu Lăutarul, Paraponisitul, Kera Nastasia sau mania pensiilor, La București*, ultima, pos-

tumă) a fost mărturisit de însuşi autorul : „Pentru urmaşii noştri de vor fi curioşi a ave o idee de timpul actual, aceste cînticele le vor înfăţişa portreturi fotografice... Într-acesta consistă tot meritul lor.“ În afară de interesul documentar şi de cel pitoresc, descoperim ici şi colo şi încercări de caracterologie, scriitorul izbutind să fixeze printr-un monolog cîteva tipuri caracteristice pentru o profesiune, o categorie socială sau politică. Mama Angheluşa închipuie pe baba doftoroaie făcătoare de farmece, dar şi pe doctorii cei răi care recomandă contra durerilor de dinţi să-ţi clătească gura „de trei ori pe zi cu vitriol clocotit“. Clevetici ultra-demagogul vorbeşte ca viitorul Farfuridi : „Vreau respectul Convenţiunii cu condiţiune de a fi schimbată în totul ...“ ; „Trecutul e al strigoilor, prezentul e al moderaţilor, viitorul e al meu !“ Sandu Napoilă ultra-retrogradul, opusul lui, trage tot îndărăt, protestînd împotriva „afurisitei“ de Convenţii, care i-a şters privilegiile şi l-a pus să plătească impozit pe cap, capitaţie : „...Ei bine, boieri d-voastă, unde mergem ? ... Ba nu, adică vă întreb, unde mergem ?“. Ultimele două cînticele erau foarte populare din moment ce autorul le publica în 1861 *(Clevetici ultra-demagogul şi Timofte Napoilă ultra-retrogradul,* cînticele comice cîntate de D. N. Luchian) şi le retipărea în 1863 *(Ultra-demagogul şi ultra-retrogradul).* Gură-Cască e prăpăstios ca Mitică al lui Caragiale, vede orizontul politic veşnic posomorît, fiindcă guvernanţii nu l-au „as-

cultatără“ cînd scria în gazetă : „Cerul politic e amenințător... Trebuie, dar, ca adevărați patrioți, să chibzuim, să combinăm, să dregem, să închipuim și iarăși să combinăm, să închipuim... che ta lipa...“ Haimana vagabondează involuntar, dependent, cum e, ca impiegat al statului, de capriciile forurilor administrative, revolta sa semănînd cu aceea a lui Lefter Popescu din *Două loturi* de Caragiale :

„Dar știi d-ta că am ajuns a fi nervos de cînd mă aflu în serviciul statului ? Știi că mă apucă năbădăile cînd văd un plic ministerial, căci îmi pare că cuprinde un decret de strămutare sau de destituire ? Știți că de la 1859 pînă astăzi s-au strămutat și dat afară 33.333 de impiegați ? i-am numărat în Monitor... A !... îmi dai blende nitam-nisam, fără să te fi îngrijit mai întîi a-mi plăti măcar ce-mi ești dator !... leafa mea, lefușoara mea de vagabond oficial ? !...“

Supărarea paraponisitului provine din ținerea sa departe de „mierea bugetului“, pentru consumarea căreia a învățat „limba cea nouă, de la vestitul dascăl kir Trifonius Petringelus“ :

„...Dați-mi voie să ieu permisiune a-mi recomanda meritele pe altarul patriei, spre a fi integrat în vreun cerbiciu public, unde, cu ceilalți ai mei simpatrioți, să am și eu slava glorioasă a mă îngiuga la carul statului cu deplină amoare patrioticească și iubire de patrie.“

În sfîrșit, kera Nastasia aspiră a obține pensie, fiindcă a îngropat trei bărbați : un ciubucciu al lui Caragea, un cafegi-bașa al acelu-

iași domnitor și un portar-bașa, care „a stat cu buzduganu la perdeaua patriei", iatacul lui vodă Șuțu. Alecsandri introduce unele din aceste tipuri și în alte piese, cum este cazul în primul rînd cu cucoana Chiriță. Acest personaj jucat în travesti de actorul Matei Millo, precum, în vremea lui Balzac, Henri Monnier juca pe faimoasa madame Angot, este figura cea mai populară a teatrului comic al lui Alecsandri.

Cucoana Chiriță, soția boiernașului de țară Grigore Bîrzoi ot Bîrzoieni, este o mică moșiereasă cu ifose, personificînd snobismul și arivismul micilor proprietari de pămînt care nu vor să se lase mai prejos de burghezia parvenită în imitarea modelor aduse din Occident și de marea boierime în gustarea traiului bun pe spinarea țăranilor.

Chiriță în Iași sau Două fete și-o neneacă, comedie cu cîntece în trei acte, s-a reprezentat pentru prima dată în 1850 și a cunoscut un mare succes de public. Chiriță vine în Iași să caute gineri pentru odraslele ei, Aristița și Calipsița, nemulțumită de paharnicul Brustur și căminarul Cociurlă, „simpli răzeși", cu care vrea să le mărite Grigore Bîrzoi. Troienită la bariera Păcurarilor, Chiriță e întîmpinată de doi „ipochimeni" escroci, Pungescu din București și Bondici din Iași, luați drept spătarul Pungescovici și aga Bondicescu. Invitați cu toții de văduva Afin la un bal, Pungescu și Bondici trișează la cărți pe sărdarul Cuculeț, director de agie, sînt observați și de Luluța, copila gazdei, și duși la închisoare mai înainte de a se fi logodit cu Aristița și Calipsița. Chiriță se

preface că leşină, fără a putea să intimideze pe Bîrzoi, sosit la momentul potrivit pentru a-şi lua fetele acasă şi a le mărita cu aleşii lui. Nereuşind să se facă „cuscră-n Ieş", nineaca este nevoită să se întoarcă la ţară cu „pupuicele" ei (unele incidente sînt luate din comedia *Les Provinciaux à Paris* de Picard).

Chiriţa în provinţie, comedie cu cîntece în doua acte, reprezentată în 1852, scoate şi mai bine în evidenţă ambiţia clasei micilor proprietari de a pătrunde în protipendadă, de a-şi spori averea prin exploatarea ţărănimii, jecmăneală şi acapararea de funcţii.

Cucoana Chiriţa şi-a măritat fetele, dar n-a renunţat deloc la dorinţa de a parveni. Îmbrăcată în costum de amazoană, ea umblă pe moşie călare şi ameninţă pe ţăranii care cer dreptate cu cravaşa, nescoţîndu-i din mojici „buni de gură şi răi de lucru". Deşi la ţară, Chiriţa se ţine în curent cu moda, fumează, şi-a tocmit preceptor de franceză pentru Guliţă şi a învăţat ea însăşi franţuzeşte într-un chip hazliu, traducînd în limba lui Molière chiar şi expresiile româneşti intraductibile (a bea o ţigară : boire une cigarre ; dobă de carte : tambour d'instruction ; de flori de cuc : pour les fleurs de coucou ; a vorbi ca apa : parler comme l'eau etc.).

Dorinţa cea mai mare a Chiriţei este să ajungă isprăvnicească „cu jăndări la poartă şi-n coadă". Justificările numirii lui Bîrzoi ca ispravnic conţin o ascuţită satiră la adresa reacţionarilor din timpul revoluţiei de la 1848.

Chiriţa arată că le-a pierit atunci „vro zăce capete de vite", Bîrzoi a avut friguri de frică (striga şi prin somn c-a venit „zavera"), iar pe ea a durut-o groaznic o măsea. Cînd Bîrzoi scrie că s-a isprăvnicit şi cheamă pe Chiriţa la oraş, aceasta, încredinţată c-a „mocnit" destul la ţară, pleacă îndată „să mai fantaxăsc şi eu pîn tîrg, ca altele". Planurile ei sînt s-o ducă numai în sindrofii şi voiajuri: „De-acum să videţi bontonuri şi tenechele".

Alt plan ascuns al Chiriţei este să mărite pe Luluţa, acum pupila ei, cu Guliţă, pentru ca averea copilei să nu se înstrăineze, plan pe care i-l va dejuca tînărul Leonaş, întors tocmai de la studii din Paris.

Ca isprăvnicească, Chiriţa primeşte cu nerușinare plocoane din partea împricinaţilor, cum spune singură într-un cuplet:

Toată lumea mi se-nchină,
Căci aice eu domnesc
Şi din oricare pricină
Eu întăi mă folosăsc.

O singură supărare are, aceea că Bîrzoi nu se cioplește deloc, de i se vede „rugina de-o şchioapă la ceafă". Bîrzoi s-a înţepenit în tabieturi şi-ar vrea ca nevasta să-i facă mîncări sănătoase şi uşoare, „vrun cheşchet, vro plachie, vro musaca, vro capama, vro baclava... vro ciulama", nu să şadă toată ziua „pe tandur, la tauletă", şi din „blanmanjăle, din bulionuri, din garnituri nemţăşti" să nu-l mai slăbească. Bîrzoi e avar, urăşte mobila de lux, şi mai ales marşandele şi modistele care vînd rochii şi ca-

pele („șandra-mandra"). Paltonul, cu bumbi cît niște farfurioare, îl strînge, și el s-ar îmbrăca mai bucuros cu antereu și giubea, fiind retrograd pînă și-n vestminte, spre deosebire de Chirița care a întinerit subit și se dă în vînt după complimentele unui „oficer" musafir (Leonaș). Oricît mai departe intriga ia aspecte inverosimil burlești (Luluța se preface nebună ca Agathe din *Les folies amoureuses* de Regnard, spre a întîrzia logodna cu Guliță, și cere să fie logodită cu o femeie — Leonaș travestit în actriță), Chirița și Bîrzoi, reprezentînd caricatural tendințele inovatoare și conservatoare, rămîn două personaje memorabile. Mai puțin convingător ca reprezentant al ideilor noi ne apare Leonaș, dezvăluitorul „curcăniilor" de la isprăvnicie, justițiarul dregătorului abuziv și înlocuitorul lui în post, ceea ce ar presupune în 1852 o cîrmuire (pe vremea lui Grigore Alexandru Ghica) democratică. S-a dovedit că anumite scene sînt prelucrate după *La comtesse d'Escarbagnas* de Molière, și *La fausse Agnès* de Destouches, iar cupletul *Așa e lumea o comedie* provine din *Les trois sultanes* de Fayart („Le monde est une comédie...").

Cantoneta *Cucoana Chirița în voiaj* (1863) înfățișează evoluția Chiriței în urma voiajului ei cu vaporul și cu trenul la Paris, unde a dus pe Guliță „să învețe politica". În capitala Franței, Chirița și-a tocmit pe datorie toalete la casele celebre de mode și a jucat frenchcancan la Mabille (deci satiră a snobismului și cosmopolitismului).

În farsa de carnaval *Cucoana Chiriţa în balon* (1874), după *Madame Angot dans son ballon* de Jean d'Aude, Chiriţa a devenit „hailaifă, model de bonton" şi manifestă dorinţa de a se „ascensiunarisi" în cer ca să vadă „şi alte lumi, nu tot asta de la noi" care-i plină de „bazaconii". Este interesant că autorul nu ridiculizează de data aceasta extravaganţa eroinei sale, dedicîndu-i, dimpotrivă, un elogiu, fie şi buf :

Bravo, zmeiţă,
care-a zburat prin nori.

Din cele patru operete ale lui Alecsandri (*Scara mîţei,* în *Zimbrul,* 1850 ; *Crai nou,* 1851, *Florin şi Florica,* în *Bucovina,* 1866 ; *Harţă Răzăşul* în *Convorbiri literare,* 1871) mai cunoscută (prin muzica lui Ciprian Porumbescu) este *Crai nou.* Intriga e prea facilă în *Scara mîţei,* unde doi rivali se întîlnesc pe scara mobilă care duce în iatacul iubitei spre a conversa în acest chip : „G. — Cine eşti tu ? M. — Cine sînt eu ? ... Eu, da tu ? G. — Şi eu tot eu ..." În *Crai nou* subiectul e mai consistent. Ispravnicul urmăreşte pe Leonaş, răpitorul nepoatei sale, învinuit şi de furtul unei sume de bani. Un jandarm aduce însă vestea că hoţul e chiar fiul ispravnicului. Şi *Florin şi Florica* se susţine prin dialog, cîtă vreme protagoniştii, o pereche de ţărani, se ceartă, încurcaţi de un paracliser. Sfîrşitul, cu înrolarea lui Florin ca soldat, a Floricăi ca vivandieră şi a lui Colivescu ca gornist, este convenţional (subiectul e localizat după piesa *Marionnettes* de Picard). *Harţă Răzaşul* prezintă analogii cu *Das*

Landhaus an der Heerstrasse de August von Kotzebue. Harţă Răzeşul izbuteşte prin manevre isteţe, ajutat de Măriuca, să obţină un preţ foarte ridicat pe proprietatea lui de la paharnicul vecin Bursuflescu, pretins poet, dornic să trăiască la ţară, în linişte, căsătorit cu văduva Tarsiţa Garofescu. Voltaire are o nuvelă cu titlul *Le comte de Boursouflé.*

Localizările lui Alecsandri ar fi greu de identificat, dacă autorul n-ar da el însuşi sursele cîteodată (cele mai multe apropieri le-a făcut Ch. Drouhet, în lucrarea sa din 1924, *Vasile Alecsandri şi scriitorii francezi).* Ca sforţări de a înfăţişa diverse tipuri clasice în alte condiţii de timp şi spaţiu, adaptările lui Alecsandri merită atenţie. Astfel, *Omul blazat* al lui Duvert şi Lauzanne devine în *Doi morţi vii* (1851) proprietarul Ghiftui, om decis să se vindece de splcen prin căsătorie. Credinţa că ar fi ucis un lipovean îl face să se dea o vreme drept mort, prilej de a afla nesinceritatea logodnicei şi a se însoţi, cînd presupusa victimă iese şi ea la iveală, cu o fată nevinovată de la ţară. Gelosul din *Un tigre de Bengale* de Ed. Brisbarre şi Marc Michel este prefăcut de Alecsandri în *Kir Zuliaridi* (1852), arnăut cărunt (intriga are unele asemănări cu *O noapte furtunoasă* de Caragiale). *L'avare en gants jaunes* de Labiche şi Anicet Bourgeois devine holteiul galant de 50 de ani din piesa *Agachi Flutur* (1863), *Le gendre de Mr. Poirier* de Augier, *Ginerele lui Hagi-Petcu* (1870). Ex-inspectorul de tutunuri Leonida Mustocsidis, care provoacă felurite încurcături în farsa de

carnaval *Sfredelul dracului* (1881), este construit după un tip din *Un oiseau de passage* de Bayard.

Păcală și Tîndală, dialog politic, și *Cinel-cinel*, comedie cu cîntece *(Zimbrul*, 1856, aparte 1857), sprijină ideea de unire (Graur moldoveanul ia de nevastă pe Florica munteanca, deoarece, zice Graur, „moldovean, muntean, totuna-i... tot român"). Ocazionale sînt sceneta *Vivandiera (Cinel-cinel, Vivandiera, Sobieski și plăeșii* și *Păcală și Tîndală* au apărut în volumul *Salba literară* din 1857, a doua, a treia și a patra și separat în același an), comedia într-un act *Nobila cerșetoare* (1874), improvizație în scopul ajutorării Franței învinse în 1871, și scena în versuri *La Turnu Măgurele*, în care se glorifică răniții din războiul de la 1877.

Intriga vodevilului *Rusaliile* (reprezentată în 1861 și publicată în 1863 sub titlul *Rusaliile în satul lui Cremine)* presupune un model străin (Susana, nevasta vornicului din sat, sfătuiește pe subprefectul Tachi Răzvrătescu și dascălul Ion Gălușcă să vină la întîlnire îmbrăcați femeiește, spre a-i da în mîinile țăranilor drept rusalii), iar satira latinismului integral și a liberalismului de paradă sînt ieftine (Gălușcă se pretinde urmașul generalului roman Galuscus, Răzvrătescu vorbește de sufragiul universal înțeles de țărani, asemenea lui Ipingescu, ca sufragiu, servitor la masa boierilor).

Fără interes deosebit sînt vodevilul *Arvinte și Pepelea* (1869), dezvoltarea anecdotei din

Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea: „Din tocmeală neînțeleasă, bani dînd rămîi fără casă" (cuiul lui Pepelea); comedia cu cîntece *Drumul de fier* (1869), înfățișînd întîmplări comice produse de prezența ununi inginer topograf venit să măsoare locul pentru deschiderea unei linii ferate; comedia cu cîntece *Millo-director* (1867, după *La manie des places* de Scribe) și proverbul într-un act *Concina* (sub titlul *Barcarola* întîi, în *Bucovina*, 1866) pledoarie pentru o mai mare îngăduință față de tineri.

Marea năzuință a lui Alecsandri a fost să scrie o vastă comedie socială, pe care vroia s-o intituleze inițial *Ciocoii de după 1848*. Comedia *Boieri și ciocoi*, publicată în 1874, se referă la epoca prerevoluționară (1840—1846) și are ca model romanul lui N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi* (unele detalii sînt scoase din comediile lui Augier, *Nerușinații* și *Fiul lui Giboyer*). Autorul se prezintă pe el însuși sub masca eroului Radu, ca personaj pozitiv, stimulat în acțiunile sale de Elena Hîrzobeanu (Elena Negri). Critica parvenitismului în persoana lui Lipicescu (alt Dinu Păturică) și a pitarului Slugărică are oarecare adîncime, dar Alecsandri acordă un rol nemeritat boierimii vechi, vornicului Iorgu Hîrzobeanu și hatmanului Ștefan Stîlpeanu, ultimul reprezentînd „talpa țării ... ca-n vremea lui Tăut cel Bătrîn", în timp ce țărănimea apare convențional prin răzeșul poet Arbore. Mai mult decît prin tipuri, piesa rezistă încă prin evocarea pitorească a moravurilor vechi făcută de un eminent arhi-

vist. Vulpe, de exemplu, *pristavliseşte* o jalbă în *predmetul* unei *pericope* cu răzeşul Arbore în intenţia de a-i *răzlui* cu *hapca* o parte din pămînt. Afacerea a *dosloşit-o* în *holdul ispisoacelor* sale constatînd că la leat 1812 unchiul său, *ftori-vistul* Nicu Hapcea a cumpărat cu *zdelcă* întărită de judecătorie o *hirtă* de loc de la Toader Arbure, pe un cal bălan.

În 1875, după ce în 1852 publicase un prim tom din *Teatru românesc. Repertoriul dramatic a d-lui V. Alecsandri* la Tipografia francezo-română din Iaşi *(Iorgu de la Sadagura, Creditorii, Iaşii în Carnaval, Rămăşagul, Peatra din casă, Nunta ţărănească, Scara mîţei, Chiriţa în Iaşi, Crai nou, Doi morţi vii, Kir Zuliaridi, Chiriţa în provinţie, Şoldan viteazul, Angheluşa doftoroaie, Herşcu Boccegiul)* şi două culegeri antologice *Potpuri literar* (1854) şi *Vioara teatrului românesc* (1857) cu cîntece şi cuplete din piese, autorul începu publicarea, în *Opere complete*, a *Teatrului.* Apărură la Socec în acest an primele patru volume : I *(Canţonete comice, scenete şi operete), II (Vodeviluri),* III *(Comedii),* IV *(Drame).*

Cea mai originală şi mai valoroasă creaţie a teatrului comic al lui Alecsandri este feeria naţională în cinci acte *Sînziana şi Pepelea* (publicată întîi în *Convorbiri literare*, în 1883). Personajele luate din lumea basmelor simbolizează caractere omeneşti sau catastrofe naturale, şi piesa conţine aluzii fine la stări sociale contemporane. Avem a face cu Papură-împărat (numele indică şovăiala, plecarea la orice adiere), pe a cărui fată, Sînziana, o dispută is-

teţul Pepelea, Pîrlea-vodă (simbol al arşiţei pustiitoare) şi Lăcustă-vodă (simbol al foametei). Fata este furată de un zmeu şi cucerită, după mai multe peripeţii, de Pepelea. În acţiune mai intervin cei doi sfetnici linguşitori şi intriganţi ai împăratului, Păcală şi Tîndală, care vor să se surpe unul pe altul, dascălul sfătos Macovei şi nevastă-sa Mărica, vrăjitoarea Baba Rada şi diferite personaje fantastice, precum Zîna Lacului, Zîna Codrului, Statu-Palmă-Barba-Cot, Iarna, Crivăţul, Zorilă, Murgilă, genii, un urs alb, pasărea măiastră. Politica în ţara lui Papură-împărat e împărţită în trei categorii de „tarafuri", printre care se numără taraful naţional-liberal, taraful liberal-naţional-moderat, taraful moderat-naţional-liberal, taraful aristocrat, burtocrat, pungocrat şi postocrat. Deviza politică a tuturor e una şi aceeaşi : „Scoală-te de la locul tău, să mă pun eu". Păcală şi Tîndală sînt „pungivori", dascălul Macovei citează lozinca lui Rică Venturiano : „Box pipili, box...", iar Sînziana are limbaj de femeie emancipată („Astăzi sîntem libere şi independente"), ca Ziţa din *O noapte furtunoasă* a lui I. L. Caragiale : „Sînt liberă... de nimeni nu depand". G. Călinescu a făcut o apropiere între feeria lui Alecsandri şi poveştile dramatizate ale lui Carlo Gozzi. Nici *Visul unei nopţi de vară* de Shakespeare nu e cu totul altceva, deşi un critic de la *The Daily Telegraph*, îndemnînd pe Alecsandri să-şi traducă feeria în englezeşte, îl încredinţa, totuşi, că n-ar merge decît ca o „antipasto" la o pantomimă.

Din cele șase drame (volumul IV din *Opere complete* cuprinde numai *Cetatea Neamțului, Lipitorile satului* și *Sgîrcitul risipitor)* publicate de Alecsandri, două sînt sociale. Tema din *Zgîrcitul risipitor* (1860) este desigur împrumutată (avarul Antohi Zgîrcea, jignit de purtarea fiului său de suflet, Polidor, care se bucurase crezîndu-l mort, devine risipitor și cheltuiește tot avutul, spre a nu lăsa nici o moștenire), dar, la drama zgîrceniei Alecsandri adaugă o comedie politică. Zgîrcea întreține jurnalul *„Gogoașa patriotică"*, la care lucrează liberalii demagogi Clevetici și Tribunescu, copiați, declară autorul, „de pe R.(osetti) și I. B.(rătianu)". Caragiale a avut sub ochi în *O scrisoare pierdută* drama lui Alecsandri, și Tribunescu este un părinte al lui Cațavencu :

„Tribunescu : Și ce este un consevator ?... Un om care... conservează !... un om care voiește să conserve privilegiul de a nu fi la nici una din îndatoririle cetățenești. Însă eu !... Au doară sermana noastră Românie să zacă mult timp încă sub o rugină atît de ... inconstituțională ! Nu ! căci eu voi susținea, voi apăra totdeauna : *(răpide)* dreptatea, libertatea, egalitatea, fraternitatea, inviolabilitatea... *(se răsuflă prelung).*

Sandu : Dîrr ! Haide, haide, dăi, dăi, dăi... S-a pornit moara.

Clevetici : Nu întrerupe oratorul, domnule.

Tribunescu : (urmînd repede) Drepturile naționale, autonomia, independența, gloria națională, garda națională, sufragiul universal..."

Supunînd pe Sandu Napoilă ultra-retrogradul, pe Clevetici ultra-demagogul și pe Tri-

bunescu moderatul la o egală critică, Alecsandri nu întrevede din nefericire soluția politică a momentului istoric înfățișat. Cît despre cea de a doua dramă socială, *Lipitorile satului* (1863), localizată dealtfel după *Les usuriers du village* de Bataille și Rolland, ea are tendințe de-a dreptul diversioniste, preluate mai tîrziu de unii scriitori sămănătoriști și poporaniști ca Sandu-Aldea și Spiridon Popescu. Aici toată mizeria în care se zbate țărănimea este explicată prin acțiunea arendașilor și a negustorilor străini.

Celelalte drame ale lui Vasile Alecsandri sînt istorice, începînd cu *Cetatea Neamțului sau Sobieschi și plăieșii români*, dramatizarea nuvelei lui Costache Negruzzi. „Legenda istorică" în cinci acte în versuri *Despot-vodă*, reprezentată în București la 8 octombrie 1879 și publicată întîia oară în volum în 1880, rămasă în afara culegerii de *Opere complete*, venea după alte două încercări anterioare : drama în proză *Despot-vodă* (1868) de D. Bolintineanu și poema dramatică *Despot-vodă* (1877) de N. Scurtescu. Intenția lui Alecsandri, emul de astă dată al lui Victor Hugo, a fost de a crea un erou romantic din stirpea lui Ruy Blas, dotat cu reale însușiri și însuflețit de înalte idealuri, incapabil totuși de a se realiza, fie din cauza lipsei de pondere, fie din cauza adversităților prea mari din jurul său. („E lesne — scrie Alecsandri — a luneca pe povîrnișul ce duce de la tron la tiranie, cînd omul nu știe a se stăpîni pe sine și cînd el nu poate a sta neclintit și răbdător în prezența piedicilor ce se ridică

și nămolesc calea voinței lui"). În ciuda concepției sale, bunul simț l-a împiedicat pe Alecsandri să trateze figura Eraclidului ca pe un erou predestinat la cădere prin intervenția imprevizibilă a unui destin irațional. Din dramă rezultă că Despot nu cade în chip fatal, ci fiindcă n-a știut să se sprijine în acțiunile lui pe popor, la suferințele căruia a rămas surd, preocupat în mod exclusiv de gloria personală. În felul acesta piesa nu este numai o evocare a unui erou epic complex, cu acțiuni spectaculoase, ci și o încercare interesantă de reconstituire a realității sociale din Moldova veacului al XVI-lea.

Figura lui Despot se impune din primele rînduri ale piesei. Vedem pe „noul Cid" animat de gînduri sublime de a elibera Moldova, Elada și Bizanțul de asuprirea otomană. Originea lui nobilă, inteligența, vitejia uimesc pe bărbați și seduc pe femei. Eroul cîștigă încrederea vornicului Moțoc, inima fiicei acestuia, Ana, chiar simpatia doamnei Ruxandra, soția lui Alexandru Lăpușneanu, căreia îi oferă daruri bogate, descoperindu-i și faptul că-i este rudă. Anihilează efectul otrăvii date de Toma Calaibacanul din ordinul domnitorului printr-un „balsam de Morava" pe care-l are totdeauna asupra lui, sare cu calul peste zidul cetății, se salvează din închisoare schimbîndu-și hainele cu Ciubăr-vodă, se sustrage extrădării prefăcîndu-se mort și intrînd într-un sicriu. Ajuns domnitor după înfrîngerea lui Lăpușneanu, vrea să înfăptuiască unirea țărilor române, să răscoale Bulgaria și Grecia împotriva turcilor,

cărora le plătește haraciul prin mijloace ingenioase, topind odoarele bisericești. Înțelegînd să lucreze după principiul absolutist feudal : „Puterea covîrșește universalul Drept", Despot se dedă la acțiuni care provoacă mînia poporului și-i precipită sfîrșitul. Toate faptele eroului, inclusiv moartea lui de mîna fanaticului Ciubăr, după ce printr-un discurs plin de demnitate și iscusință obținuse iertarea din partea lui Tomșa, sînt excelent înscenate, cu multă pricepere a tehnicii dramatice, cu mișcare, fantezie și vervă, încît impresia de creație se realizează la lectură, ca și la spectacol, fără nici o dificultate.

Alt merit incontestabil al lui Alecsandri e de a fi adus pe scenă prin două personaje simbolice, Limbă Dulce și Jumătate, poporul la celălalt pol al conflictului, motivînd în chip just căderea lui Despot prin asuprirea la care a supus țara. Filozofia este formulată înțelept de Limbă Dulce :

Pămîntul gras prieste spinoaselor urzici.
Moldova-i năvălită de greci și eretici,
Și biruri peste biruri, vînaturi pentru masă
Și-un galbin pe tot anul de fiecare casă,
Încît biata sudoare a muncii s-a schimbat
Într-un pîrîu de aur ce curge la palat.
Pe noi ne duce lumea la margine de groapă,
Și din avutul nostru locustele se-ndoapă.
Rău e cînd rîde culmea de mușuroi, de jos...
Dar vai de cap, cînd talpa-i mîncată pîn'la os...

Opoziția dintre domnul tiran și popor este înfățișată direct. În momentul cînd Despot încearcă să momească țărănimea cu bani, Limbă Dulce dă riposta cuvenită :

Despot, sîntem țărani,
Nu vindem țara noastră, nici cugetul pe bani,
Ca să-ți culeagă darul și-a ta pomană seacă,
Ar fi ca să se plece românul ... nu se pleacă !
(Respinge punga cu piciorul)
Opinca îți azvîrle pomana înapoi.
Nici noi sîntem de tine, nici tu nu ești de noi.

Dacă în prezentarea lui Despot autorul a făcut apel la procedeele teatrului romantic francez, în special la recuzita aventurierilor lui Victor Hugo, în privința conflictului și a rezolvării lui el s-a adresat cronicilor naționale (Ureche, Șincai). Prin Tomșa (care după Ureche a ucis pe Despot) și Ciubăr, autorul a vrut să figureze rezistența tradiției locale, ortodoxe, față de Reformă. În ciuda unor tendințe legitimiste, drama, scrisă după războiul de independență, are o orientare patriotică și democratică.

Fîntîna Blanduziei, compusă la Mircești în 1883, și reprezentată întîia oară la București în 1884, cu C. Nottara în rolul titular, apărută în volumul X din *Opere complete* (*Teatru*, vol. V) în 1884, este opera în care poetul a pus cel mai mult din personalitatea sa artistică, atît din punct de vedere al conținutului, cît și sub raportul expresiei. Drama tratează, luînd ca exponent pe Horațiu, lupta geniului cu vîrsta, incompatibilitatea ivită la sfîrșitul

activității unui mare poet între prestigiul spiritual și declinul fizic, ori, în alți termeni, nepotrivirea imposibil de înlăturat între sufletul tînăr și corpul bătrîn. Aproape de 60 de ani cînd a scris piesa, Alecsandri a înțeles bine pe Horațiu, datorită desigur asemănării sale temperamentale cu poetul latin, dar și mai bine s-a înțeles psihologicește pe el însuși. Nu întîmplător tînăra sclavă care dezlănțuie pasiunea tîrzie a lui Horațiu este o getă denumită de Alecsandri, conform unui vechi procedeu al său de a stabili o corespondență între personaje și numele lor, Getta. Ajuns pe culmile gloriei, Horațiu se crede îndreptățit în chip obligatoriu la dragoste, cu atît mai mult cu cît el este capabil să trăiască mai deplin acest sentiment uman, să-l eternizeze prin creația lui :

Poet sînt și poetul nu e scutit de chin,
De tot ce-i omenire nimic nu-i e străin,
Mai gingaș în durere, mai viu în fericire
Din patima ce moare el face-o nemurire...

Poetul va fi silit să constate că Getta îl admiră, dar iubește pe Gallus, un tînăr de vîrsta ei, de unde regretul admirabil exprimat într-un vers :

Sînt om ce nu fac umbră, căci soare nu mai am...

și amara trezire la realitate :

Sfîrșit cumplit ! Horațiu, ca om te-ai stins cu-ncetul
Și n-a rămas din tine decît numai poetul.

Horaţiu are o clipă impulsiunea de a ucide pe Gallus, dar renunţă cînd Getta îi aduce manuscrisul *Artei poetice*, pierdut la Fîntîna Blanduziei (vestita Fons Bandusiae cîntată în *Carmina*, III, 13, în unele ediţii, ca de pildă în cea franceză de la Garnier-frères, 1872, Fons Blandusiae), redînd tinerilor libertatea. Lor li se cuvine dragostea pe cînd poetului cartea care îl face nemuritor :

Din bunurile vieţii cu tine mă aleg.
O ! glorie, Horaţiu nu va peri întreg !

„Veselul" Alecsandri, devenit generos şi senin la bătrîneţe, a ştiut să îndepărteze umbrele tristeţii chiar în ultimii ani pe care-i mai trăia, profesînd, ca şi Horaţiu, în care s-a regăsit la etapa umanistă a creaţiei sale, o concepţie epicureică, surîzătoare, rezumată în acest *carpe diem :*

Amici, a noastre zile sînt paseri trecătoare,
N-avem în scurtul vieţii nici timpul de sperat,
Ferice care cîntă cu inima la soare
Şi dă chiar nemurirea pe-un dulce sărutat !
Hebé ! săgeata scumpă de care vreau să mor
E-n ochii tăi, în tolba divinului amor !

Piesa a avut un ecou imediat peste hotare dacă ne gîndim că o traducea şi publica la Viena în 1885 Edgar von Herz : *Am Bandusischer Quell, dramatische Dichtung in drei Aufzügen.*

În parte şi *Ovidiu*, reprezentată la 8 martie 1885 şi publicată în 1890 în *Opere complete*, XI *(Teatru*, vol. IV, de fapt VI), al cărei plan îl schiţa citind cartea lui Ch. Dezobry, *Rome au*

siècle d'Auguste, este un elogiu al iubirii înţeleasă ca motor principal al poeziei, deci ca unic sens al existenţei unui artist, precum declară prin Alecsandri autorul *Artei de a iubi*:

Iubesc căci am menire în veci ca să iubesc,
De sînt poet, talentu-mi femeii datoresc.

Pentru a explica exilarea poetului latin la Tomis, Alecsandri a inventat însă o intrigă romanţioasă, posibilă numai în ficţiune. Ovidiu, încredinţat şi el că se poate bucura de un acces erotic nelimitat, se îndrăgosteşte chiar de nepoata lui August, Iulia (în realitate, aceasta, măritată, era amanta lui Didius Silanus). Un invidios, Ibis (numele, autentic, este scos din ediţia D. Nisard a operelor lui Ovidiu, din 1857), soţul Corinei, amanta titulară a poetului, încearcă să-l ucidă şi, dînd greş, înscenează în for o manifestaţie calomnioasă împotriva Iuliei ca din partea rivalului său. Manifestaţia nu dă rezultate, şi atunci Ibis denunţă împăratului legăturile Iuliei cu Ovidiu. Corina previne pe poet asupra consecinţelor, totuşi îndrăgostiţii, într-un moment de exaltare, îşi recunosc vinovăţia faţă de August care hărăzeşte pe Iulia regelui dac Cotizon, ameninţînd pe poet cu o cruntă pedeapsă. Deoarece Iulia refuză însoţirea cu Cotizon şi mai ia parte la o petrecere în vila lui Ovidiu, împăratul trimite pe acesta din urmă la Tomis (adevărata cauză a relegării nu e încă lămurită : după unii, Odiviu văzuse pe Iulia fără vestminte, după alţii, ar fi înlesnit Iuliei întîlniri amoroase, ceea ce constituia delictul de *lenocinium*). În ultimul act al piesei,

Alecsandri prezintă pe Ovidiu la Tomis. Deşi suferind, comandă o armată împotriva geţilor, biruie şi e aclamat de mulţime. Sarmatul Gettor ia prizonier pe Ibis care lupta de partea lui Cotizon, rege al Daciei (de fapt, mort la această dată). Ibis obţinuse prin Cotizon graţierea lui Ovidiu, dar, urmînd mai departe pe poet, aruncă papirusul cu porunca împărătească în foc. Soseşte şi Iulia la Tomis şi alţi prieteni, să aducă vestea iertării, prea tîrziu. Poetul, care nu-şi ascunsese oroarea de iernile scitice şi de moravurile barbare, se stinge cu viziunea României viitoare :

Trec secoli... O ! minune ... Aici în răsărit,
Vlăstarul, fiu al Romei, stejar a devenit,
Şi Istrul moşteneşte al Tibrului renume...
Se-nalţă-o nouă Romă, renaşte-o nouă lume.
Mormîntu-mi se deschide ... din el în viitor
Un lung torent de viaţă se-ntinde roditor,
(cu entuziasm)
Dumnezeiri ! ... Nu ! ginta latină-n veci nu moare !
(şovăie şi cade pe pat)
Ah ! iată... noaptea... noaptea... ah ! mor... ah !...
soare ! ... soare !

Alecsandri a avut intenţia, lăudabilă, de a populariza peste hotare omagiul pe care românii îl aduceau prin el poetului latin mort la Tomis. Şi-a tradus piesa în franţuzeşte în proză, prefăcînd-o apoi în scenariu de operă, în aceeaşi limbă. Scenariul, a rămas în manuscris. O operă *Ovidiu* a compus între 1941—1948 Constantin C. Nottara.

În decurs de aproape jumătate de secol, Alecsandri a scris un număr de peste 50 de piese de teatru, totalizînd circa 2000 de pagini (9 comedii, din care una, *Les bonnets de la comtesse*, în limba franceză, în versuri, publicată la Socec în 1882, 2 proverbe cu cîntece, 2 tablouri, 7 comedii cu cîntece, 14 cînticele comice, 4 operete, 3 vodeviluri, un dialog politic, 3 scenete, 2 farse de carnaval, o feerie, 6 drame).

La succesul teatrului său a contribuit și muzica lui Alexandru Flechtenmacher (pentru *Chiriţa în Iaşi, Chiriţa în provinţie, Scara mîţei)*, Eduard Wachmann (pentru *Agachi Flutur, Gură-cască, Paraponistul, Paracliserul* sau *Florin şi Florica)*, Ciprian Porumbescu *(Crai nou)*, jocul unor actori iluştri ca Matei Millo, Luchian, Şt. Iulian, C. Nottara, Aristizza Romanescu, mai încoace Miluţă Gheorghiu, George Vraca şi alţii.

Se reprezintă încă *Iaşii în carnaval, Peatra din casă, Mama Angheluşa, Chiriţa în provinţie, Harţă Răzăşul, Despot-vodă, Sînziana şi Pepelea, Fîntîna Blanduziei, Ovidiu*, şi altele.

Alecsandri a creat puţine tipuri, a născocit însă o mare cantitate de nume comice, precum : Acrostihescu, Safir Balaur, Barză, Grigore Bîrzoi, Bombeanu, Bondici, Buimăcilă, Bursuflescu, Cernelescu, kir Chirilă, Nastasi Cîrcei, Cîrcioc, Ciupici, Clevetici (şi Clevetius), Colivescu, Coşcodan, Coţofănescu, serdarul Cuculeţ, Costică Duducescu, postelnicul Evghenidis, bucătarul Funduc, chir Gaitanis, Ghiftui, Gînganu, Gîngu, Nae Gîscănescu, Goldimer, Suliţă, Agachi Flutur, Hagi-Flutur, Harţă, Hillarius,

Costică Hazliul, Iorgu Hîrzobeanu, maiorul Ivan Stacanovici Ibrailof, Imergold, Ischiuzarliu, Lipicescu, Tachi Jăvrescu, Jumătate, comisarul Agamemnon Kiulafoglu, Leonaş, Leonil, Nae Postuleanu, Lică Panglică, Limbă Dulce, Lunătescu, Mustocsidis, Sandu Napoilă, şătrarul Nărilă, recrutul Nasoean, Nae Năucescu, aga Neamuş, Papă Lapte, Pestriţ, Grigore Pîlciu, Pungescu, Răzvrătescu, gladiatorul Rutuba, comisarul Săbiuţă, Serviescu, Antohi Sgîrcea, pitarul Slugărică, Mihăluţă Spulberatu, baronul von Klaine Şwabe, Şoldan, şatrarul Talpă-Lată, Titirez, Tribunescu, Toroipan, moş Trohin Pîcală, Trufandachi, jignicerul Vadră, răzeşul Vîntură-Ţară, polcovnicul Viteazovici, banul Vulpe, chir Zuliaridi, Afrodita, Aglae, mama Angheluşa, Aristiţa, Calipsiţa, Chiriţa, Ferchezanca, Luxiţa Fespezanca, Anica Florinească, Tarsiţa Garofescu, Luluţa, Mândica, Marghioala, Chera Nastasia, Porumba, Profiriţa, contesa Irina de Puţăzănberg, Gahiţa Rozmarinovici, Enăchiţa Rufinească.

B. P. Hasdeu în *Trei crai de la răsărit sau Ortonerozia* (1872) a reluat satira maniei latiniste din *Rusaliile sau Satul lui Cremene*. Caragiale adînceşte pe Gahiţa şi pe Iorgu de la Sadagura în Ziţa şi Rică Venturiano din *O noapte furtunoasă*, pe comisarul Săbiuţă, subprefectul Răzvrătescu, Clevetici şi Tribunescu în Pristanda, Tipătescu, Farfuridi şi Caţavencu din *O scrisoare pierdută*. Dar şi Alecsandri a profitat de *Răzvan şi Vidra* (1867) lui Hasdeu în *Despot-vodă*, de unele sugestii caragialeşti în *Sînziana şi Pepelea*.

Teatrul comic al lui Alecsandri a militat pentru îndreptarea moravurilor, împotriva stării pe loc, dar și a falsului progres, ridiculizînd demagogia și pledînd pentru dreptate socială. Ideile democratice și patriotice ale revoluției de la 1848 (independența națională, unirea, emanciparea țăranilor, abolirea sclaviei etc.) sînt idei călăuzitoare ale teatrului lui Alecsandri, uneori aproape tezist. Tot ce ține de aceste idealuri generoase, cu limitele respective, condiționate istoric, reprezintă latura romantică în sens progresist a dramaturgiei lui Alecsandri.

Observația satirică prin tipuri, analiza tarelor morale și sociale, tendința de îndreptare a moravurilor, prin ridicularizarea abaterilor de la regula canonică, țin de cealaltă latură, clasică.

Natură optimistă, Alecsandri n-a avut decît în mică măsură sentimentului tragicului, comicul precumpănind chiar în drame. *Zgîrcitul risipitor* este, în aspectul ei fundamental, o comedie de caracter. *Despot-vodă* poate fi considerată tragicomedia aventurii. *Fîntîna Blanduziei* e o dramă cu deznodămînt ușor melancolic, mai degrabă fericit, o comedie a iubirii crepusculare. Cînd Alecsandri a vrut cu dinadinsul să zugrăvească aspectele tragice ale vieții a eșuat în melodramă, ca, parțial, în *Zgîrcitul risipitor* și, total, în *Lipitorile satului*. Slăbiciunea principală a dramei *Ovidiu* provine din imposibilitatea eroului de a-și realiza destinul tragic.

Procedeele de înfăptuire a comicului sînt în teatrul lui Alecsandri diverse, nu totdeauna de

cea mai bună calitate. Comicul de limbaj este savuros cînd transcrie autentic vorbirea populară a țăranilor din Moldova, excelează în parodierea vorbirii franțuzite și latinizante, dar alunecă în șovinism cînd mimează jargonul străinilor. Multe din personajele teatrului lui Alecsandri se caracterizează exclusiv verbal, ceea ce este o calitate dar și un defect, pentru că abundența cuvintelor nu corespunde decît rar unei complexități interioare. Un merit de netăgăduit al lui Alecsandri este de a fi implicat în trama pieselor cu subiect împrumutat fenomene specific românești, moravuri și tipuri izbitor locale. Poetul a știut în același timp să valorifice izvoarele naționale, ținînd un contact permanent cu folclorul și cu cronicile din care și-a extras două din veritabilele lui creații, *Sînziana și Pepelea* și *Despot-vodă*.

Evoluția teatrului lui Alecsandri este în linii mari ascendentă. Un pas important l-a făcut în primul deceniu de activitate de la *Iorgu de la Sadagura* pînă la *Chirița în provincie*. Această perioadă, în jurul anului 1848, constituie o etapă însuflețită de avînt revoluționar, ascuțit satirică la adresa regimului despotic feudal. În perioada următoare, Alecsandri continuă să lupte prin teatrul său pentru idealurile revoluției, compunînd piese ocazionale, dar și cîntecele comice, în care surprinde tipuri din noua societate, liberali demagogi, conservatori anacronici obstinați, clientelă politică recrutată din rîndul funcționarilor instabili, precum și diferite spețe de paraziți sociali. Încer-

carea de a îmbrăţişa aspecte contemporane mai vaste în drame şi comedii i-a izbutit mult mai puţin în aceeaşi vreme, scriitorul plătind un tribut considerabil ideologiei claselor dominante în *Lipitorile satului* şi *Boieri şi ciocoi*. Cu producţiile din ultima etapă, autorul îşi ia însă revanşa atît în comedie, cu feeria *Sînziana şi Pepelea*, satiră alegorică transparentă a regatului lui Papură-vodă (Carol I), cît şi în drama de evocare a trecutului nostru de luptă împotriva tiraniei, cu *Despot-vodă*.

Fîntîna Blanduziei, capodopera teatrului lui Alecsandri, este străbătută de o concepţie umanistă, clasică. Viaţa formează izvorul necesar al artei, dar la rîndul ei arta înnobilează viaţa, face pe om mai sensibil şi mai bun. Artistul, chiar bătrîn, nu pierde emoţiile tinereţii, el gustă şi plăcerile vîrstei sale şi, prin contemplarea trecutului, pe acelea juvenile. Amărăciunea renunţării la plăcerile materiale este recompensată de conştiinţa realizării în planul artei.

Alecsandri a făcut chiar din Ovidiu un cîntăreţ al iubirii de oameni, al prieteniei, precum declară el însuşi :

Eu nu cunosc ce-i ura cu infernalu-i chin.
Am numai oaspeţi veseli şi blînzi în al meu sîn :
Amor, prietenie, senin, compătimire,
Tovarăşi scumpi de cale ce duc la fericire ;
Ei îmi arată lumea prin văl trandafiriu
Făcîndu-mă-al iubirii poet iubit să fiu,
Şi-mi spun că nu-i fiinţă mai tristă, mai muncită,
Ca omul ros de ură şi-nvidie urîtă.

Această condamnare a mizantropiei pe care conștiința triumfului artistic o generează în anume spirite individualiste este încă o confirmare a umanismului creației dramatice a lui Alecsandri, ca, dealtfel, și a întregii sale opere, puternic ancorată în realitate, legată de aspirațiile cele mai nobile ale omului.

III

În *Însemnări literare* din 15 iunie 1919, G. Ibrăileanu se opunea „tenacei prejudecăți că Alecsandri este mai ales, și mai înainte de toate, un poet în versuri" și susținea că paginile care satisfac mai mult pe cititorul modern sînt cele de proză, în special „notele sale de călătorie".

„Poate că cea mai durabilă parte a operei lui Alecsandri este aceea în proză" — scria și G. Călinescu în *Istoria literaturii române...* din 1941 și în sinteza *Vasile Alecsandri* (1958).

Adevărul este că nu găsim în proza lui Alecsandri nici o calitate și nici un defect pe care să nu le aflăm și în opera sa poetică ori dramatică, încît impresia de preeminență a prozei poate să fie produsă de faptul că, cel puțin, în literatura noastră, poezia îndeosebi s-a înnoit mai repede și mai mult decît proza, începînd chiar din timpul vieții lui Alecsandri, prin Eminescu și Macedonski, ei înșiși proza-

tori, evoluați, prestigioși. Reprezentant al unei generații mai vechi, Alecsandri rămîne însă și ca prozator un precursor de o valoare istorică indiscutabilă.

Ca și poezia și teatrul, proza lui Alecsandri se desfășoară pe cele două direcții ale epocii în care a scris (1840-1880), romantismul și clasicismul. Romantismul, adoptat la noi încă de pe la 1830, teoretizat la *Dacia literară* în 1840 și experimentat practic în 1848 și 1859, continuă să fie, cu Eminescu, stilul literar predominant încă un deceniu după 1870, odată cu triumful, în proză prin Creangă și în teatru prin Caragiale, al clasicismului.

În nuvela de debut, *Buchetiera de la Florența*, publicată sub titlul *Suvenire din Italia* în primul număr al revistei *Dacia literară*, descoperim aproape toate caracterele prozei lui Alecsandri și anume : subiectivitatea (raportarea continuă la propria persoană), observația naturii exterioare, gustul pentru senzațional sau anecdotă, darul povestirii, dar și lipsa invenției epice, sentimentalismul unit cu ironia și umorul, predilecția pentru pitoresc și exotic, aspectul general memorialistic, de jurnal. Însemnările de călătorie erau foarte la modă în Franța romantică și între 1834-1835 Albert Montémont publica o culegere de 46 de volume de *Voyages effectués par mer et par terre dans les diverses parties du monde...*, iar Alexandre Dumas-père va tipări peste treizeci de volume de *Impressions de voyage*, din care unele *(Suisse, Le Corricolo, Le Speronare)* vor fi par-

ţial traduse şi la noi de C. Negruzzi şi I. Eliade-Rădulescu. Îi era cunoscută lui Alecsandri opera lui Jacques Arago, *Voyage autour du monde*. Călătoria în Italia era, şi va fi încă, experienţa necesară şi hotărîtoare pentru orice scriitor. Goethe, tatăl şi fiul, Byron, Shelley, Lamartine, Chateaubriand, Gautier, Musset, Merimée, Stendhal o fac. La noi, o făcuse, în 1824, cu un remarcabil efect literar, Dinicu Golescu. V. Alecsandri a văzut întîia oară Italia în 1839 cu C. Negri, cînd, după cum rezultă din nişte *Souvenirs de ma vie*, o vînzătoare de flori, Giuseppina Beppa, se îndrăgostise de prietenul său cu toată seriozitatea, din moment ce, în 1877, ruga printr-un bilet pe colonelul Pisoski „di farmi un gran favore, di depozze questo buché di fiore co il presente biglieto sulla tomba del defunto mio caro amico Constantino Negri, come sacro suvenire da parte di sua amica". (După N. Petraşcu, amica lui Negri era Giuseppina Berta, primadona de la teatrul Pergola.) Intriga nuvelei lui Alecsandri e complicată în spiritul romanesc italian şi francez (Paul de Kock are un roman, *Mon voisin Raymond*, cu o buchetieră, Nicette, nume folosit în *Iluzii pierdute* de M. Kogălniceanu, şi o dramă-vodevil, *La bouquetière des Champs Elysés)*. În biserica Santa Maria del Fiore din Florenţa autorul descifrează pe icoana sfintei Cecilia iscălitura pictorului V***, cunoscut la Paris. Pictorul e şi el prosternat în faţa icoanei, îşi recunoaşte prietenul şi-l conduce într-o cafenea, unde o buchetieră îi înmînează nişte flori. Amicii merg în lunca Arnului şi aici pictorul po-

vestește dragostea sa pentru frumoasa primadonă Cecilia, modelul icoanei. Fusese grav rănit cu un stilet în momentul cînd îi intona o cantonetă, apoi cîntăreața dispăruse, dusă departe de tutorele și petitorul ei, signor Barbarissimo (metoda numelor semnificative e pusă în practică de pe acum de Alecsandri). Strîngînd la piept buchetul de flori, pictorul dă peste un bilet care-l anunță că Cecilia (se travestise deci în buchetieră) s-a întors în oraș. Din nou pictorul e atacat în biserică, dar de data aceasta Barbarissimo cade străpuns de propriu-i stilet. Autorul vede pe îndrăgostiți în drum spre Civita Vecchia „îmbătați de dulcele delir al iubirii" și-și înăbușă ca martor un suspin : „Ei semăna ca doi îngeri adormiți în voluptatea estaziei cerești". Cu toate că autorul însuși are un rol în nuvelă, nu-i greu de înțeles că în pictorul V***, Alecsandri se înfățișează tot pe el, ca pe un Werther sau René cu fața „lungăreață și albă", cu ochii „negri, mari și înfocați", cu fruntea „largă și genială". Dealtfel pictorul are voce, cîntă cu „dulcime" la mandolină și improvizează versuri întocmai ca Alecsandri :

Ah ! te iubesc și drag mi-e de-a o spune
Ș-orcît de mult în lume voi trăi,
Tot vreau să-ți spun, să-ți spun dulce minune,
Cît te iubesc și vecinic te-oi iubi !

Altă *Suvenire din Italia,* publicată în *Albina românească* din 1843, *Monte di fo,* este istoria contelui Petro Foscari (numele e byronian), un Quasimodo respins de Letiția, fiica

ducelui Orloni, devenit, din această cauză, căpetenia unei cete de bandiți în munții Apenini, sub numele de Marco Brojio. Banditul este pe punctul de a se răzbuna pe rivalul său, Amalteo Peroni, care-i pusese în față o oglindă, cînd un fulger îl trăznește. Poetul a tratat această legendă din Munții Apenini, comentariu al vulcanului de lîngă satul Petra Mala dintre Giogo și Filigare, și în versuri *(Muntele de foc*, în ciclul *Mărgăritărele).*

Neverosimilă e povestirea *Toader și Mărinda*, publicată în *Calendar pentru poporul român pe anul 1844*, despre o fată îndrăgostită de văcarul satului, despărțită de el de părinți, și care înnebunește cînd își vede iubitul militar la Iași.

O intrigă la bal maschè, publicată în *Propășirea* (1844), are subiect de farsă (autorul a scos din ea proverbul dramatic cu cîntece într-un act, *Rămășagul).* Este vorba de soțul fanfaron căruia i se administrează păcăleala de a-și cuceri la bal mascat propria soție.

Alecsandri a inserat ulterior aceste două din urmă „anecdote", după propria sa definiție, în relația de voiaj *O primblare la munți*, publicată tot în *Propășirea.* Memorialul cuprinde în plus istoria unui călugăr care omorîse în tinerețe trei turci salvîndu-și nevasta răpită, ucisă apoi și ea de al patrulea turc, istoria nevestei unui pădurar speriată de un urs ce pare a fi fost mai degrabă un om, versuri auzite din gura unui cioban și notate pe loc, peripeții comice pe tema avariției călugărilor ce ascund „mîngîierea" (rachiul) și bucatele, pretinzînd că se

hrănesc numai „cu domnul", neevitîndu-se nici jocurile de cuvinte (un cîrd de boi vrea să arunce pe călători în Bistrița „sub cuvînt că boii trebuie să aibă pasul asupra boierilor și feciorilor de boieri, fiindcă și ei au fost feciori de *boi ieri*, și că astăzi sînt boi întregi").

Deși autorul afirmă că nu poate admira natura decît prin exclamații, cîte un tablou e zugrăvit cu mijloace afară din comun :

„Razele soarelui începea a răzbate pintre copacii de pe creștetul munților și da negurei ce-i cuprindea o văpsală roșietică ; iar în fundul văilor, unde pîcla era încă deasă, abie se zărea, ca printr-un vis, apa Bistriții ce părea ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut mai lată și mai limpide ; și, deodată, cînd soarele s-au ivit pe cer, umplînd toată întinderea de lumină, deodată frumoasa vale a Bistriții au steclit ca o panoramă, cu rîul său răpide pe care se coborea vreo cîteva plute, cu munții nalți și tufoși ce o împregiură, cu satele sale sămănate de costișe ca niște giucării și, într-un cuvînt, cu tot farmecul care împodobește natura sa mîndră și sălbatică..."

Hogaș și Sadoveanu vor continua acest soi de proză turistică.

Istoria unui galbîn, apărută în *Propășirea* (1844), folosește alegoria, după modelul unei nuvele germane, *Moneta*, tradusă cu șase ani în urmă în *Mozaicul* lui C. Lecca din Craiova. În nuvela germană, un galben, înviat la miezul nopții, povestește stăpînului său Theobald peregrinările lui pe la un uzurar, un zaraf, un frizer, un tînăr risipitor, un bancher, un poet,

un căpitan de corabie. La Alecsandri fabula e luată ca simplu pretext pentru satira morală și socială. Galbenul olandez povestește tovarășei sale, o para turcească, peripețiile prin care a trecut din 1820, cînd se afla în buzunarul căpitanului de corabie Costiță, în aceeași companie. Căpitanul a cumpărat cu el grîu. Negustorul l-a băgat de frica hoților în ciubotă, dar nu l-a putut păstra, căci un director de tribunal i-a luat pentru o pricină „și ciubotele din picioare". Galbenul ținuse negustorului loc de martor. De la judecător a trecut la unul din acei „trîntori paraziți" crescuți la „școala vestitului Robert-Macarie, de coțcărească pomenire", ce ar merita o odă „escamotofilă" ca aceea pe care Eliade, marele „ammiratore della prestidigitazione", a dedicat-o iluzionistului Rodolfo (ironie la adresa italienismului). Trișorul a plătit galbenul unui cămătar sau zaraf. Acesta a trebuit să-l cedeze căpitanului unei bande de hoți, care, iubind nevasta unui ispravnic, a căzut în cursă și a fost la rîndul său jefuit (satira administrației). Ispravnicul dă galbenul soției, soția îl dă unui verișor pentru lecții, verișorul ducîndu-se la vînătoare îl pierde pe cîmp și astfel moneta ajunge în posesia tinerei țigance Zamfira. Episodul ce urmează e o pledoarie împotriva regimului sclaviei țiganilor. Romanticii au manifestat un viu interes pentru țigani, zugrăviți de Pușkin ca firi aventuroase, nobile și rebele (în poemul *Țiganii* tradus de A. Donici) sau ca ființe dominate de pasiuni violente (Carmen din povestirea lui Prosper Merimée, Esméralda din *Notre Dame de Paris* de

Victor Hugo). În *Histoire politique et sociale des principautés danubiennes* (Paris, 1855), Élias Regnault dă o referință asupra tîrgului de țigani practicat de prințul Știrbei :

„L'argent venant à manquer, fit ressource de ses tziganes, les vendant à droit et à gauche, sans tenir compte ni des alliance ni des liens de parenté..."

Și Alecsandri prezintă un tablou mișcător al tîrgului de robi țigani :

„Cînd sosi ziua mezatului, piața ocîrmuirei înfățoșa un tablou vrednic de cele mai crunte vremi a barbariei. Ea era ticsită de țigani lungiți la pămînt cu țigancele și cu copiii lor, plîngînd împreună și căinîndu-se ca niște adevărați osîndiți la moarte. O mulțime de boieri și de negustori umbla pintre dînșii, călcîndu-i în picioare și arătîndu-i cu degetul ca pe niște vite. Unul zicea : — Aista face zece galbini. Altul răspundea : — Eu n-aș da nici un căuș de făină pe el. Altul iar striga : — Vere, vere, nu te încurca în negustorii de țigani, că-s mai bune cele de boi. Din toate părțile auzeai vaiete amestecate cu rîsuri, lovituri de bici, țipete, ocări și blăstămuri."

Descrierea vieții de șatră a țiganilor nomazi revelă în Alecsandri un excelent pictor etnografic, în felul lui Theodor Aman :

„Cum și-au așezat corturile în apropierea unui tîrg sau a unui sat, bărbații, dintre care cei mai mulți sînt ferari sau lingurari, purced să vîndă drîmbe, coveți, lăcăți, fuse ș.c.l. ; babele se duc de trag cu sorții fetelor romînce

pe la case ; flăcăii merg de gioacă ursul prin ogrăzile boierilor ; şi numai nevestele rămîn în şetre pentru ca să gătească de mîncat, în vreme ce copiii lor aleargă goli pe cîmp giucînd *tananaua*. Iar cînd se întorc cu toţii sara la corturi, atunci să auzi răcnete de copii ce cer de mîncare, latrete de cîni goniţi de la ceaunul de mămăligă, nechezuri de cai ce vin de la păscut, cîntice de flăcăi şi de fete mari ce se întorc din luncă de la culesul fragilor, sfezi, dizmierdări, vaiete, hohote, chiote, sunete de cobze, de scripce, de drîmbe ; toate aceste la un loc, rîdicîndu-se în văzduh odată cu fumul ce iese de sub fiecare şatră. Şi puţin mai în urmă, cum s-au culcat soarele, cum s-au stins focurile, pare că nici n-au fost, nici nu mai sînt... O tăcere adîncă domneşte peste tot ; oameni şi dobitoace, toţi odihnesc ; numai cînii se aud lătrînd la lună şi numai vro babă-cloanţă se tîrăşte culegînd burueni pentru discîntici."

Vîndută pe zece galbeni la vîrsta de şapte ani unui boier din Craiova, Zamfira a fost furată peste opt ani de prietenul ei din copilărie Nedelcu şi dusă în Moldova. După şase luni însă, boierul a găsit-o şi a vrut s-o ia cu sila înapoi. Nedelcu i-a dat cu toporul în cap, a fost condamnat la moarte şi spînzurat, iar Zamfira a înnebunit. Fugărită de nişte oameni pe cînd rătăcea pe cîmp, a fost salvată de un vînător. Galbenul dăruit de Zamfira vînătorului s-a plasat exact în locul unde acesta primise într-un duel un glonţ. Scăpat de la moarte, vînătorul a dat moneta unui cerşetor, de la acesta a răscumpărat-o un poet, martor la duel, care

însă, distrat, a subscris-o la *Propășirea*, de unde în fine a ajuns în posesia autorului. Epilogul povestirii este o satiră la adresa poeților convențional pesimiști, la modă pe la 1844, ca autorul elegiei *Desperarea* (Alecsandri citează versuri mimetice). Începutul dialogului între galben și para e o bună scenă de *commedia dell'arte :*

„*Galbînul :* Dar, mă mir de stăpînul meu cum de au uitat cine sînt eu, și m-au pus la un loc cu o biată para ca tine, ce nu faci acum nici trii bani, atît ești de șterșă și de ticăloasă !

Paraua (plesnind de ciudă) : Rîde dracul de porumbrele negre !... Dar nu te vezi, ciuntitule, cît ești de ros de chila zarafilor ?... nu te vezi că ai ajuns în trii colțuri, că ai scăzut și ai slăbit cît un irmilic de cei noi ?... Ți-ai perdut toți dinții, sărmane, și vrei să mai mușți pe alții ?

Galbînul (cu fudulie, ridicîndu-se în picioare) : Leul deși îmbătrînește, tot leu rămîne și galbînul tot galbîn !

Paraua (săltînd des și iute de rîs) : Galbîn, tu ?... Cu adevărat, sărmane, ești galbîn, dar de gălbănarea morții.

Galbînul : Ian ascultă, cadînă bătrînă, nu te giuca cu cuvintele, că deși sînt acum în trii colțuri, pe loc înfig unul în tine.

Paraua (cu dispreț și cu un aer de mărire) : Eu am trecut prin degitele ienicerilor și nu mi-au fost frică ! Tocmai tu vrei să mă sparii ?"

Dialogul seamănă cu cel din schița paremiologică *Pîcală și Tîndală* de C. Negruzzi și

anticipează tehnica lui Ion Creangă din *Acul și barosul*.

Și *Iașii în 1844* „o primblare prin ulițele capitalei Moldovei", apărută în *Calendarul Foaiei sătești* pe 1845, beneficiază de compunerile anterioare ale lui Negruzzi *(Zoe, Au mai pățit-o și alții)*, M. Kogălniceanu *(Iluzii pierdute)* și Alecu Russo *(Iassy et ses habitants en 1840)* și prevestește proza posterioară a lui Eminescu din proiectul de roman *Aur, mărire și amor*. Întocmai ca Hogaș mai tîrziu, Alecsandri declară că iubește numai acel voiaj care „liber de orice înrîurire străină, urmează numai capriților vremelnice a închipuirei și care ia ființă fără pregătire, precum și fără scop hotărît". Hoinărind deci la întîmplare prin împrejurimile și interiorul Iașilor, scriitorul vede pretutindeni „galerii de contrasturi", o amestecătură pestriță de crîșme sordide, magazine de lux, dughene evreiești, cafenele grecești, tutungerii armenești, cofetării italienești, croitorii franțuzești, cismării nemțești, ceasornicării elveține și ferării țigănești. Aceasta fiindcă românul se adaptează repede la vicisitudinile modei, pe vremea turcilor a purtat cealma, făcea temenele și zicea *hojghioldum, safaghioldum*, pe vremea grecilor își punea în cap işlicul și vorbea cu *țelebimu*, iar mai de curînd îmbracă frac strîmt și ciripește numai *bonjour* și *bonsoir*. Specificul Iașilor îl constituie însă tina sa (poetul scrie și o „meditare mlăștinoasă", *Bahluiului, Odă către Bahlui*, reprodusă în *Doine și lăcrimioare* la ciclul *Suvenire)*, care va deveni, presupune ironic autorul, tot atît de

cunoscută în lume ca negurile Londrei, colbul Odesei, umezeala Parisului, vîntul înfocat de la Napoli, sau canalele Veneţiei. Dacă ironiile la adresa forurilor edilitare sînt îndreptăţite, în schimb, unele consideraţii asupra alogenilor apar nelalocul lor în această stampă.

Tot un tablou de epocă oferă Alecsandri în notele de călătorie din *Borsec*, unde nu întîmplător e citat „vestitul Gavarni" (notele au apărut parţial în *Propăşirea* şi în întregime în *Calendarul Foaiei săteşti* pe 1845). După ce descrie cu obişnuitu-i umor pavilionul băilor de gaz carbonic (Lobogo), deopotrivă de reci pentru toţi, scriitorul se ia la întrecere cu faimosul desenator şi caricaturist francez în zugrăvirea unui simulacru de bal :

„Închipuieşte-ţi o sală de lemn fără nici o altă decoraţie decît nişte fofeze de brad în care ard vro douăzeci de lumînări de său ; iar înlăuntrul ei o societate alcătuită de tot soiul de neamuri, un amestec de tot felul de toalete : dame romînce în rochii delicate şi gătite după modele Parisului ; baroane şi contese ungureşti îmbrăcate cu pretenţie, dar fără gust ; armence necioplite, în haine de jupînese de casă ; şi pe urmă fel de fel de frace civile şi militare, unele elegante, dar cele mai multe cu talii scurte şi cu cozile pănă la călcîie. Închipuieşte-ţi pe deasupra tuturor acestora figuri de toată făptura, de tot calupul, strîmbe, triste, vesele, mojiceşti, ungureşti, şvăbeşti, dobitoceşti ; într-un cuvînt, o bogată galerie de caricaturi, pintre care de-abie zăreşti cîteva feţe omeneşti. Acum înfăţoşază-ţi toate aceste fiinţi giucînd, sărind,

învîrtindu-se ca niște titirezi, bătînd din pintini ; iscodește în minte-ți suciturile de trup cele mai ciudate, strîmbările de obraz cele mai poznașe și așa vei avea o idee de balurile Borsecului."

Necazurile dar și deliciile unui occidental într-o stațiune românească balneară la 1847 sînt savuros relatate în narațiunea *Balta-Albă*, publicată în *Calendarul Albinei* pe 1848. Un pictor francez debarcat la Brăila face cunoștință cu zdruncinul căruței de poștă care-l proiectează și la pămînt, cu străjerul stațiunii, un om înarmat cu un ciomag potrivit pentru a turti un taur, cu patul de scînduri din locuința lui, instrument de sfărîmat ciolanele, cu echipajele, costumația și conversația europenească a vizitatorilor și spectacolul inedit al amenajării băilor, demn de penelul lui Doussault, Bouquet sau Raffet :

„Pe marginea unei bălți late zării deodată un soi de tîrg ce nu era tîrg, un soi de bîlci ce nu era bîlci ; o adunătură estraordinară, o înșirare neregulată de corturi, de căsuți de scînduri, de vizunii, făcute în rogojini, de brașovence, de cai, de boi, de oamini, care înforma de departe una din priveliștile cele mai originale de pe fața pămîntului. Lîngă o cutie de scînduri, unde bogatul trăgea ciubuc, se clătina de vînt o șatră de țoluri rupte, în care săracul se pîrlea la soare. Aproape de aceasta, se rîdica o cușcă de rogojini lipită de o brașovancă ce slujea de cameră de culcat. Mai încolo, un car mare, coperit de un lăicer, figura ca un palat cu două rînduri, căci la rîndul de

sus, adică în car, sta grămădiți o femeie cu trii copii, iar la rîndul de gios, adică sub car, găzduia bărbatul împreună cu un cîne ș.c.l.“

Culmea contrastului, franțuzul ia masa cu trei tineri valahi care vorbesc limba sa, bea vin de Bordeaux și asistă la un bal de peste două sute de persoane, cu toalete scumpe, flori, contradanț, valț și lumină, într-o atmosferă de Halima.

Cel mai interesant pasaj al narațiunii *Înecarea vaporului Seceni pe Dunărea*, publicată în *Almanahul pentru români pe 1853* (întîmplare autentică, amintită și de D. Bolintineanu în *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria*, București, 1858) este cel privitor la spectacolul naufragiaților debarcați pe mal :

„...La para unui foc aprins, lîngă apă, se zărea de o parte vaporul cufundat pe giumătate și răsturnat într-o coastă ; iar de altă parte lumina se răsfrîngea pe deosebitele grupe de călători și pe feluritele lucruri scăpate din vasul înecat : pînzi, fierării, saltele, perine, saci de drum, lăzi, farfurii stricate, sticle sfărîmate, găini și curcani legați de picioare, toate azvîrlite unele peste altele...“

Alecsandri a intercalat povestirea în fragmentul dramatic *Un salon din Iași* din volumul *Salba literară* (1857), unde ne întîmpină dialoguri umoristice ca în *Istoria unui galbîn :*

„*Domnul C.* : Dar de cavaleri ce zici ?

Domnul V. : Noi ?... Fracele și legăturile albe de gît ce purtăm ne face a sămăna cu cioclii din Paris.

Un boier cu anteriu : Nu știu cum ar fi acei ciocli, pentru că m-au ferit Dumnezeu de a merge peste hotar, de cînd trăiesc, dar, curat vă spun, nu vă șede frumos nici de frică în hainele aste strîmte și sucite. Pare că sînteți niște *ahtori* nemți. *(Rîde cu hohot.)*

Domnul V.: Bine zice boieriul. Cînd, dimpotrivă, priviți mă rog la d-lui, ce mîndru îl prinde anteriul în care se împedică și giubeaua asta în care se coace de atîți amar de ani și tot încă nu-i copt !

Boieriul : Ce face ? Poata blana mea nu-i frumoasă ? Ce rîdeți mă rog, ce rîdeți ?

Domnul P.: Rîdem pentru că ți-e blana de *rîs.*"

Ultimul calambur îl făceau cam în același timp Barbu Paris Mumuleanu în introducerea la *Caracteruri* („Prețuim blana rîsului mai mult decît buna iconomie și smerenie, nejudecînd că aceste nu ne fac cinste, ci mai vîrtos ne adaogă rîs și defăimare de la celelalte neamuri cînd sîntem lipsiți de buna învățătură") și Dinicu Golescu în *Însemnare a călătoriii mele* („...Atunci adevărat ne-am mîndri pentru darurile cele cu sudoarea noastră cîștigate, iar nu pentru metalul pămîntului din care ne facem anterie de fir, nici pentru părul camilii cu care ne încingem, nici pentru pielea samurului și a rîsului, pentru care și de rîs am rămas").

Și în jurnalul *Călătorie în Africa*, publicat în *România literară* (1855), *Foaia Soțietății de literatură și cultură din Bucovina* și *Convorbiri literare* (1874), este intercalată povestirea *Muntele de foc*, după obiceiul lui Alecsandri de a-și

agrementa însemnările de voiaj cu fragmente epice, utilizat și în *O primblare la munți*. Procedeul era al lui Alexandre Dumas și Edmond About. Afară de aceasta, Alecsandri nu vrea să rămînă un simplu contemplator de peisaje, ci cît de cît un erou implicat în întîmplări. Scăldîndu-se în ocean la Biarritz, autorul face carambol cu un englez, Angel, dispus ca și el la călătorii fără plan prestabilit. Amicii iau la Baiona „malposta", trec prin Tuluza (în piață văd grămezi de ouă, „stînci de marmură albă") și Nima și, la Marsilia, se îmbarcă pe un vas încărcat cu pucioasă și balerci cu rachiu pentru Gibraltar. În timpul călătoriei pe mare, Alecsandri povestește *Muntele de foc*, iar căpitanul Campbel *Cel întîi pas în lume*, cum, prezentat unei nobile lady, s-a ciocnit cu nasul de fruntea ei, a răsturnat o tavă cu pahare pe rochiile cucoanelor, s-a așezat pe o ghitară, făcînd-o țăndări, și, pus să cînte, a înghițit o muscă, motive pentru care a devenit marinar. Jurnalul de bord al poetului consemnă un răsărit de soare, apariția goelanzilor, înecarea unui curcan pregătit pentru friptură în mare, în sfîrșit apropierea de arcul Gibraltarului, format de munți arși de soare și de capurile Europa și Cabruta. În loc să viziteze Spania, amicii pornesc cu un vapor francez spre Maroc. Descrierea peisajelor (Alecsandri citise *Promenade au Maroc*, 1844, de J. Ch. H. Didier, autor și al unei călătorii în Spania, *Année en Espagne*, 1837) alternează la tot pasul cu anecdote, scriitorul fiind un amator de senzațional și pitoresc. La Tanger îl izbește albeața pereților, rar

întreruptă de copaci, şi coloritul minaretelor şi al locuinţelor consulare, vopsite în galben, vînăt, pembe şi verde. Oraşul e un „labirint de strade înguste", populat de arabi, berberi, negri, evrei. Îndeosebi piaţa prezintă „un tablou viu de viaţă arăbească", zugrăvit de Alecsandri cu un simţ al specificului african asemănător celui al lui Flaubert din *Salammbô :*

„Pe această piaţă se înşiră două rînduri de dughene, adică de vizunii strimte, scobite în ziduri, unde stau negustorii cu picioarele crucite şi cu metanii de calemboc în mînă. Arămii la faţă şi uscaţi la trup, ei apar în umbră ca nişte mumii dezgropate ; fizionomia lor păstrează o nemişcare absolută, cît nu trece nimic pe lîngă dînşii ; dar cum se iveşte un străin în depărtare, ochii lor se aprind ca jaraticul şi gurile lor înarmate cu dinţi lungi încep a striga : *agiaragel, agiaragel !* Setea cîştigului învie acele maşini acoperite cu pele zvîntată la soare şi le comunică nişte mişcări atît de deşănţate, nişte gesticulări atît de hrăpitoare, încît îţi vine a te crede într-o menagerie de orangutangi. În centrul pieţei stau întinse cîteva rogojini, pe care sînt aruncate grămezi de curmale putrede, de harbuzi necopţi, de smochine de India şi de alune negre ca pămîntul. Mulţime de arabi, de berberi, de negri şi de evrei se ceartă, se împing, de la acele ticăloase merinde, ce zac într-un roi de muşte ; iar de-a lungul pieţei doi *santuni* aleargă sărind şi ameninţînd pe toţi trecătorii cu vîrful lăncilor ce poartă în mînă ; un al treilea sta la soare tre-

murînd și zberînd ca o capră, un al patrulea se dă de-a tumba, zdrobindu-și trupul de petrele pavelei în onorul lui Mohamed, și un al cincilea strigă toată ziua cuvintele : *Sahailic mlihi*, împreunîndu-și glasul cu sunetul unei cobze cu două strune, numită *ghiumbrea*. Toate aceste se petrec pe un loc încadrat cu pereți goli, fără ferestre, fără uși și unde soarele Africei varsă torente de foc."

De la Tanger, avînd drept călăuză un turc ce vorbește franțuzește, călătorii se îndreaptă călări spre munții Uadras, urmăriți de șacali. În drum asistă la un joc războinic de arabi călări organizat de un șeic poet, autor al unei ode pentru un armăsar, El'Rbâa, iar la Tetuan un aventurier spaniol, don Pedro Camoens Y Gupuscoa îi poartă prin bazar și Kasba, seraiul pașei. În fine din Tetuan căpitanul genovez Spadacelli îi transportă pe o felucă înapoi la Gibraltar. Tehnica umoristică a jurnalului e vizibilă peste tot, totuși senzațiile călătorului își păstrează prospețimea. În pensiunea doamnei Ashton, la Tanger, poetul zărește „două june servitoare, sprintene, frumușele, cu ochii mari africani, cu părul negru nepieptănat și cu pelea aurită de razele soarelui". Odraslele gazdei însă, Lunica și Asterica, îl obosesc la dans „ca pe un cal de poștă". Pentru un *fel*, ban, „fiecare băiat din Tanger e în stare să strice pe capul său o cărămidă de cele mai groase și mai bine arse". Viceconsulul englez Reade, stîrpitorul pisicilor din Tanger, petrece într-o continuă somnolență, încît, „dacă am crede în metempsihoză, am putea afirma fără

îndoială că sufletul lui a locuit într-un mac", iar din cauza căscatului a dobîndit o fizionomie de „mastodont". Un copil arab are creştetul capului ras strălucitor ca o glindă şi Angel vrea să-l folosească la vînat de ciocîrlii. Într-o pădure de măslini, lauri şi rodieri, Angel împuşcă un şarpe lung cu pete negre şi galbene şi ochi de rubin, care însă e înhăţat de un vultur. Cuvintele arabe i se par lui Alecsandri asemănătoare cu „frînturile de limbă" româneşti *(l'mra* — femeia, *l'hmar* — măgarul, *l'jmel* — cămila). Fierarii din Tetuan, goi pînă la brîu, seamănă cu nişte ciclopi, figura lui Spadacelli „cu o bardă". Atent la tot ce intră în domeniul feericului, Alecsandri manifestă însă oroare de macabru. Ceea ce l-a determinat să întrerupă călătoria prin Africa a fost o privelişte sinistră. La saraiul paşei, în Tetuan, a văzut într-o piaţă plină de gunoaie şi stîrvuri „patru pari nalţi, purtînd fiecare în vîrful lui cîte un cap de om" şi o potaie de cîini ce „privea cu poftă la cele capete sîngeroase ; unii urlau, alţii săreau pe pari şi alţii lingeau nisipul în care erau înfipţi".

Istoria unui galbîn, *Buchetiera de la Florenţa*, *O primblare la munţi*, *Borsec*, *Iaşii în 1844*, *Balta-Albă*, *Un salon din Iaşi* şi *Călătorie de la Baiona la Gibraltar* au fost adunate de Vasile Alecsandri întîi în volumul *Salba literară* apărut la Iaşi în 1857.

Cînd nu sînt însemnări de călătorie, povestirile lui Alecsandri sînt amintiri. Sub titlul *Un episod din anul 1848*, prozatorul a publicat în 1869, în *Convorbiri literare*, istoria tînărului revoluţionar Vali, refugiat în munţii Han-

gului, la curtea prințului C... Istoria e imperceptibil umoristică, autorul reconsiderîndu-și cu ironie rolul jucat în mișcarea revoluționară cu două decenii în urmă. Sosind vestea că soldații lui Sturza sînt pe urmele revoluționarilor, Vali adună țăranii pentru a organiza rezistența, întîmpinînd totuși o completă lipsă de înțelegere a evenimentelor („Și ce avem noi cu boierii ? — zice un țăran. Ei ne ciomăgesc pe noi, vodă pe dînșii... parte dreaptă"). După o lungă așteptare, în locul dușmanului sosește, cu un cupeu înconjurat de călăreți, cumnata prințului C... Dezamăgit de indiferența plăieșilor lui Ștefan cel Mare, Vali trece munții în Transilvania, pentru a pleca la Paris, condus de Crețu și Cimpoieru, care comunică prin semnale, ca sălbaticii lui Fenimore Cooper. De reținut convorbirea dintre Vali și unul din plăieși:

„— Ce faci aici, Crețule ? îl întrebă.

— Stau de strajă, cucoane.

— Singur, singurel ?

— Ba cu astă ghioagă.

— De ce n-ai luat mai bine o pușcă ?

— Ce să fac cu ea ? să trag o dată ș-apoi să-mi perd vremea cu încărcatul ? Mai de folos mi-e ghioaga ; cît mă întorc într-un picior, sfarm cîte cinci tidve cu o lovitură."

Patru ani mai tîrziu, Alecsandri publică în *Revista contimporană* două părți din romanul original *Dridri*, a doua parte nefiind decît reluarea fragmentului *Un episod din anul 1848*. Prima parte, debutînd cu anunțul morții actriței franceze Marie-Angélique Chataignez, numită familiar Dridri, este istoria romantică a

carierei unei femei de lume, în stilul cancanier al lui Alphonse Karr, nu fără observație a lumii mondene, în spirit balzacian. La moartea actriței (25 iunie 1851) Alecsandri i-a dedicat o poezie publicată întîi în volumul *Doine și lăcrimioare*, la ciclul *Suvenire :*

Era grațioasă
Tînără frumoasă,
Vie pariziană cu mii de-ncîntări.
Mica ei guriță,
Ca o garofiță,
Purta o comoară de dulci sărutări...

Prin orice mișcare,
Prin a sa cîntare,
Prin a sa ființă, vesela Dridri
Semăna o floare
Cu mici aripioare
Ce zbura pin aer ca un colibri.

Lansată de celebra actriță Virginie Déjazet, Dridri atrage atenția contelui de Farol, care-i închină inima și averea. Ca să înfrîngă concurența Esterei, Dridri acceptă darurile și prietenia contelui, pe care-l ruinează, dar, spre a nu-l dezonora, mai ales că făcuse gestul de a se angaja în armata Algerului, vinde toate cadourile și-i plătește datoriile. Surprinzătoare în această primă parte este descrierea amănunțită a unui interior de lux parizian :

„Otelul pus la dispoziție de contele de Farol era un cap de-operă de arhitectură italiană ; mobilarea lui realiza minunile Halima-

lei. Salonul principal se deschidea pe o grădină plină de plante exotice şi umbrită de copaci mari de Paulonia, un adevărat colţ de rai. Acel salon era ornat cu oglinzi înalte şi cu tablouri lucrate de cei întîi pictori moderni ; el comunica prin porţi de cristal cu alte două mai mici salonuri, unul mobilat în stil persan şi celălalt în stil pompeian.

Camera persiană era îmbrăcată pe pereţi cu stofă citarie de Brusa şi pe parchet cu un covor de Smirna, care producea sub picioare efectul unui gazon molatic. În unghiurile lui se rotunzeau patru divanuri acoperite cu şaluri în dungi de diferite culori. O lampă de argint de formă maurescă se cobora din mijlocul tavanului şi răspîndea o lumină misterioasă în acel cuib de visuri orientale. Camera pompeiană era întreg ornată cu mobile romane de bronz, care-i dau un aer de antichitate şi care deşteptau în minte imaginile traiului casnic de pe timpul împăratului August, pe cînd artele frumoase ajunseseră în gradul cel mai înalt de perfecţie.

Sala de prînz, spaţioasă, bine luminată cu trei ferestre mari, era învălită cu piele nohotie de Cordova şi conţinea un asortiment frumos de mobile de stejar sculptat, toate adunate de prin casteluri cu multă dificultate şi cu preţuri fabuloase. Iar mai cu seamă camera de culcat înfăţişa o adevărată feerie ! Patul de abanos avea forma paturilor regale, purtînd un baldachin pe patru coloane lucrate la strung cu o măestrie perfectă şi fiind capitonat cu bro-

cart vişiniu de Lion. La colţurile acestei camere delicioase se iveau statuete de marmură de ale celebrului sculptor Pradier, una reprezentînd amorul, a doua inocenţa, a treia cochetăria şi a patra voluptatea. Pe pereţi erau aninate oglinzi de Veneţia şi pe cămină strălucea o pendulă de argint încrustată de lapislazzuli."

Dintr-un fragment publicat postum înţelegem că Vali ar fi sosit la Paris în momentul cînd Dridri era asaltată de un lord scoţian, că revoluţionarul emigrant ar fi cucerit provizoriu pe actriţă, luînd-o într-un voiaj pe Mediterana, dar că apoi s-ar fi despărţit, Vali întorcîndu-se în patria sa. Dîndu-şi seama că nu-l va mai revedea, Dridri se căsătoreşte cu lordul scoţian, murind însă peste doi ani, la 25 iunie 1851. Deci romanul, oprit în 1849, ar fi putut continua sub forma, numai începută, a unui schimb de scrisori între Dridri şi Vali. Neavînd o memorie afectivă prea fidelă şi fiind din fire labil în relaţiile erotice, poetul a lăsat romanul neterminat.

Încă din 1870 el încerca dealtfel un alt roman, *Margărita*, din care în timpul vieţii n-a publicat decît două capitole (în total sînt opt) în *Albumul macedo-român* din 1880, sub titlul de *Papagalul simpatic*. Acţiunea începe cu întoarcerea poetului Alexis V. în ţară la sfîrşitul anului 1849, prin urmare în momentul cînd Vali se despărţea tocmai din această cauză de Dridri (cf. poezia *Întoarcerea în ţară* din ciclul *Suvenire*). Rătăcit în drumul spre Iaşi, Alexis V. nimereşte la conacul cucoanei Elencu Dorian şi se îndrăgosteşte de fiica acesteia, Margărita, posesoare a unui interior nu mai prejos de

acela al actriței Dridri (se presupune că Margărita e Maria Cantacuzino, „Mărioara Florioara").

„Salonul în care intrase Alexis nu era mare, însă prin mobilarea lui arăta că era locuința favorită a unor dame deprinse cu luxul vieții elegante ; covoare pe parchet, flori exotice în jardiniere de lemn de trandafir, oglinzi în cadruri poleite, albumuri și note de muzică pe gheridoane, mulțime de mici obiecte de artă și etagere de palisandru, un frumos piano de Pleyel între ferestri și un papagal verde, care se primbla pe canapele, făcînd monologuri în limba lui. Un foc vesel ardea în sobă, răspîndind căldură plăcută în salon, iar dinaintea gurei de la sobă se ținea serioasă o mîță albă, care torcea de mulțămire."

Alexis V., dotat cu „o convorbire fină și variată", cîntă la clavir, improvizează în cinstea papagalului Giali un madrigal, *L'oiseau vert*, și apără pe gazde de lupi, trăgînd cu revolverul din sanie, dar, la insistențele mamei, Margărita se mărită cu un altul. Alexis caută alinare în călătorii prin Europa însoțit de sora sa ... Alina, fără să izbutească a se consola. „Astfel anul 1852 găsi pe Margărita și pe Alexis în luptă necurmată cu iubirea lor, iubire ce creștea cu atît mai tare, cu cît ei căutau a o suprima". La mănăstirea Agapia, Alexis vede pe vara sa, Lucia Sion, călugărită sub numele de Evghenia, și deplînge regimul claustrării monahale (tema, tratată și de Grigore Alexandrescu, are ca punct de plecare romanul *La*

religieuse de Diderot). În cele din urmă, Alexis și Margărita convin să se despartă ca prieteni și poetul pleacă din nou în călătorie. Urmează un schimb de scrisori din depărtare și „tout finit par des chansons dans ce monde !“ — poetul compune un *Adio*, „cînticul final al romanului Margăritei“ (poezia *Adio* din ciclul *Mărgăritărele*). Bineînțeles, acest roman, care explică de ce Alecsandri n-a terminat pe celălalt, are dimensiuni de nuvelă, fiind chiar cu cîteva pagini mai scurt decît *Dridri*.

Printre ultimele bucăți de proză ale lui Alecsandri remarcabilă este amintirea redactată sub formă de scrisoare către Ion Ghica, *Porojan*, publicată în *Convorbiri literare* din 1 august 1880 (poetul a compus și introducerea la opera lui Ion Ghica *Scrisori către V. Alecsandri*, apărută în 1884). Prietenia dintre poet și puiul de țigan Vasile Porojan, cu care se juca în arșice, arunca pietre pe acoperișul bisericii Sf. Ilie, făcea arce de nuiele și săgeți de șindrilă, înălța zmeie poleite, vîna cu praștia zmeile streine la Iași sau fura mere și pere și se dădea d-a rostogolul pe șirele de fîn la Mircești, este evocată cu o încîntătoare bonomie și o cuceritoare umanitate. Rememorăm odată cu autorul figura lui Stoica vizitiul care cere altă nevastă sub cuvînt că „i s-a învechit țiganca“, a mamei Gahița, jupîneasa, a lui Didică scripcarul, răpitorul Zamfirei, a palamarului de la Sf. Ilie, meșter în efecte de toacă, a părintelui Gherman, sforăitorul, pe care copiii îl zugrăvesc în somn cu cerneală vișinie, a ți-

ganilor eliberați care sar ca „mușcați de tarantelă" și botează cu vin *libertușca,* a lui Porojan fugit în lume, întors la Mircești cu surtuc de nankin și cu picioarele goale, a lui Porojan dispărut din nou „împreună cu un cal al vătafului". Sînt pagini de umor discret și de inefabilă poezie, cele mai elevate și mai pure pagini din surîzătoarea proză memorialistică a veșnic tînărului și fericitului — cum îl caracteriza în 1870 Eminescu — Alecsandri. Scrierile publicate pînă în 1876 au fost adunate de poet în *Opere complete. Partea a III-a. Proză,* București, Socec, 1876. În afara acestui volum a rămas schița *Tarde venientibus ossa (Familia,* 1881) despre un poet ocazional care însă celebrează evenimentele după ce s-au consumat, tardiv.

IV

Prozei lui Alecsandri i se mai pot integra cîteva scrieri de caracter mai mult documentar folosite îndeosebi de biografi. Este cazul în primul rînd cu nişte impresii dintr-o călătorie la Constantinopol notate în limba franceză într-un carnet cu titlul *Memoranda*. A plecat la 9 august 1845 din Galaţi pe bordul vasului Ferdinand, noaptea, cu sentimentul straniu de a vedea pămîntul dispărînd în întuneric. Însoţit de un tînăr pictor, trecu prin Tulcea şi Sulina, de unde, părăsind Dunărea, intră în largul Mării Negre. Schimbă vaporul la Varna cu un pachebot murdar. Bosforul i se păru un fluviu uriaş vărsat în mare, Constantinopolul „cea mai măreaţă victorie a realităţii asupra imaginaţiei". Noaptea, cînd acostă, minaretele îi apărură ca nişte catarge ale unor vase fantastice amestecate cu cele din port. De aproape, în cîntece şi lătrături de cîini, constată însă că acest tărîm al zînelor dezamăgeşte. Să vezi

Constantinopolul şi să fugi ! Merse la un hotel din Pera, deasupra cimitirului cu pietre şi buchete de pini. Sosit într-o marţi, vizită Constantinopolul abia joi, colindînd mai ales bazarurile. Văzu pe beiul de Samos şi vineri chiar pe sultan în moscheia Kulelli de pe coasta asiatică. Sîmbătă vizită moscheia lui Ahmed, moscheia porumbeilor (a lui Baiazid), monetăria, hipodromul cu obeliscul lui Teodosie, piaţa seraschierului cu baraci şi cafenele mizere. Se urcă în turn, făcu o plimbare pe Bosfor şi duminecă prin cartierele Stambulului. A doua zi se începea Ramazanul şi minaretele era gătite cu lampioane. Marţi urcă pe un vapor american şi descinse în insula Prinkipo unde se instală cu prietenul său pictorul la hotelul unui italian. Regimul nu-i prii (vezi şi poezia postumă *Fiind bolnav la Prinkipo).* Întors la Pera, fu atras de spectacolul dervişilor. Vizită Scutari, făcu o ascensiune pe muntele Bulgurlu, asistă la parada Bairamului. La 16/28 octombrie lua vaporul din Constantinopole şi revenea la Galaţi în ziua de 18/30 octombrie, după 81 de zile de la plecare. Au rezultat cîteva poezii şi proiecte neînfăptuite ca acela despre legenda elcovanilor (turcescul yelcovan=care alungă vîntul), alcyoni, rîndunele (prietenul lui Alecsandri, Ed. Grenier, fost secretar particular al lui Grigore Ghica, îi dedică în 1857 poemul *L'Elkovan).*

Din episodul cu Elena Negri datează un jurnal în limba franceză (7/19 iunie 1846 — 4 mai 1847) de circa 80 de pagini în care poe-

tul experimentează sentimentul „singurătății în doi". La Veneția văd din balconul hotelului palatele Foscari, Tiepolo, Grimani și Manini, gondolele trecînd pe Canal Grande ca niște „rîndunele în zborul lor". Trebuie luate în considerare declarațiile poetului că el și Elena Negri s-au lăsat „duși încet de viața noastră lină și de impresiile noastre scumpe, fără schimbări neprevăzute, fără crispări sentimentale. Nici un fel de făgăduințe de dragoste veșnică, fără jurăminte, fără exclamații emfatice." „Ne-am iubit — zice el — firesc, am vorbit de dragostea noastră în puține cuvinte, în puține fraze, căci ceea ce este simțit adînc se spune simplu." Ea voia să treacă totuși drept „o Charlotte în ochii lui Werther". Alecsandri jura pe autorul lui *Childe Harold* : „Fericiți cei ce iubesc ! Și mai fericiți cei ce se ascund de lume și pot să adaoge ca noi la farmecul amorului pe acela al Veneției. Bine a zis lord Byron : Credința înalță pe om la cer, amorul coboară cerul în om." O imagine a Salzburgului : „...E un oraș care își poartă pe drept numele, pentru marea doză de sare ce se servește străinilor în bucate, probabil ca să le atîțe setea și să-i silească fără voie să bea vin și bere. Are cîteva piețe mari împodobite cu frumoase fîntîni, o rezidență imperială, o catedrală de bună arhitectură, un colegiu etc. și multe picturi rele atît pe fațadele unei mulțimi de case cît și în interiorul bisericilor." München : „München a ajuns de cîțiva ani un oraș care merită să vii de departe să-i admiri monumentele, căci regele actual al Bavariei

ajutat de celebrii artiști Klentze-Gaertner (arhitecți), Peter Corneliu Mess și Schnaro (pictori), Thorwaldsen — Schwanthaler (sculptori de statui), Stieglmayer (turnător de bronz) etc. au înzestrat țara cu o mulțime de monumente de piatră și bronz ce se disting atît prin măreția cît și prin frumusețea lor clasică. Așa, bunăoară, bastimentele expoziției industriei, Gliptoteca și teatrul în stil grec și roman, academia, biblioteca, biserica Sf. Ludwig, basilica etc. în stil gotic-maur... Călătorii răsuflă ușurați plecînd din Germania : „... Ne urcăm în trenul de Kehl, de unde luăm personalul care face legătura între Strasburg și Kehl. Timp urît : de azi dimineață plouă întruna. După 20 de minute de mers traversăm Rhinul pe un imens pod de vase și intrăm în Franța. Ah ! respirăm în fine liber. Germania, cu figurile ei care-ți fac milă sau stîrnesc rîsul, cu bunăstarea materială și încetineala lor, rămîne în urmă. Slavă Domnului, ne-am săturat. Acum cînd sîntem în Franța ni se pare că sîntem în elementul nostru. Totul e mai animat, elegant, spiritual ; inclusiv vameșii..." Impresie oribilă despre mumia mareșalului de Saxa din catedrala St. Thomas de la Strasburg : „Nu înțeleg de ce oamenii își dau atîta osteneală de a găsi mijloace ca să conserve cadavre hidoase, căci socot că nu-i fiu să ție la mama sa, amant să-și adore iubita care ar putea să reziste sentimentului de oroare sau chiar de dezgust la vederea persoanelor ce le-au fost dragi în stare de mumii galbene, uscate și cadaverice." Jurnalul e foarte laconic în ultimele rînduri : „So-

siţi la 24 martie. N. nu mai are decît cîteva zile de trăit. Plecăm la 25 aprilie la Constantinopole cu vaporul francez «Le mentor». Căpit. de Tournadre, în tovărăşia lui Negri, Bălăceanu şi Kogălniceanu. În ziua de 4 mai la orele 3 dimineaţa N. moare pe vapor la intrarea în Cornul de aur." Inutil a specula pe marginea sinceritătii poetului din acest jurnal. Temperamentul său epicurean îl făcea inapt la exprimarea tragicului. Percepea totuşi tristeţea şi avea chiar premoniţii în privinţa sfîrşitului Elenei Negri, cum rezultă din cea mai literară şi totdeodată lucidă pagină din jurnal :

„La această oră lumina scade sensibil : întunericul înaintează ca un trădător. Nu mai e zi şi nu-i încă noapte ; e un moment posomorît cînd natura pare în agonie, cînd cerul n-are stele, e trist ca un tron gol, cînd fiece lucru se acoperă de o umbră nedefinită. Inima e ca într-o aşteptare dureroasă ; încearcă nelinişti nelămurite. Gîndul înoată nesigur ca o barcă pe o mare fără margini ; suferă ca sub impresia unui vis penibil deşi insezisabil. E o oră cînd simt tristeţi infinite, cînd îmi pare că asist de departe la moartea unei persoane pe care o iubesc. Am descurajări involuntare şi devin îngrijorat..."

Jurnalul a fost publicat abia la o sută de ani de la redactare. Abia în 1877—1879, după apariţia volumului de *Proză*, putu să-şi tipărească Alecsandri în *Convorbiri literare* un *Estract din istoria misiilor mele politice*, memorialul diplomatic scris în 1868 despre demersurile pe lîngă împăratul Napoleon al III-lea,

lordul Malmersbury, contele Kisseleff, baronul Hübner, contele Cavour și Vittorio Emanuele II în 1859 la Paris, Londra și Torino în vederea recunoașterii alegerii lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al Moldovei și Munteniei, într-un cuvînt al Unirii Principatelor. Bun vorbitor de limba franceză, spiritual și plin de tact, Alecsandri a pledat cu finețe cauza românilor, izbutind să-și cîștige simpatia tuturor, chiar a celor care nu ne erau din primul moment favorabili (ca lordul Malmersbury), ne erau favorabili doar în principiu sau nu voiau să-și spună pe față gîndurile. Din punct de vedere literar, rămîne iscusința dialogurilor, portretele conlocutorilor (ochii albaștri și zîmbetul lui Napoleon III, răceala dar și perfecta politețe a lordului Malmersbury, bonomia contelui Kisseleff cu al său „vom vedè, vom vedè", scînteierea ochilor lui Cavour din dosul ochelarilor cu ramă de aur, impenetrabilitatea baronului Hübner, robustețea lui Vittorio Emanuele, stilul retoric și profetic al lui Lamartine), descrierea rapidă a unor locuri prin care agentul a trecut.

La Londra, unde a cunoscut pe ducele de Malakov, mareșalul Franței A. Jean-Jacques Pèlissier, cuceritorul Sevastopolului, vizită faimosul Hyde-parc :

„Acest parc întins cît o moșie și verde ca smaraldul era plin de echipajuri strălucite cu cîte doi sau patru cai înhămați *à la Daumont*, cu cîte unul sau doi lachei purtînd peruci pudruite ; cît pentru birje nu se zărea nici una, căci Hyde-parcul fiind o primblare aristocrată, bir-

jele sînt oprite de a intra în el ; şi prin urmare cine nu are caleaşca sa proprie se vede silit a mări numărul pietonilor ce se înşiră de-a lungul aleei Amazoanelor. Spectacol răpitor. Cele mai frumoase fiice ale Engliteriĭ pe caii cei mai frumoşi de călărie trec în zbor ca nişte visuri graţioase. Amazoanele cu obrajii îmbobociţi ca nişte trandafiri, îndeamnă caii cu glasul lor armonios, iar fugarii, înfocaţi de alergare, joacă în loc, nechează, se alintă sub desmerdările mînilor albe, şi bieţii pietoni stau într-un extaz destul de comic, în prezenţa acelui vîrtej fărmecător de graţii, de tinereţă şi de eleganţă."

Îi plăcu mult grădina botanică unde văzu între altele un turn chinezesc (iată deci sursa pastelului chinez !) şi localitatea din împrejurimile Londrei Richmond :

„Rişmond e un rai de verdeaţă ! Parcul său e vestit între cele mai minunate din lume, însă ce mi-au plăcut şi mai mult decît parcul, este amfiteatrul de culmi coronate cu case de ţară ce se ridică pe malul Tamisei. Acele case numite *cottage* au o arhitectură variată şi elegantă care formează un tablou încîntător. Grădinile lor se coboară pănă în apă cu buchete de copaci, cu straturi de flori şi cu verzi covoare de gazon frumos ca o catifea. Mulţime de luntrişoare înguste pluteau pe oglinda Tamisei, legănînd copilaşi bălăiori şi trandafirii la faţă ; altele erau conduse de tinere şi răpitoare misses, adevărate figuri de *keepseak*. Spectacol poetic ce încîntă privirea şi face

a crede la realizarea visului de perfecție a omenirii ! Cine îl vede nu se poate opri ca să dorească de a trăi și a muri în acel loc de liniște, în sînul acelei naturi zîmbitoare !"

Nu uită „vestita și poetica vale a Canei" (Cannes, în Franța, pe atunci în Italia) a cărei vegetație se compune din măslini, rodii, lauri, portocali și lămîi" (corespunde peisajului postumei *Prin frunzele...)*

La Paris a cunoscut între alții pe dramaturgul François Ponsard, autor al pieselor *Lucrèce* (1842), *Agnès de Méranie, Charlotte Corday* (1850), *Ulysse* (1852), *L'Honneur de l'argent* (1853), *La Bourse* (1856) și pe contele Constantino Nigra, culegător al *Cîntecelor populare ale Piemontului,* primul secretar al legației regatului Sardiniei, ginere al filoromânului Giovenale Vegezzi Ruscalla (1798—1880), organizatorul primului curs de literatură română la Universitatea din Torino.

V

Volumul *Salba literară* din 1857 conţinea două articole de critică, unul intitulat chiar *Critica* şi altul *Românii şi poezia lor*, publicat întîi în cinci numere din *Bucovina* din 1849—1850. Alte articole de critică au apărut în *Convorbiri literare:* un necrolog despre *Lamartine* (15 martie 1869); *Dicţionar grotesc*, despre forma şi sensul unor cuvinte precum *amoare, animă, redactor, morb* (1 august, 15 noiembrie 1865); un necrolog al lui Prosper Merimée (15 ianuarie 1870); o introducere la *Scrierile lui Constantin Negruzzi* (1 aprilie 1872); despre *„cînticele de stea“ şi „Povestea vorbei“ de Anton Pann* (1 februarie 1872); despre *Epitaful lui Prale şi Rime defectuoase* (1 noiembrie 1875); despre *Les chants du Danube* de A. Corradini (1 august 1876); despre *Cuvinte vechi franceze din secolul XV* (1 febr. 1876); despre *Viaţa, timpul şi operele lui N. Bălcescu* de Gr. Toci-

lescu (1 iulie 1876). Ridiculiza pe stricătorii de limbă și pe răii versificatori de felul lui C. Aristia (*Stanțele epice „Prințul român" ale lui Aristia* în *Propășirea*, 1844) :

„Bateți din palme, românilor, și strigați ura, căci, în sfîrșit, după o *lung-largă* așteptare de vro cîteva mii de ani, v-ați învrednicit a dobîndi un poem epic ! Veacul vostru de glorie a sosit sub figura unui tom în 8°, plin de versuri sucite și idei încă și mai sucite. Bucurați-vă, patrioților, dacă nu vă este frică a intra în categoria acestei strofe minunate, ce se deosebește prin o bogată sărăcie de armonie poetică :

Nu poate fi patriot
Acela răpește tot ;
N-are nici patriotism,
Are mare egoism !"

Lua în deriziune în *România literară* folosirea lui ŭ scurt, stilul epistolar latinizant și o „bazaconie limbistică", cuvîntul de 17 silabe *inonorificabilitudinaționalitate* din abecedarul lui Nifon Bălășescu. A publicat sub pseudonimul V. Mircesco o *Grammaire de la langue roumaine, précedée d'un aperçu historique sur la langue roumaine par A. Ubicini* (Paris, Maisonneuve, 1865).

Corespondența lui Alecsandri, în cea mai mare parte în limba franceză („avec quelle maîtrise cet étranger maniait notre langue" — observă Georges Gazier, editorul unor *Lettres inédites du poète roumain Basile Alecsandri à*

Edouard Grenier, Paris, 1911), relevă intimitatea unui caracter ale cărui particularităţi sînt nu numai, cum superficial s-a spus, modestia, simplitatea, tactul, generozitatea şi seninătatea, ci încă multe altele, poate nu tot atît de lăudabile în planul vieţii, dar de un interes, în planul artistic, superior.

Alecsandri era într-adevăr modest, nu însă în orice condiţii. Prin 1856 trimitea lui A. Ubicini acest *curriculum vitae* degajat de orice aer arhondologic :

„Înainte de numirea lui Sturza pe tronul Moldovei, am fost comis, sub Sturza devin spătar şi, sub Ghica, postelnic. La ce titluri corespund acestea habar n-am."

În 1882 însă, scria fratelui său la Paris :

„Am primit o scrisoare de la baronul de Tourtoulon care îmi dă unele lămuriri asupra blazonului familiei Alecsandri. L-a găsit în *Armorialul general* al familiilor nobile şi patriciene ale Europei publicat la Gouda (Olanda) în 1861 de d-l Rietstop. Iată descrierea blazonului aşa cum se află în această lucrare : pe fond de aur un leu roşu, peste care trece o bandă neagră cu trei stele. D-l de Tourtoulon a adăugat la acestea vechea coroană a familiei patriciene din Italia. *Consulta Araldica* a modificat această coroană acum cîţiva ani pentru că semăna prea mult cu aceea de marchiz, dar cum familia noastră nu mai este italiană de mult timp, Tourtoulon crede că blazonul va trebui să aibă deasupra coroana vechilor patricieni. Nu ştiu dacă lucrării d-lui Rietstop îi

este cunoscut și desenul blazonului sau dacă cel care mi-a fost trimis este numai o încercare făcută de mama d-lui Tourtoulon. De aceea ai face foarte bine să te duci la Biblioteca Națională ca să consulți *Armorialul* în chestiune și, după datele pe care le vei găsi acolo, să dai unui artist priceput în materie să deseneze un blazon."

Așadar, lua în serios măcar în familie noblețea genealogică de stirpe. Era însă sceptic fiind vorba de decorații și nu se poate abține să nu remarce, la înmormîntarea lui Vasile Boerescu, zădărnicia lor :

„Patruzeci și cinci de decorații ! Ce măgulitor cînd ești mort !..."

Ca poet, Alecsandri era din fire ușor indolent, orice s-ar zice :

„Tot ce se aseamănă mai mult sau mai puțin cu lenea — scria el în 1851 de la Paris lui Ion Ghica — are dinainte stima și aprobarea mea."

Sau în 1852, din Iași, aceluiași :

„M-ai însărcinat cu un comision. Era foarte riscant din partea ta avînd în vedere lenea mea proverbială, dar ce nu fac eu din prietenie pentru tine ? Am luat deci informațiile cerute în legătură cu afacerea atît de complicată a cailor și iată întregul adevăr : Catargiu este acela care a plătit lui Docan prețul cailor tăi. Acesta mi-a mărturisit-o."

Cu mult înainte de a scrie *Fîntîna Blanduziei*, în 1860, pe cînd era ministru al afacerilor străine în Muntenia, Alecsandri făcea, cu

ocazia serbărilor din București în onoarea lui Cuza, aceste confidențe lui C. Negri :

„Toate acestea sînt cu siguranță frumoase, dar *aurea mediocritas* a lui Horațiu este preferabilă sub o mie de raporturi. A avea o casă frumoasă la marginea mării, cu o grădină frumoasă, și pe lîngă toate acestea o femeie încîntătoare, iată idealul fericirii !...“

Cu toate că nu lipsit de tensiune, Alecsandri abandona nu o dată lucrul început. Lui Bonifaciu Florescu, care-i cerea să completeze și să republice un articol despre N. Bălcescu, îi răspundea :

„Voi cerca, dar, într-o zi a mă pune pe lucru, dacă mă va vizita strechia scrisului și mă voi putea despărți de sfînta lene, cu care țin casă bună de un an de zile.“

În realitate nu s-a mai apucat de lucru niciodată.

Temperament solar, Alecsandri avea oroare de asprimile climei și migra ca păsările călătoare spre sud, furios cînd nu găsea nici aici ceea ce căuta. În 1847 scria Zulniei Sturza din Palermo :

„Nu mai cred în climele renumite pentru căldură, nu mai cred în soarele Italiei și este de ajuns să mi se vorbească despre asta, pentru a-mi trezi proasta dispoziție. Vorbiți-mi dimpotrivă despre sobele noastre bune, care prețuiesc cît o sută de mii de sori ai Neapolului și tot atîția Vezuvii ; pui acolo un trunchi de copac și poți să te culci liniștit, fără să te mai temi că vei fi trezit de frig, în timp ce aici ziua este vară și noaptea iarnă ; la soare, cînd

există, eşti în Africa, iar la umbră te apropii de Siberia..."

La Mircești, în 1871, declara că gerul îl împiedică să lucreze :

„Să-ţi degere un membru, în serviciul literaturii, e poate glorios, dar jenant, aşa că nu voi risca să înfrunt acest pericol cît timp va dura frigul de acum."

În noiembrie 1879, la minus 21 de grade, Mircești i se părea „o Siberie" :

„Geamurile sînt împodobite cu desene de gheaţă, reprezentînd păduri de brazi şi aerul pare că tremură de frig sub vîntul de nord. Pe cine naiba ai putea să dai afară pe o astfel de temperatură ?"

Nu mergea, prin urmare, la Senat, în București. În 1882 aştepta să se sfîrşească iarna diabolică în ţară, în mai 1882, la Gap (Franţa), în fundul Alpilor, un pui de ger îl oprea chiar în cameră să scoată paltonul, iar în decembrie 1883 era „arestat" la gura sobii, la Mircești.

Seninătatea lui Alecsandri era urmarea solidei sale proprietăţi, care-l putea ţine departe de luptele politice, într-un dulce, spre a vorbi în limbajul său, calm :

„Ştii tu — scria el lui Ion Ghica, în 1860, din Mircești — care este principala mea ocupaţie la ţară ? Vînătoarea de sturzi şi pescuitul de porcuşori. Aceasta din urmă mai cu seamă mă atrage prin reflecţiile pe care mi le inspiră. Fac apoi plimbări nesfîrşite prin lanurile mele de grîu, orz şi porumb şi îmi întemeiez pe recolta lor nădejdea viitoarelor călătorii prin lume. Dacă Dumnezeu mai întîi şi lăcustele pe

urmă se vor îndura să-mi cruțe recolta, voi părăsi țara către sfîrșitul lui septembrie și mă voi duce, mă voi duce, mă voi duce cît mă vor ține puterile."

În 1861, informat că administratorul Botez vindea lemne din pădurea de la Mircești, ruga de la Paris pe vărul său, colonelul Iancu Brănișteanu, să ceară socoteală severă infractorului și să-i interzică de a mai tăia pe viitor „o creangă cît de mică". Mai puțin sensibil fu Alecsandri cînd un incendiu distruse biserica din Mircești. Reflecțiile poetului din scrisoarea adresată în 1864 lui C. Negri sînt mai curînd vesele :

„Nici nu mai e nevoie să spun că, în timpul incendiului, toți urmașii lui Traian care locuiesc pe moșia mea au asistat la spectacol fără să se deranjeze, fără să aducă vreun ajutor. Făceau chiar glume de un gust foarte puțin ortodox, ceea ce dovedește în mod victorios că poporul român este ultravoltairian. Biserica a ars pînă la temelie, cu tot ce conținea, cu șoareci, broaște și șerpi. A fost măreț, căci focul a avut loc pe un uragan înspăimîntător."

Relativ la seceta din 1887, poetul se face a trece supărarea doar pe seama soției, care, ce-i drept, purta grijile gospodăriei :

„Soția mea — scria el lui George Bengescu — e foarte necăjită, căci, din cauza secetei, rapița pe care a semănat-o a devenit prada unui miliard de omizi verzi, lacome. E o pierdere de 5—6.000 de franci asupra recoltei presupuse a anului viitor. Cît despre mine, filozof dublat de

un visător, mă ... consolez privind zborul cocorilor și ascultînd concertele wagneriene ale broaștelor."

Indiferent, ca și Caragiale, la producția de rapiță, Alecsandri, ministru plenipotențiar al României la Paris, nu avea de ce să fie prea îngrijorat. În 1888 contempla în vacanță la Mircești efectele altui cataclism, comunicînd și secretarului legației impresiile :

„Apa cădea în torente și trăsnetul producea detunături ca acele care trebuie să se fi auzit la asediul Sevastopolului. A doua zi mai multe rîuri s-au revărsat și au inundat cîmpiile spre marea desperare a cultivatorilor. Siretul a făcut și mai rău decît atît : a năvălit în lunca mea cu o violență teribilă, gonind lupii, nevăstuicile, iepurii și chiar șerpii și tîrîind în valurile lui tumultoase tot fînul abia cosit. Spectacolul era măreț, l-am admirat cu toate că m-a costat foarte scump : mai mult de 80 de fălci de livadă și mai mult de 30 de fălci de porumb sînt măturate și nenorocita de luncă oferă spectacolul unei dezordini diluviene."

Peste două zile, un „ciclon american" punea pe poet și la mai grele încercări, temperîndu-i tot mai mult elanul liric :

„Arborii — scrie el aceluiași Bengescu — erau răscuciți ca niște paie, fructele aruncate la pămînt, grădina întreagă devastată. Un colț din acoperișul casei, aproape smuls și coșarele mele, dărîmate peste o cantitate considerabilă de grîu, gata a fi predat cumpărătorilor..."

În fine, Alecsandri, poet incorigibil, alege un motiv din sfera duioșiei (tratat și în versuri în postuma *Ciclonul)*:

„Un bătrîn stejar, strămoș falnic al pădurii, a fost despicat în două de trăsnetul care i-a atins vîrful și, din toate crengile lui, una singură a mai rămas prinsă de copac. Spectacol miraculos, pe această creangă se vede încă un cuib neatins și populat de o droaie de păsărele ce cîntă ; focul cerului a respectat această familie de pițigoi..."

Scrisorile revelă, ca și opera de ficțiune, direct, anumite trăsături temperamentale pe care portretul moral cel mai autorizat al autorului (G. Călinescu) ni le-a înfățișat. Tactul și generozitatea poetului, de pildă, sînt, privite din afară, indiscutabile. Omul era un diplomat înnăscut. Dar, între amici, poetul nu evita mălițiile și nu ignora cancanurile. În decembrie 1849 scria lui Ion Ghica în continuarea diatribei la adresa lui C. Aristia din 1844, amărît că părăsea Parisul și că lăsa

„...tocmai în toi spectacolul comis pe care ilustrul Eliade ni-l dă de cîtva timp, în asociație cu contesa de Turnberg, născută contesă Delearetto, exmetresă Corradini. Această interesantă aventurieră, a cărei reputație fără îndoială o cunoști, a improvizat mai multe ode lui Eliade, care i-a răspuns în valaho-italiană prin strofe înfocate. Îi vezi mereu împreună și peste tot, ca două suflete muncite, devorate de nevoi grabnice... și mulți din compatrioții noștri se înclină în fața lor ca în fața chipurilor cît de

puţin întunecate ale lui Romeo şi Julieta. Ea este femeia misterioasă ... el e el ! ... Autorul impresiilor unui proscris, de un român în limba franceză ... operă ilustrată prin calambururi şi efecte-ecou remarcabile. Dacă nu cunoşti încă broşura asta, te sfătuiesc să ţi-o procuri şi s-o citeşti cu atenţie. Îţi va gîdila auzul..."

Tot din Paris, în 1852, lua în primire pe Cezar Boliac :

„Ai la ştiinţă — scria el către acelaşi corespondent — că celebrul Boliac a tratat sau mai curînd maltratat legenda lui Manoli. Bietul băiat ! Are să fie turtit de balada populară. Să-i cîntăm veşnica pomenire şi să nu mai vorbim de el."

Alecsandri ironiza chiar pe Kogălniceanu, pe care, în 1879, medita să-l aducă pe scenă într-o piesă sub numele de Cogîlceveanu, cît despre Odobescu considera în 1887 că a obosit guvernul cu interminabilele lui cereri, deşi în chipul cel mai natural se aruncase în opoziţie, punîndu-şi pana în serviciul *Epocii :*

„Schimbarea la faţă s-a soldat cu acest lucru bun pentru el — informa Alecsandri pe Bengescu — că a cîştigat dacă nu mulţi bani, măcar o speranţă de sănătate înfloritoare. L-am văzut la o şedinţă a Academiei, strălucitor ca un mirt şi destul de rece cu mine ; l-am zărit de asemenea la premiera lui *Ovidiu*, dar a dispărut, de îndată ce succesul piesei s-a accentuat. Poate avea grabă să redacteze un articol zdrobitor pentru autor. De atunci, n-am mai auzit de el ; drept să spun nici nu m-am inte-

resat, avînd obiceiul să-mi plătesc dușmanii cu o indiferență completă."

Stima oare Alecsandri mai mult pe Maiorescu, care i-a luat în mod constant apărarea? Auzind că divorțase în 1887 și că se recăsătorea cu Ana Rosetti, poetul întreba pe Ion Ghica :

„Oare Schopenhauer i-o fi smintit creierul ?"

Și adăuga numaidecît :

„Se spune că și-a părăsit casa pentru a locui într-un hotel sau aiurea... *Amour, amour, voilà bien de tes coups !*"

Exclamația e cu atît mai vrednică de luat în seamă cu cît vine din partea unui om în vîrstă de 69 de ani care s-a căsătorit o singură dată, dar abia la 58 de ani, după o convietuire liberă de peste douăzeci de ani. Să vedem însă ce scria Alecsandri aceluiași Ghica, ministrul României la Londra, numai cu patru ani înainte, apropo de o frumoasă artistă de teatru :

„Drăguța Galatee, proaspăt debarcată din America, sub pseudonimul de Mary Anderson, e deci o virtute de 3 carate ? Fericit cine o va putea monta la inel numai în folosul lui. N-am fost niciodată mare amator de bijuterii, dar de la o bijuterie de felul ei, judecînd după admirația ta, nu m-aș da în lături, pe legea mea, așa moșneag cum sînt ... he, he !"

Tot lui Ghica îi confesa în 1884 Alecsandri supozițiile sale în legătură cu fuga Aristiței Romanescu la Paris, disculpîndu-se atît pe el, cît și pe interlocutorul său :

„Calomniile la care fuga Romanească i-a dat naștere, sînt de două feluri, cu toate că la fel de idioate unele ca și altele. Se zice că amantul ei le-ar fi inventat ; mai întîi m-a acuzat pe mine că am ușurat plecarea Getei dîndu-i 600 franci ; pe urmă i s-a atribuit dorința de a se afla singură cu tine la Viena ; în fine, a umblat zvonul că a fost cuprinsă de un acces de ambiție subită și că plecase la Paris spre a încerca să debuteze la Teatrul Francez. Ultima versiune — și, care, fără îndoială, e singura adevărată — este că șireata noastră artistă ar fi simulat o ruptură cu amantul ei pentru a-l obliga s-o ia în căsătorie."

Alecsandri, ca și Ghica, era un admirator al marilor interprete. La 19 martie 1890, cu cinci luni înainte de a muri, scria de la Paris amicului său Ghica despre o altă interpretă, pentru moment neidentificată, prevenindu-l de eventuale surprize :

„Prințesa artistă a sosit aici de cîteva zile, dar se zice că trăiește foarte retrasă. Bengescu, cel mai bine informat, m-a anunțat că soțul ei a sosit de asemenea de la Roma, în scopul de a cere bani nevestei lui. Se zice că ea e aceea care ține punga și refuză s-o deschidă, așa că prințul amenință că se întoarce la Roma peste două zile, în caz că nu va merge să-și înlocuiască soția la Londra și nu-ți va propune să-l găzduiești la tine pentru a-ți da lecții de italiană."

În 1886 cunoscuse la Aix-les-Bains pe Bianca Marquetti ulterior Blanche Roosevelt, au-

toare a unui roman *The Copper Queen*, prietenă a familiei Ghica despre care Alecsandri se interesează mereu la Paris și la Londra.

Glumeț, el nu pierde nici o ocazie de a face spirite, de a amuza sau a se amuza. În 1851 scria lui Costache Negri încă din februarie pentru ziua numelui, scuzîndu-se că nu știe din calendar decît cînd cade sfîntul Vasile care-i „macarizează" toți banii din buzunare (aluzie la Robert Macaire, pungașul din piesa lui Fred Lemaître și desenele lui Daumier). În 1858 se plînge lui Ion Bălăceanu, autorul unei cărți care a fost pe nedrept atribuită lui G. Vegezzi-Ruscalla, că suferă de zona (Zoster) care-l face să vadă la culcare „treizeci și șase de mii, milioane de stele verzi". Lui Negri, în 1861, îi scrie că nu vrea să se înmormînteze „în pîntecele unui portofoliu ministerial ca Iona în acela al chitului" și că el preferă o legumă bună (Negri cultiva verze de Bruxelles) unui guvern rău. Pe Ghica îl vestește că meditînd la distanța dintre Mircești și Ghergani i se ridică pe cap restul părului absent. Pe I. Al. Lapedat, directorul revistei *Albina Carpaților*, îl îndeamnă să șteargă din fruntea foii cuvîntul „beletristică", puțin armonios și compus din cuvîntul turcesc „belé" și cuvîntul latinesc „trist". Calambururile nu-i displac lui Alecsandri. „L'herbe est si fraîche — zice el — qu'on en mangerait. Comme je comprends les boeufs, ils en mangent eux et ne sont pour cela des auteurs en herbe !" Sau : „Depuis longtemps la montagne est en couche, mais je ne vois la

souris." Bolnav de lumbago, în 1880 opina că în interesul demnității ar fi dorit ca această înțepenire de șele s-o dobîndească toți miniștrii de recunoscută elasticitate față de capetele încoronate. „Inspirația — scria Alecsandri lui Ghica — mi-a făcut adesea infidelități, dar a sfîrșit totdeauna prin a reveni la cămin. Ah, de voi pedepsi-o vreodată, ce viol!" În 1882 își imagina deschiderea palatului justiției de la Londra : „800 de peruci reunite într-un singur local ! era să zic bocal !" În 1884 regreta a nu putea trimite lui Ghica o șuviță din părul său : „Ce mi-ar mai rămîne ?" În sfîrșit lui Ghica îi trimitea după serbarea patronului următoarele rînduri : „Ah ! ai îmbrățișat un roi de tinere și drăguțe miss în ziua de Sf. Ion ? Strengar bătrîn ! Ce chilipir pentru tine în plină iarnă ! și ce de efluvii primăvăratice vei fi simțit inundîndu-ți inima."

Alături de plezanterii, Alecsandri cultivă mai ales ironia, împinsă uneori pînă la vehemență polemică (se știe că el a scornit lui Macedonski poreclele Zoil și Byronski). Într-o scrisoare către Iacob Negruzzi pune la punct, ca și Eminescu, pe ingratul D. Petrino :

„Am cetit răspunsul onorabilului bucovinean, Petrino, la epistola mea adresată lui Florescu și nu m-am mirat, nici m-am indignat, fiindcă am fost totdeauna foarte bun pentru acest domnișor și l-am încurajat mult în debuturile sale literare. Mă așteptam să fiu lovit de copita lui într-una din zile și, în adevăr, așteptarea mea nu a fost înșelată. Ceea ce con-

stat însă cu oarecare satisfacţie este că nenorocitul, vrînd să mă lovească, au perdut echilibrul şi au căzut *les quatres pattes en l'air.*"

La atacurile lui Macedonski din poemul *Viaţa de apoi* (1882) întocmise un fals apolog cu titlul *Ecce homo :*

„Acest tînăr interesant, scrie Alecsandri, mort în floare şi reîntors nu de mult de pe acea lume, a inaugurat reîntoarcerea sa în viaţă prin o nemotivată împroşcare cu epitete elegante şi alese în dicţionarul bunei-cuviinţi, pe care le-a adresat diferitelor persoane din societate cu o prodigalitate pornită dintr-un suflet delicat şi scăldat în valurile înaltei poezii. Aşa, pe Eminescu îl numeşte ciupercă, pe Alecsandri şi pe Naum broaşte, pe Stăncescu măgar, pe Grigori Cantacuzino greier, pe Cornescu prepelicar etc., încît cititorii revistei *Literatorul* (nr. 7—8), surprinşi de mirare, au fost în drept de a se întreba dacă byronianul Macedonski nu s-a odihnit cîtva timp la Mărcuţa după voiajul său din lumea morţilor."

Alecsandri spera să producă prin *Fîntîna Blanduziei* lui Ghica, la Londra, un spectacol în cabinetul său într-o noapte ceţoasă „de să nu dai afară nici pe un Macedonski ... nici chiar pe un Damé..." (la Mircești poetul nota în acelaşi timp o temperatură de „4 grade sub Pherekyde"). De la Paris îşi arăta în ultimii ani ai vieţii lui totalul său dezacord faţă de moravurile politice din România. Bucureştiul îl găsea în 1889 ilustrat de „cuvintele de ocară ale autorilor puţin parlamentari şi ale parlamentarilor încă mai puţin oratori."

„Citesc ades *Monitorul* — scria Alecsandri în 1889 lui Olănescu-Ascanio — şi mă conving din fiecare număr că sistemul interpelărilor urmează ca pe vremea lui Brătianu. Bine zice Alphonse Karr : *„Plus ça change et plus c'est toujours la même chose.“*

Dealtfel şi la Quai d'Orsay atmosfera nu era mai atrăgătoare. Iată impresiile de la o recepţie :

„Saloane splendide şi înţesate de frace negre, uniforme militare şi dame în vîrstă, la care distincţia era amplu înlocuită cu o desfăşurare a farmecelor exuberante. Cui să atribui dispoziţia sexului frumos de a se învîrti ca o curcă proastă *(dinde truffée)*. Poate abuzului de ciuperci *(truffes)*, din care se face o consumaţie imensă la dineurile sezonului parizian.“

Alecsandri avea oroare de „secta pestriţă“ a belferilor „negustori de participii inamovibile“, el pe care ideea îl sîcîia „ca un ţînţar“. Nu era un calofil şi nu-şi căuta cuvintele, adresîndu-se fiecăruia în chipul cel mai natural. Paulinei Lukasievici îi scria din Cernăuţi că a ajuns cu bine pe o lună „frumoasă ca un chip de fată mare cînd merge să gioace *Isaia danţuieşte*“ (asta în 1867 !) şi că „la nemţi este *pun Erdäpfel sapperment !*“ Pe Ghica îl anunţă în 1881 că-i datorează multe răspunsuri, dar că sub imperiul lenei „degeaba mă zbat, nu vine nimic“. „Je me sens aussi vide qu'un discours de Bratiano ou qu'un article de *l'Indépendence roumaine*“. În fine, în decembrie 1882, nutrea speranţa ca, din mila lui Alah,

Allah Kerim, să fie la Paris „à un chassée-croisée avec toi entre Londres et Paris...“

Stilul epistolar al lui Alecsandri e delectabil prin bună dispoziție ca și prin iritație, prin umor ca și prin ironie, stilul unui „honnête homme“ cu puseuri romantice, dar stăpîn, ca orice clasic, pe „bienséance“.

Lector : MIHAI DASCĂLU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar 12.VI.1978. Tiraj 19.615 ex. broşate.
Coli ed. 8,37. Coli tipar 7.

Tiparul executat sub comanda nr. 5.053/1978 la Întreprinderea poligrafică Bacău, str. Eliberării nr. 63.

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Lucrarea a fost tipărită pe hîrtie fabricată de I.C.H. Palas Constanţa

Lei 3,75

Seria „Introducere în opera lui...", cu un pronunțat caracter eseistic, își propune să ofere cititorilor (cu deosebire tineretului studios) analize, într-o modalitate modernă de tratare, ale principalelor aspecte din opera marilor scriitori români și ale temelor fundamentale.

În această serie a Editurii Minerva urmează să apară eseuri despre opera lui George Bacovia, Lucian Blaga, Ion Ghica, E. Lovinescu, Titu Maiorescu, Constantin Negruzzi, Ion Vinea.

EDITURA MINERVA